

Audit Committee

Käytännön ohjeita tehokkaasti toimivan tarkastusvaliokunnan muodostamiseksi

Esipuhe

Yhtiön hallitus organisoi oman työskentelynsä parhaaksi katsomallaan tavalla. Osa hallitustyöskentelystä voi tapahtua esimerkiksi valiokunnissa, jotka raportoivat toimistaan koko hallitukselle. Valiokuntatyöskentelyn etuna täysimääräiseen hallitukseen verrattuna on se, että asioiden käsittelyyn voidaan varata enemmän aikaa ja että valiokunnan kokouksissa voidaan kuulla laajemmin hallituksen ulkopuolisia asiantuntijoita.

Taloudellisen informaation luotettavuuden kannalta keskeinen valiokunta on tarkastusvaliokunta. Sen tehtäviin kuuluvat erityisesti yhtiön julkaiseman taloudellisen tiedon läpikäynti ja yhteydenpito tilintarkastajiin ja sisäisiin tarkastajiin. On myös mahdollista, että pienemmissä yhtiöissä ei ole erillistä tarkastusvaliokuntaa, vaan koko hallitus päättää kokoontua säännöllisesti käsittelemään tarkastusvaliokunnalle kuuluvia tehtäviä; erityisesti julkistettavaa taloudellista tietoa yhdessä tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien kanssa.

Vielä kymmenen vuotta sitten tarkastusvaliokunnat olivat yleisiä vain kaikkein suurimmilla pääomamarkkinoilla. Nyt ne ovat yleistyneet merkittävästi ympäri maailmaa. Joissakin maissa valiokunnat ovat listatuille yhtiöille pakollisia, toisissa vapaaehtoisia. Valiokunnan toiminnasta annettava informaatio vaihtelee.

Tarkastusvaliokunnan asettaminen on Suomessa vapaaehtoista. Pörssiyrityksiä sitovassa vuoden 1997 corporate governance -suosituksessa valiokunnan olemassaoloa pidetään tärkeänä, mutta ei välttämättömänä. Kyseisen suosituksen uudistamistyö on vireillä ja uudistamistyöryhmän tavoitteena on saada raporttinsa valmiiksi lähiaikoina.

Käsillä oleva kirjanen kuvaa tarkastusvaliokunnan tehtäviä erityisesti anglosaksisessa ympäristössä, lähinnä Ison-Britanniassa ja USA:ssa. Siellä valiokunnan tehtäviin kuuluvat myös tilintarkastajan valitseminen ja palkkiosta päättäminen. Suomessa päätökset näistä asioista kuuluvat osakeyhtiölain mukaan yhtiökokoukselle.

Kirjoittajien käsitys on, että tarkastusvaliokunnat yleistyvät lähivuosina suomalaisissa pörssiyrityksissä ja muissa suuryrityksissä. Myös valiokunnan jäsenten riippumattomuuteen ja taloudelliseen asiantuntemukseen kiinnitetään jatkossa enemmän huomiota. Lisäksi tarkastusvaliokunnan toiminnasta kerrotaan laajemmin vuosikertomuksessa ja yhtiökokouksessa.

Antoisia lukuhetkiä!

Sisältö

Yhteenveto	4
Yhteenveto tarkastusvaliokunnan tehtävistä	5
Miksi tarkastusvaliokuntia tarvitaan?	6
Annos tervettä järkeä.....	7
Pääomamarkkinat.....	8
Tulevaisuus.....	9
Tarkastusvaliokunnan järjestäytyminen	10
Yksi- ja kaksiportainen hallintorakenne	10
Toimenkuva.....	12
Jäsenyys	16
Riippumattomat jäsenet	17
Talousasioden asiantuntemus (financial expertise).....	18
Kokoukset	20
Uusien jäsenten perehdyttäminen.....	22
Taustatietoa uusille valiokunnan jäsenille	23
Taloudellisen raportoinnin valvontavastuu	24
Riskit ja kontrollit.....	24
Taloudellinen raportointi.....	27
Kysymyksiä tilinpäätöksen läpikäynnin avuksi	30
Säädökset, toimintaperiaatteiden noudattaminen ja eettiset asiat	33
Yhteistyö tarkastajien kanssa	35
Tilintarkastajat	35
Tilintarkastuspalveluiden hankkiminen.....	37
Riski ja sisäinen valvontajärjestelmä	39
Taloudellinen raportointi	40
Hallintoon liittyvät asiat	40
Mitä sinun tulisi odottaa tilintarkastajiltasi?.....	41
Sisäiset tarkastajat	42
Tiedonkulku ja raportointi	44
Yhteistyö yhtiön toimivan johdon kanssa	44
Raportointi koko hallitukselle ja osakkeenomistajille	45
Vuosikertomuksessa esitettävän valiokunnan raportin runko	46
Kouluttautumistarve.....	48
Tehokkuuden säilyttäminen ja mittaaminen	48
Toiminnan arviointi	49
Työohjelma ja itsearvioinnin opas: Saavuttaako tarkastusvaliokuntasi tavoitteensa?	50
Liitteet	55
Liite 1 – Selvitys: Tarkastusvaliokunnan pakollisuus tai vapaaehtoisuus 41 keskeisessä maassa	55
Liite 2: Arvopaperipörssien nykyiset tarkastusvaliokuntia koskevat vaatimukset	64
Liite 3: UK Combined Coden sisältämät tarkastusvaliokuntia koskevat vaatimukset	65
Liite 4: Valittuja kohtia US Sarbanes-Oxley -laista ja NYSE:n säännöistä.....	67

Yhteenveto

Audit Committees – Good Practices for Meeting Market Expectations -julkaisu ilmestyi englanninkielisenä versiona ensimmäisen kerran toukokuussa 1999. Nyt käsillä olevassa käännöksessä, joka perustuu julkaisun toiseen painokseen, on otettu huomioon tarkastusvaliokuntien merkityksen lisääntyminen ja valiokuntatyöskentelyn uusimmat kehityssuunnat – kuten riittävän talousasioiden asiantuntemuksen (financial expertise) korostaminen, valiokuntatehtävään kouluttautuminen ja valiokunnan oman toiminnan itsearviointi. Liitteessä on esitetty yhteenveto tarkastusvaliokunnille asetetuista vaatimuksista 41 keskeisessä maassa. Liitteissä on myös esitetty viimeaikaisimmat merkittävät tarkastusvaliokuntia koskevat määräykset Irossa-Britanniassa ja USA:ssa.

MIKSI TARKASTUSVALIOKUNTIA TARVITAAN? (sivut 6–9)

Tarkastusvaliokunta on yrityksen raportointiprosessin olennainen osa. Sen ensisijaisena tehtävänä on auttaa yhtiön koko hallitusta johdon luoman taloudellisen raportointijärjestelmän oikeellisuuden valvomisessa ja siten suojata osakkeenomistajien ja muiden sidosryhmien etuja. Uudet suositukset ja määräykset ovat entisestään korostaneet taloudellisen raportoinnin objektiivisen valvonnan merkitystä.

TARKASTUSVALIOKUNNAN JÄRJESTÄYTYMINEN (sivut 10–23)

Tarkastusvaliokunnan tulee valmistautua tehtäviensä hoitamiseen huolellisesti. Selkeä kirjallinen toimenkuva auttaa valiokuntaa ja muita ymmärtämään sen aseman ja vastuut. Kaikilla tarkastusvaliokunnan jäsenillä tulee olla tehtävän vaatimat ominaisuudet ja taidot, koska tarkoituksena on tuottaa yritykselle ”lisäarvoa”. Ihannetapauksessa kaikki valiokunnan jäsenet ovat yrityksen toimivasta johdosta riippumattomia. Heillä tulee myös olla riittävä talousasioiden asiantuntemus (financial expertise). Kokoukset tulee pitää vuoden aikana sopivina ajankohtina ja käsiteltävien asioiden tulee olla hyvin valmisteltuja. Uusien jäsenten tulee saada perehdyttämiskoulutusta ja taustatietoa yhtiön liiketoiminnasta.

TALOUDELLISEN RAPORTOINNIN VALVONTAVASTUU (sivut 24–34)

Tarkastusvaliokunnan avaintehtävä on varmistaa julkaistun taloudellisen informaation oikeellisuus. Siksi sen tulee ymmärtää koko taloudellisen raportoinnin järjestelmä. Se sisältää toimivan johdon luomat taloudelliseen raportointiin liittyvät riskienhallintamenetelmät ja sisäiset valvontamenetelmät (esimerkiksi taloudellisen tiedon rekisteröintiin liittyvät). Tarkastusvaliokunnan tulee käydä läpi tilinpäätösluonnos aina ennen sen julkistamista ja keskustella siitä toimivan johdon ja tilintarkastajien kanssa (selventäviä, tilinpäätöksen läpikäyntiä helpottavia kysymyksiä on esitetty jäljempänä sivulla 31). Lisäksi valiokunnan tulee arvioida lainsäädännön, suositusten ja eettisten asioiden mahdollista taloudellista vaikutusta.

YHTEISTYÖ TARKASTAJIEN KANSSA (sivut 35–43)

Tarkastusvaliokunnalla tulisi olla hyvä yhteys yrityksen tilintarkastajiin. Sen tulisi valmistella tilintarkastajien valintaa koskevat ehdotukset mukaan lukien tilintarkastajien palkkio, arvioida tarkastustyön laajuutta ja kokoontua tilintarkastajien kanssa keskustelemaan tarkastushavainnoista. Tarkastusvaliokunta myös valvoo tilintarkastajien riippumattomuutta. Jos yhtiössä on sisäisen tarkastuksen toiminto, tarkastusvaliokunnan tulisi vastavasti valvoa sen osaamista, voimavaroja, tarkastuksen laajuutta ja havaintoja.

TIEDONKULKU JA RAPORTOINTI (sivut 44–47)

Tarkastusvaliokunnan tulee toimia rakentavassa yhteistyössä toimivan johdon kanssa, ja se voi pyytää johdolta selvityksiä ja lisätietoja. Tarkastusvaliokunta toimii hallituksen (tai hallintoneuvoston) myöntämällä valtuuksilla ja raportoi sille. Yhä enenevässä määrin tarkastusvaliokunnan tehtäviin katsotaan kuuluvan myös suora raportointi osakkeenomistajille joko yhtiökokouksessa tai vuosikertomuksessa. Esimerkki kirjallisen raportin sisällöstä on esitetty sivulla 46.

TEHOKKUUDEN SÄILYTTÄMINEN JA MITTAAMINEN (sivut 48–54)

Nopeasti muuttuvassa ympäristössä kaikkien tarkastusvaliokunnan jäsenten tulee ylläpitää tietoaan ja taitojaan (erityisesti tilinpäätösnormistoista ja merkittävistä taloudelliseen raportointiin liittyvistä asioista). Tarkastusvaliokunnan tulee myös arvioida säännöllisesti toimintaansa sille toimen-

kuvassa määritettyihin velvollisuuksiinsa verrattuna. Arviointi voidaan tehdä jäsenten tasolla ja/ tai koko valiokunnasta. Tarkastusvaliokunnan työn helpottamiseksi sivulla 50 on esitetty työohjelmahdotus ja arvioinnin opas.

Yhteenvedo tarkastusvaliokunnan tehtävistä

Alla on esitetty yhteenvedo tarkastusvaliokunnan toiminnan painopistealueista ja niihin kuuluvista tehtävistä. Sitä voidaan käyttää keskustelun pohjana ja sen avulla voidaan käsitellä valiokunnan tehtäväalueita.

Miksi tarkastusvaliokuntia tarvitaan?

Tarkastusvaliokunnilla on merkittävä tehtävä – tehokkaan ja asiantuntevan valvonnan keinoin se auttaa yhtiötä niiden pyrkimyksissä lisätä markkinoiden luottamusta yhtiöiden taloudellista raportointia kohtaan. Uskomme, että johtavilla pörssiyrityksillä eri puolilla maailmaa on pyrkimys kehittää tarkastusvaliokuntiansa kokoonpanoa ja työskentelyä tässä kirjasessa esitettyjen periaatteiden mukaisesti.

Osakkeenomistajilla on myös velvollisuus ottaa aktiivinen rooli hallinnon järjestämisessä yhtiössä, joihin he ovat sijoittaneet varojaan. Jos yhtiön hallituksessa ei ole tarkastusvaliokuntaa tai vastaavaa riippumatonta kokoonpanoa, sijoittajien tulisi kysyä yhtiön johdolta syitä sen puuttumiseen.

Yrityksen taloudellisen raportoinnin ketju

Tarkastusvaliokunnasta on tullut oleellinen osa yrityksestä raportointia tuottavassa ketjussa. Kuten yllä oleva kaavio osoittaa, jokaisella raportointiketjun osalla on oma roolinsa ja tehtävänsä taloudellisen tiedon tuottamisessa markkinoille.

Toimiva johto vastaa operatiivisesta toiminnasta ja liiketoimintaprosesseista, joilla tuotetaan lisäarvoa osakkeenomistajille. Hallituksen tehtävänä on päättää strategiset linjat, arvioida johdon liiketoimintaa koskevia päätöksiä sekä varmistaa, että toiminta ja valvonta on asianmukaisesti järjestetty. Toimiakseen tehokkaasti tulisi hallituksessa olla riippumattomia jäseniä eli henkilöitä, jotka kykenevät itsenäiseen ja objektiiviseen harkintaan sekä esittämään kriittisiä kysymyksiä johdolle.

Tilintarkastajien tehtävänä on antaa osakkeen-

omistajille lausunto siitä, antaako hallituksen ja toimitusjohtajan laatima tilinpäätös oikeat ja riittävät tiedot yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Tarkastusvaliokunta – hallituksen valiokunta, joka toimii hallituksen valtuutuksella – on yhdyssiteenä raportointiketjun osien välillä. Se voi helpottaa hallituksen kiireitä, koska sillä on enemmän aikaa käytettävissä taloudellisen raportoinnin ja sisäisen valvonnan asioihin. Kun tarkastusvaliokunta käy keskusteluja tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien kanssa, lisää tämä tarkastustoiminnan riippumattomuutta.

Toimiakseen tehokkaasti toimintaketjun jokaisen osan tulee täyttää oma tehtävänsä.

Annos tervettä järkeä

Osa tuoreimmista tarkastusvaliokuntia koskevista suosituksista (kuten "UK Smith Report", yksi laaja-alaisimmista, yksinomaan tarkastusvaliokuntaa käsittelevistä raporteista) on esitetty tämän kirjasen liitteessä. Suosituksissa on esitetty tehokkaasti toimivan tarkastusvaliokunnan ominaisuudet. Yhdessä nämä ominaisuudet muodostavat järkeen käyvät periaatteet, jotka ovat sovellettavissa useimpiin yrityksiin:

- riippumattomat valiokunnan jäsenet, jotka tuovat lisäarvoa yhtiön päätöksenteossa
- avoimet keskustelut johdon ja tilintarkastajien kanssa taloudellisen raportoinnin laadusta ja laadintaperiaatteiden noudattamisesta
- tehokas keskustelu ja tiedonkulku toimivan johdon ja tilintarkastajien kanssa
- avainasema tarkastusprosessin seuraamisessa ja tilintarkastajien riippumattomuuden varmistamisessa.

Ehkäpä vieläkin tärkeämpiä ovat suositukset, joiden tavoitteena on lisätä tarkastusvaliokuntien ammattimaisuutta tehtävässään:

- tarkastusvaliokunnan jäsenillä tulee olla tietyt taidot, erityisesti taloudellisissa asioissa
- jäsenten perehdyttäminen aloitusvaiheessa sekä tietojen ylläpito jäsenyyden ajan
- säännöllinen valiokunnan tehokkuuden arviointi.

Lisättäessä luottamusta taloudelliseen raportointiin on avainasemassa valvontaan osallistuvien henkilöiden pätevyys. Tällä tarkoitamme riippumattomasti ajattelevia tarkastusvaliokunnan jäseniä sekä osaavia tarkastajia, jotka kykenevät hyödyntämään monialaista kokemustaan tehtävässään.

Yllä esitettyjä periaatteita käsitellään tarkemmin tämän kirjasen seuraavissa luvuissa.

"Tarkastusvaliokunnilla on tärkeä tehtävä hallituksen jäsenten ja tilintarkastajien välisessä suhteessa..."

Ehdotamme, että Euroopan komissio sisällyttää toimintasuunnitelmaansa määräykset tarkastusvaliokunnan tehtävästä ja velvollisuuksista ..."

EU:n yhtiöoikeutta käsittelevän korkean tason asiantuntijaryhmän (puheenjohtaja Jaap Winter) loppuraportti, marraskuu 2002.

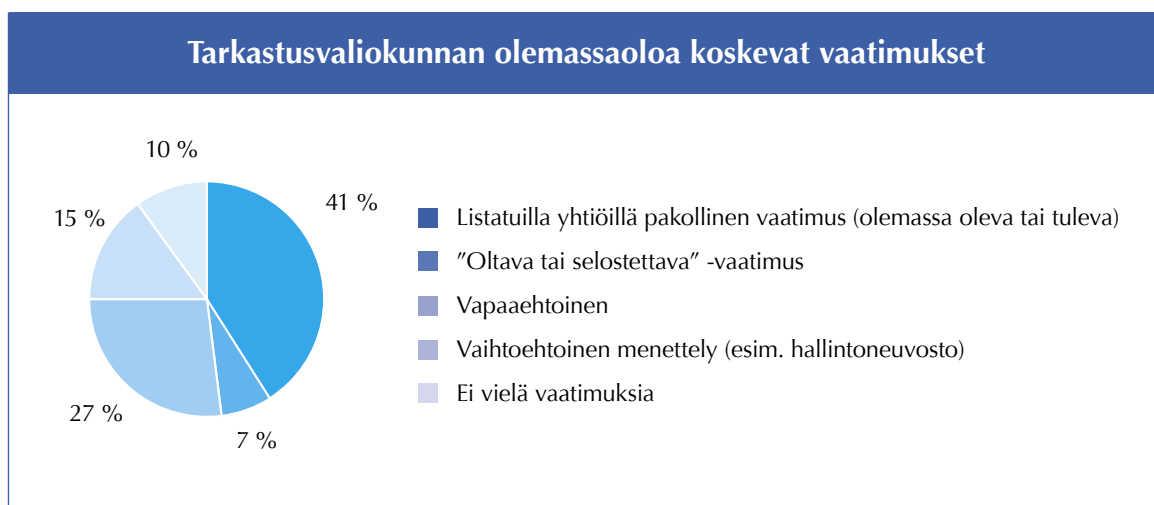
Pääomamarkkinat

Vielä noin kymmenen vuotta sitten tarkastusvaliokuntia oli vain muutamilla suurimmilla pääomamarkkinoilla. Nykyään, kuten tällä sivulla oleva kuvio osoittaa, tarkastusvaliokunnat ovat yleisiä suurimmassa osassa maailman tärkeimpiä talousalueita. Tarkastusvaliokunnat ovat tai ovat tulossa pakollisiksi 16 maassa. Niiden lisäksi 14 maassa on lakiin tai suositukseen perustuva ”oltava tai selostettava miksi ei ole”-vaatimus. (Liitteessä sivuilla 55–62 on esitetty eri maiden säännöksiä tarkemmin.)

Tarkastusvaliokuntien lukumäärän ja niitä koskevien suositusten määrän odotetaan yhä kasvavan. Kun johtavat yritykset ottavat käyttöön nykyiset suositukset, on odotettavissa, että sama käytäntö omaksutaan myös muilla alueilla ja muissa yrityksissä, vaikka suositukset eivät niitä vielä koskikaan.

Viranomaiset, lainsäätäjät ja kansainväliset järjestöt (kuten IOSCO ja OECD) ovat ilmoittaneet pitävänsä tarkastusvaliokuntia tehokkaana keinona taloudellisen raportoinnin luotettavuuden ja läpinäkyvyyden lisäämisessä. Ehkäpä merkittävin syytä tarkastusvaliokuntien lisääntymiselle on kuitenkin vasta tulossa. EU:n komissio on ilmoittanut, että se aikoo antaa riippumattomia hallituksen jäseniä ja tarkastusvaliokuntia koskevat suosituksensa lähiaikoina. Tämä on merkittävä viesti markkinoille siitä, että EU:n jäsenmaissa suhtaudutaan vakavasti yhtiön hallintotapaan.

Tämän kirjasen tavoitteena ei ole ehdottaa, että tietyissä maissa omaksuttu toimintatapa tulisi ottaa käyttöön myös muualla. Kirjasen tavoitteena on yksinkertaisesti jakaa tietoa hyväksi todetuista toimintatavoista. Ei ole yhtä kaikille sopivaa ratkaisua, vaan kunkin tarkastusvaliokunnan asemaan ja tehtäviin vaikuttavat asianomaisen yrityksen erityispiirteet.

41 tutkittua maata

Listatuilla yhtiöillä pakollinen vaatimus (olemassa oleva tai tuleva)	"Oltava tai selostettava" -vaatimus	Vapaaehtoinen	Vaihtoehtoinen menettely (esim. hallintoneuvosto)	Ei vielä vaatimuksia
Argentiina	Etelä-Afrikka	Alankomaat	Chile	Luxemburg
Australia	Iso-Britannia	Belgia	Itävalta	Norja
Espanja	Saksa	Brasilia	Kiina	Taiwan
Hong Kong		Italia	Portugali	
Indonesia		Japani	Puola	
Intia		Kreikka	Suomi	
Irlanti		Ranska	Tanska	
Kanada		Ruotsi	Unkari	
Korea		Sveitsi		
Malesia		Tšekki		
Meksiko		Venäjä		
Singapore				
Thaimaa				
Turkki				
USA				
Uusi Seelanti				

Tulevaisuus

Tuoreessa kirjassa Building Public Trust – The future of Corporate Reporting* on esitetty PricewaterhouseCoopersin näkemys siitä, miten yritysraportointi saattaa kehittyä seuraavan vuosikymmenen aikana. Malli perustuu kolmeen tietotasoon:

- taloudelliseen tietoon, joka perustuu maailmanlaajuisesti hyväksytyihin kirjanpitoperiaatteisiin ja -standardeihin
- toimialakohtaiseen tietoon, joka perustuu ao. toimialan hyväksymiin periaatteisiin.
- yhtiötason tietoon, kuten strategiat, riskinhallintamenetelmät, palkitsemispolitiikka, hallinnointitapa ja suoriutumisen mittarit.

Tieto, jota yritys julkaisee näiltä tasoilta, on yhä enenevässä määrin pikemminkin analyyttistä ja laadullista kuin pelkästään numeerista.

Kun osakkeenomistajilla ja muilla sidosryhmillä on

jatkossa paremmat tiedot yhtiöistä, heillä on paremmat mahdollisuudet arvottaa ja arvioida yrityksiä, joihin he sijoittavat tai joiden kanssa he harjoittavat liiketoimintaa.

Kun yhtiöiden julkinen raportointi alkaa sisältää yhä enemmän tietoja yllä esitetyiltä tasoilta, tarkastusvaliokuntien tehtävä tulee todennäköisesti yhä tärkeämmäksi. Jotkut tarkastusvaliokunnat käyvät jo nyt läpi myös yhtiöiden vuosikertomuksissa julkaisemaa muuta kuin tilinpäätöstietoa.

Tarkastusvaliokunnan jäsenten taitoja tulee kehittää jatkuvasti, jotta he voivat valvoa järjestelmää, jolla yhä laaja-alaisempi raportoitava tieto tuotetaan. Yhtiö voi myös perustaa muita valiokuntia, kuten riskienhallinta-, ympäristö-, palkitsemis- ja hallintovaliokuntia käsittelemään tiettyjä osa-alueita. Tarkastusvaliokunnan on tästä huolimatta varmistuttava siitä, että kaikki taloudelliset näkökohdat on raportoitu tasapuolisella ja ymmärrettävällä tavalla.

* Samuel A. DiPiazza ja Robert G. Eccles: Building Public Trust – The Future of Corporate Reporting (julkaisija John Wiley & Sons) on saatavilla lähimmän PricewaterhouseCoopersin toimiston kautta.

Tarkastusvaliokunnan järjestäytyminen

Tarkastusvaliokuntaa koskevat lainsäädännölliset ja muut vaatimukset ovat erilaisia eri maissa – joissakin maissa tarkastusvaliokunnat ovat listatuissa yhtiöissä pakollisia, joissakin vapaaehtoisia.

Tarkastusvaliokuntien tehtävät vaihtelevat myös paikallisen yrityskulttuurin ja kunkin yrityksen erityistarpeiden mukaisesti.

Yksi- ja kaksiportainen hallintorakenne

Monissa maissa, joissa tarkastusvaliokunnat ovat yleisiä, on yksiportainen hallintomalli. Joissakin näistä maista (kuten USA) hallituksen jäsenet ovat kaikki yhtiön ulkopuolisia henkilöitä. Muissa maissa hallituksissa on melkein yhtä monta toimivaan johtoon kuuluvaa kuin yhtiön ulkopuolisia hallituksen jäsentä. Tarkastusvaliokunta on hallituksen valiokunta ja sen jäsenet valitaan yhtiön ulkopuolisista hallituksen jäsenistä.

Joissakin maissa on käytössä kaksiportainen hallintorakenne, joko lain vaatimuksesta tai vapaaehtoisesti. Kuten tutkimustuloksemme sivulla 55 osoittaa, kaksiportainen hallintorakenne esiintyy yleisimmin Keski-Euroopassa, esimerkiksi Saksassa ja Alankomaissa.

Kaksiportainen rakenne muodostuu hallituksesta (sisäinen hallitus) ja hallintoneuvostosta, joka tavallisimmin valvoo hallitusta lähinnä strategiaan liittyvissä kysymyksissä. Osakkeenomistajat valitsevat hallintoneuvoston jäsenet yhtiökokouksessa. Joidenkin maiden yhteistoimintalait määräävät, että tietyn osan jäsenistä tulee olla henkilökunnan edustajia. Muut jäsenet voivat olla suurimpien osakkeenomistajien tai rahoittajan edustajia.

Laissa on yleensä määräyksiä tietyistä hallintoneuvoston velvollisuuksista, kuten esimerkiksi taloudelliseen raportointiin liittyvistä tehtävistä. Näissä maissa tarkastusvaliokunnan jäsenet voidaan valita hallintoneuvostosta. Paikallisen lainsäädännön ja olosuhteiden mukaan hallintoneuvosto voi muodostaa jäsenistään erillisen tarkastusvaliokunnan.

Joissakin maissa, esimerkiksi Japanissa, on vielä erityisiä hallintorakenteita, kuten ”lakimääräisten hallinnon tarkastajien yksikkö ” (Board of Statutory Auditors), jolla on hallituksen jäsenten toimintaan liittyvä erityinen valvontatehtävä.

Olellainen vaatimus – huolimatta hallinnon rakenteesta – on, että taloudellisten raporttien läpikäynnissä sekä niitä tuottavien järjestelmien valvonnassa tulee olla mukana asiantunteva, riippumaton hallituksen/hallintoneuvoston jäsen.

Huolimatta siitä, miten tarkastusvaliokunnan toiminta on organisoitu, seuraavat vaiheet edesauttavat valiokunnan toiminnan tehokkuutta:

- toimenkuvan laatiminen kirjallisena
- sopivien ja pätevien henkilöiden valinta
- puheenjohtajan tehtävien selkeä määrittäminen
- jäsenten riippumattomuuden varmistaminen
- jäsenten toimikauden määrittäminen
- kokousten sopiva aikatauluttaminen
- asianmukainen ja ajoissa toimitettu kokousmateriaali
- riittävä resurssien varaaminen valiokunnan käyttöön
- uusien jäsenten perehdyttäminen tehtäväänsä.

Jokaista näistä asioista käsitellään seuraavilla sivuilla.

“Sony on päättänyt Japanin yhteisölakiuudistuksen mukaisesti lakkauttaa lakimääräisten hallinnon tarkastajien yksikön (Board of Statutory Auditors) ja perustaa nimitys-, tarkastus- ja palkkiovaliokunnat kesäkuun 2003 yhtiökokouksessa. Näissä valiokunnissa enemmistö on yhtiön ulkopuolisia jäseniä”

Sony Corporation, Kesäkuu 2003

Toimenkuva

Tarkastusvaliokunnalla tulisi olla kirjallinen toimenkuva (tai toimeksianto), josta käy selvästi ilmi valiokunnan tehtävät, rakenne, toimintatavat ja jäsenille asetettavat vaatimukset. Hyvä kirjallinen toimenkuva luo puitteet valiokunnan järjestäytymiselle ja tehtävien hoidolle. Hallitus, valiokunnan jäsenet, johto, tilintarkastajat ja sisäiset tarkastajat voivat tarvittaessa vedota siihen. Tarkastusvaliokunnan tulee myös tarkistaa toimenkuvaansa ja esittää hallitukselle tarvittavat muutosehdotukset vähintään kerran vuodessa.

Yhtiön tulisi myös harkita, voisiko tarkastusvaliokunnan toimenkuva olla osakkeenomistajien nähtävillä esimerkiksi vuosikertomuksessa. Joissakin maissa yhtiöiden tulee ilmoittaa, onko tarkastusvaliokunnalle laadittu kirjallinen toimenkuva.

Tarkastusvaliokunnan toimenkuvassa tulisi määrittellä:

- tarkoitus ja tavoitteet
- toimivalta
- organisointi – jäsenyys, pätevyysvaatimukset, koko, toimikausi
- valiokunnan kokoukset – kokoontumisten lukumäärä, osallistujat, dokumentointi
- asema ja velvollisuudet
- suhteet yrityksen johtoon, tilintarkastajiin ja sisäisiin tarkastajiin
- raportointivelvollisuudet
- tarkastusvaliokunnan toiminnan arviointi.

Toimenkuvaa kehitettäessä on tärkeää ottaa huomioon, että valiokunnan toimintaa ei tarpeettomasti rajoiteta. Valiokunnan tehtävien tulee olla riittävän joustavia, jotta tehokas toiminta on mahdollista.

Yksityiskohtaisen, kirjallisen toimenkuvan laatimisesta on kuitenkin hyötyä vain, jos tarkastusvaliokunta käyttää sitä tehokkaasti työvälineenään.

Toimenkuvaa tulisi esimerkiksi:

- käyttää ohjeena kokousten esityslistoja laadinnassa
- tarkistaa vuosittain vastaamaan lakien tai muiden säännösten vaatimuksia ja varmistaa, että se vastaa yhtiön ja markkinoiden muuttuvia tarpeita
- käyttää arvioitaessa, onko valiokunta hoitanut velvollisuutensa kauden aikana
- käyttää runkona raportointiaessa hallitukselle valiokunnan toiminnasta.

Seuraavilla sivuilla on esitetty hahmotelma tarkastusvaliokunnan toimenkuvasta. Sen tarkoitus on havainnollistaa asiaa, eikä sitä tule soveltaa sellaisenaan. Jokainen toimenkuva tulee laatia yhtiön erityispiirteet huomioiden.

”Tarkastusvaliokunnalle tulee antaa riittävät valtuudet ja resurssit, jotta se voi täyttää tehtävänsä. Nämä sisältävät oikeudet tavata johtoa sekä tilintarkastajia ja sisäisiä tarkastajia ilman johdon läsnäoloa ja oikeuksia pyytää selvityksiä ja lisätietoja”

Australian ASX Corporate Governance Council, Maaliskuu 2003

Esimerkki tarkastusvaliokunnan toimenkuvasta

1. Yleinen tarkoitus / tavoitteet

Hallitus (tai hallintoneuvosto) nimittää tarkastusvaliokunnan avustamaan koko hallitusta (hallintoneuvostoa) sille kuuluvan valvontatehtävän hoitamisessa. Tarkastusvaliokunta valvoo taloudellisen raportoinnin järjestelmää varmistaakseen julkaitavien tilinpäätöstietojen tasapainon, läpinäkyvyyden ja oikeellisuuden. Tarkastusvaliokunta valvoo myös yhtiön sisäisen valvontajärjestelmän, riskienhallinnan ja sisäisen tarkastuksen tehokkuutta, tilintarkastusprosessia, johon kuuluu myös tilintarkastajien nimittäminen, sekä yhtiön toimintaprosesseja,

joilla valvotaan taloudellista raportointia koskevien lakien ja määräysten noudattamista sekä eettisten periaatteiden noudattamista.

Hoitaessaan tehtävänsä tarkastusvaliokunta on yhteydessä hallituksen jäseniin, yrityksen johtoon sekä tilintarkastajiin ja sisäisiin tarkastajiin. Hoitaakseen tehtävänsä tehokkaasti jokaisen valiokunnan jäsenen tulee velvollisuuksiensa mukaisesti kehittää ja ylläpitää omia tietotaitojaan yhtiön liiketoiminnasta ja siihen kohdistuvista riskeistä.

2. Toimivalta

Hallitus valtuuttaa tarkastusvaliokunnan toimeksiantonsa puitteissa:

- 2.1. Suorittamaan toimenkuvan mukaiset tehtävät.
- 2.2. Palkkaamaan riippumattoman neuvonantajan tai muun avustajan, jos tehtävien hoito sitä edellyttää.
- 2.3. Kutsumaan yhtiön toimihenkilöitä tarvittaessa osallistumaan tarkastusvaliokunnan kokouksiin.
- 2.4. Saamaan tarvitsemansa tiedot yhtiön johdolta ja toimihenkilöiltä.
- 2.5. Luomaan menettelytavat, joilla henkilökunnan esille tuomat kirjanpitoa, sisäistä valvontaa tai tilintarkastusta koskevat epäilyt tutkitaan.
- 2.6. Luomaan menettelytavat kirjanpitoa, sisäistä laskentaa tai tilintarkastusta koskevien valitusten vastaanottoon, käsittelyyn ja arkistointiin.
- 2.7. Vastaamaan tilintarkastajien valinnasta, palkkioista, uudelleen valinnasta ja työn seurannasta.
- 2.8. Hyväksymään tilintarkastuspalkkiot ja ehdot, myös tilintarkastajien tarjoamien muiden kuin tilintarkastuspalveluiden osalta (ja tarvittaessa luomaan ennakkohyväksymismenettelyn näiden palveluiden osalta).

3. Organisoituminen

Jäsenyys

- 3.1 Hallitus tai [yhtiökokous] nimittää tarkastusvaliokunnan jäsenet ja tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan [joka on riippumaton hallituksen jäsen].
- 3.2 Tarkastusvaliokunnassa on vähintään [määrä] jäsentä ja [enemmistön jäsenistä] / [kaikkien jäsenten] tulee olla riippumattomia, yhtiön ulkopuolisia hallituksen jäseniä.
- 3.3 Kokous on päätösvaltainen, jos läsnä on [määrä] jäsentä/ [osuus] jäsenistä.
- 3.4 Jokaisella jäsenellä tulee olla riittävä yhtiön liiketoiminnan edellyttämä tietotaito.
- 3.5 Jokaisella jäsenellä tulee olla taloudellisten asioiden tuntemusta; ainakin yhdellä jäsenellä tulee olla riittävä laskentatoimen tai talousasioiden asiantuntemus (financial expertise).
- 3.6 Jäsenen toimikausi on [luku] vuotta.
- 3.7 Valiokunnan sihteerinä toimii hallituksen sihteeri tai muu hallituksen nimittämä henkilö.

Kokoukset

- 3.8 Vain valiokunnan jäsenet saavat osallistua valiokunnan kokouksiin. Valiokunta voi kutsua kokouksiin tarpeelliseksi katsomiaan henkilöitä (kuten toimitusjohtajan, talousjohtajan, sisäisen tarkastuksen johtajan tai tilintarkastajat).
- 3.9 Tilintarkastajat ja sisäinen tarkastus tulee tarpeen mukaan kutsua kuultaviksi.

- 3.10 Kokouksia tulee pitää vähintään [lukumäärä] vuodessa ja kokousrytmin tulee vastata yhtiön taloudellisen raportoinnin rytmiä.
- 3.11 Erityinen kokous voidaan kutsua koolle tarpeen vaatiessa. Valiokunnan sihteeri voi kutsua valiokunnan koolle tilintarkastajien tai sisäisen tarkastuksen johtajan pyynnöstä.
- 3.12 Valiokunnan sihteeri jakaa esityslistat ja tarvittavat muut asiakirjat riittävän ajoissa ennen kokousta.
- 3.13 Valiokunnan sihteeri jakaa kokouspöytäkirjat hallituksen jäsenille, tarkastusvaliokunnan jäsenille, (ja sisäisen tarkastuksen johtajalle sekä tilintarkastajille).
- 3.14 Tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan [tai vähintään yhden tarkastusvaliokunnan muun jäsenen] tulee osallistua hallituksen kokoukseen, missä käsitellään tilinpäätös.
- 3.15 Tarkastusvaliokunnan jäsenten tulee olla läsnä jokaisessa valiokunnan kokouksessa.
- 3.16 Tarkastusvaliokunnan tulee tavata yhtiön päälakimiestä säännöllisesti. Tarvittaessa tulee myös järjestää tapaaminen yhtiön ulkopuolisen lakimiehen kanssa.
- 3.17 Tarkastusvaliokunnan tulee tavata tilintarkastajat [ainakin kerran vuodessa] ilman yhtiön johdon läsnäoloa.

4. Asema ja velvollisuudet

Tarkastusvaliokunnan tulee:

Sisäinen valvonta

- 4.1 Arvioida, onko johto luonut riittävän valvontaympäristön välittämällä tietoa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tärkeydestä.
- 4.2 Ymmärtää johdon luomat sisäiset valvontatoimenpiteet, kuten liiketoimien hyväksymiskäytännöt sekä taloudellisen tiedon kirjaamisen ja arkistoinnin.
- 4.3 Ymmärtää johdon luomat toimenpiteet, joilla varmistetaan, että tilinpäätös on johdettu yhtiön kirjanpitojärjestelmästä, laadittu asianmukaisesti säännösten ja määräysten mukaisesti ja yhtiön johto on sen tarkistanut.
- 4.4 Arvioida sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tehokkuutta ja selvittää, onko yhtiön johto toiminut sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajien suositusten mukaisesti.
- 4.5 Arvioida, miten johto on varmistanut tietojärjestelmien ja sovellusten turvallisuuden se-

kä selvittää millaisia varasuunnitelmia on taloudellisen tiedon tuottamiseksi konerikkojen sattuessa ja miten on suojauduttu tietojärjestelmiin kohdistuvilta väärinkäytöksiltä.

Taloudellinen raportointi

- 4.6 Ymmärtää ajankohtaiset merkittävimmät taloudellisen riskin alueet ja miten niitä yhtiössä hallitaan.
  - 4.7 Käydä läpi merkittävät kirjanpitoa ja raportointia koskevat uudet säännöt ja määräykset sekä ymmärtää niiden vaikutus tilinpäätökseen.
  - 4.8 Valvoa tilikauden aikana raportointijärjestelmää sekä läpikäydä osavuositarkastukset, tilinpäätökset ja ennakkotiedot ennen niiden julkistamista.
  - 4.9 Valvoa, että analyytikoille ja lehdistölle annettu tieto on johdon tarkistamaa, tasapuolista ja läpinäkyvää ja että se vastaa aiemmin julkistettua tietoa.
  - 4.10 Läpikäydä yhtiön johdon ja tilintarkastajien kanssa tilinpäätökset, niiden olennaiset laadintaperiaatteet ja laadinnassa käytetyt johdon arviot sekä tilintarkastajien havainnot.
  - 4.11 Varmistaa, että merkittävät korjauserät, korjaamattomat virheet, tulkinnalliset erimielisyydet sekä olennaiset laadintaperiaatteet on keskusteltu tilintarkastajien kanssa.
  - 4.12 Läpikäydä vuosikertomuksen muut osat ennen julkistamista ja arvioida, onko tieto tasapuolista, ymmärrettävää ja yhdenmukaista tarkastusvaliokunnan jäsenten käsityksen kanssa yhtiöstä ja sen toiminnasta.
- #### Lakien ja määräysten noudattaminen
- 4.13 Valvoa, miten lakien ja määräysten noudattamista seurataan ja mitkä ovat johdon valvonnan tulokset ja seuraamukset vilpillisestä toiminnasta tai säännösten noudattamatta jättämisestä.
  - 4.14 Saada säännöllisesti tietoa yhtiön johdolta ja yhtiön lakimieheltä säännösten noudattamiseen liittyvistä asioista ja mahdollisista vaikutuksista tilinpäätökseen ja yhtiön säännösten noudattamista koskeviin toimintaperiaatteisiin.
  - 4.15 Varmistaa, että kaikki yhtiön liiketoimintaan liittyvät säännökset ja määräykset on huomioitu tilinpäätöksen laadinnassa.

4.16 Läpikäydä viranomaisten suorittamien tarkastusten raportit.

Yhteistyö tarkastajien kanssa

Tilintarkastus

4.17 Valvoa tilintarkastajien ammatillista pätevyyttä (kaikkien tarkastukseen osallistuvien henkilöiden osalta).

4.18 Arvioida tilintarkastajien riippumattomuutta ja mahdollisia eturistiriitoja.

4.19 Arvioida tilintarkastajien työtä ja tehdä hallitukselle esitys tilintarkastajien valinnasta, uudelleen valinnasta tai toimikauden päättämisestä vuosittain.

4.20 Arvioida tilintarkastajien tilikauden tarkastuksen laajuutta ja tarkastustapaa yhtiön olosuhteet ja säännösten ja määräysten muutokset huomioon ottaen.

4.21 Keskustella tilintarkastajien kanssa tarkastuksen aikana mahdollisesti esiin tulleista ongelmista, kuten tarkastuksen laajuutta rajoittavista tekijöistä tai tiedonsaantivaikeuksista.

4.22 Varmistaa, että tilintarkastajien havainnot ja suositukset sekä johdon niihin esittämät vastineet on vastaanotettu, niistä on keskusteltu ja että asian edellyttämiin toimenpiteisiin on ryhdytty.

4.23 Arvioida tilintarkastajien kanssa yhtiön taloudellisessa raportoinnissa noudatettujen laadintaperiaatteiden sopivuutta sekä sitä, voidaanko laadintaperiaatteita pitää aggressiivisina, tasapainoisina vai maltillisina.

4.24 Keskustella tilintarkastajien kanssa kahden kesken, jos tilintarkastajat tai tarkastusvaliokunta katsovat käsiteltävän asian sitä vaativan. Varmistaa, että tilintarkastajilla on mahdollisuus tavata valiokunnan puheenjohtajaa tarvittaessa.

4.25 Läpikäydä menettelytavat, joita sovelletaan tilintarkastajan tarjoamiin muihin palveluihin [ja tarvittaessa luotava menettelyt näiden enakkohyväksymiselle].

4.26 Varmistaa, että yhtiöllä on asianmukaiset menettelytavat palkatessaan tilintarkastukseen osallistunut henkilö yhtiön ylimpään johtoon sen jälkeen, kun henkilö on eronnut tilintarkastusyhteisön palveluksesta.

Sisäinen tarkastus

4.27 Valvoa sisäisen tarkastuksen toimintaa ja or-

ganisatorista asemaa sekä varmistua, että mitään aiheettomia rajoituksia tai esteitä sen toiminnalle ei ole asetettu.

4.28 Osallistua sisäisen tarkastuksen johtajan nimitykseen, palkitsemiseen tai erottamiseen ja keskustella tilintarkastajien kanssa sisäisten tarkastajien työn laadusta.

4.29 Valvoa sisäisen tarkastuksen toiminnan tehokkuutta ja varmistua, että sisäisellä tarkastuksella on asianmukainen asema yhtiössä.

4.30 Tavata sisäisen tarkastuksen johtaja kahden kesken, jos tarkastusvaliokunta tai sisäinen tarkastus katsovat käsiteltävien asioiden sitä vaativan.

4.31 Varmistaa, että sisäisen tarkastuksen tekemät havainnot ja suositukset sekä johdon vastineet niihin on vastaanotettu, keskusteltu ja toimeenpantu.

4.32 Arvioida ehdotettua sisäisen tarkastuksen tarkastussuunnitelmaa, ja varmistua, että se kattaa olennaiset riskialueet ja että yhteistyö tilintarkastajien kanssa on asianmukaisesti järjestetty.

Raportointivelvollisuudet

4.33 Pitää yhtiön hallitus ajan tasalla tarkastusvaliokunnan toiminnasta ja tehdä asianmukaisia toimenpide-ehdotuksia.

4.34 Varmistaa, että hallitus on selvillä asioista, jotka voivat vaikuttaa merkittävästi yhtiön taloudelliseen tilaan tai liiketoimintaan.

4.35 Laatia lainsäädännön tai listautumissäätöjen edellyttämät raportit, kuten vuosikertomuksen selostus tarkastusvaliokunnan toiminnasta ja velvollisuuksista.

Toiminnan arviointi

4.36 Arvioida säännöllisesti omaa toimintaansa, sekä yksittäisten jäsenten, että koko valiokunnan osalta.

4.37 Arvioida toimenkuvassa määrättyjen tavoitteiden saavuttamista ja raportoida havainnoista hallitukselle.

Tarkastusvaliokunnan toimenkuvan arviointi

4.38 Arvioida valiokunnan toimenkuvaa ja keskustella vuosittain hallituksen kanssa mahdollisista muutostarpeista.

4.39 Varmistaa, että hallitus on hyväksynyt toimenkuvan ja siihen tehdyt muutokset.

Jäsenyys

Tarkastusvaliokunnan toiminnan tehokkuuden kannalta on tärkeää, että sen jäseniksi valitaan osaavia henkilöitä.

Yleensä hallitus tai hallituksen nimitysvaliokunta nimittää tarkastusvaliokunnan jäsenet. Hallituksen (tai nimitysvaliokunnan) tulee valita valiokunnan jäseniksi ainoastaan sellaisia jäseniä, joilla on tehtävän edellyttämä pätevyys ja kokemus.

Kelpoisuusvaatimukset

Jokaisen jäsenen tulee kyetä antamaan panoksensa valiokunnan toimintaan. Valiokunnassa tulisi olla edustettuna eri katsantokantoja, koska kaipa-alainen näkökulma voisi painottaa liikaa yhtä osa-aluetta. Ominaisuudet, jotka jokaisella valiokunnan jäsenellä tulee olla:

- riippumattomuus yhtiön johdosta
- rehellisyys
- mahdollisuus varata tehtävään riittävästi aikaa ja voimavaroja
- yhtiön liiketoiminnan, tuotteiden ja palvelujen riittävä tuntemus
- tietämys yhtiön riskeistä ja kontrolleista
- kyky lukea ja ymmärtää tilinpäätöksiä, tehdä niistä perusteltuja kysymyksiä sekä tulkita ja arvioida saatuja vastauksia
- kyky ilmaista mielipiteensä suoraan ja rehellisesti
- kyky analyyttiseen ja riippumattomaan arviointiin
- kyky esittää uusia, erilaisia näkökulmia ja rakentavia ehdotuksia.

Juuri nimitetyllä valiokunnan jäsenellä ei ehkä aluksi ole kaikkia näitä ominaisuuksia. Heille tulisi antaa riittävä aika, noin 6-12 kuukautta, hankkia tarvittava yhtiön toiminnan tuntemus.

”Minulla on mielessä älykäs, kokenut, ymmärtäväinen henkilö, joka osaa kysyä oikeat kysymykset yhtiön johdolta tai tilintarkastajilta ja joka peräänantamattomasti ja sitkeästi vaatii suoran vastauksen. Ihannetapauksessa kaikilla tarkastusvaliokunnan jäsenillä tulisi olla nämä ominaisuudet”

US SEC Commissioner, helmikuu 2003

Riippumattomat jäsenet

Tarkastusvaliokunta vastaa taloudellisen raportoinnin valvonnasta. Tehtävässään tarkastusvaliokunta voi joutua kyseenalaistamaan johdon arviointeja tai olemaan niistä jopa eri mieltä kuin johto. Tästä valvonta-asemasta johtuen riippumattomuus on olennainen tarkastusvaliokunnan jäsenten ominaisuus.

Ihannetapauksessa kaikki tarkastusvaliokunnan jäsenet ovat riippumattomia. Joissakin maissa kaikkien tarkastusvaliokunnan jäsenten tulee olla yhtiön ulkopuolisia riippumattomia hallituksen jäseniä. Vain riippumattomat hallituksen jäsenet voivat ilmaista mielipiteensä vapaasti ja ilman rajoitteita, koska heillä ei ole taloudellisia siteitä yritykseen eikä asemaa yhtiön organisaatiossa.

Riippumattomuuden käsitettä ei ole helppo määritellä. Silti monet merkittävät sijoittajat ja sidosryhmät ovat kehittäneet riippumattomuudesta ohjeistusta omaan käyttöönsä. On olennaista, että hallituksella on selkeä näkemys, miten riippumattomuus määritellään ja miten se on ymmärretty markkinoilla. On myös tärkeää, että hallituksen näkemys riippumattomuudesta on kerrottu osakkeenomistajille.

Jotta tarkastusvaliokunnan jäsentä voidaan pitää riippumattomana, tulee lakien ja määräysten riippumattomuutta koskevien edellytysten täyttyä. Esimerkiksi riippumaton hallituksen jäsen ei voi olla yhtiön tai sen tytäryhtiön toimihenkilö tai työntekijä, eikä hänellä voi olla muutenkaan sellaista suhdetta yhtiöön, joka vaarantaisi riippumattomuuden.

Olosuhteet, joita voidaan pitää tarkastusvaliokunnan jäsenen riippumattomuutta vaarantavina tekijöinä ovat mm:

- nykyinen tai aikaisempi työsuhde yhtiössä tai sen tytäryhtiössä (aikaisemman työsuhteen päättymisestä vaadittava aika voi vaihdella, mutta yleisesti sijoittajat pitävät viimeistä kolmea vuotta kriittisenä)
- vuorovaikutussuhteet tai merkittävät yhteydet hallituksen jäseniin muissa yrityksissä
- konsultointipalvelun, neuvontapalvelun tai muun korvauksen vastaanottaminen yhtiöltä (tai sen tytäryhtiöltä) lukuun ottamatta kohtuullista hallituksen jäsenen palkkiota
- osallistuminen yhtiön osakeoptio-ohjelmaan tai muuhun tuloksen perusteella määräytyvään palkkiojärjestelmään
- taloudellisen edun saaminen yhtiöltä lainan tai ennakkomaksujen muodossa muutoin kuin yhtiön tavanomaisilla ehdoilla
- lähisukulaisuus yhtiön johtoon kuuluvan kanssa
- huomattava omistusosuus tai johtava asema yhtiön merkittävässä asiakas- tai toimittajayrityksessä
- toimiminen huomattavan osakkeenomistajan edustajana tai rahoittajana.

Yhtiö voi nimittää tarkastusvaliokunnan jäseneksi henkilön, jonka kohdalla yksi tai useampia yllä luetelluista riippumattomuutta vaarantavista tekijöistä on olemassa, jos hallitus katsoo valinnan olevan yhtiön ja sen kaikkien osakkeenomistajien edun mukaista. Läpinäkyvyyden varmistamiseksi tällaiset olosuhteet ja nimittämisen syyt tulee kuitenkin kertoa osakkeenomistajille.

”Eturistiriitoja voi esiintyä, jos tarkastusvaliokunnan jäsen on työskennellyt aiemmin yhtiön johdossa. Aikaisempi työsuhde voi estää tarkastusvaliokunnan jäsentä kysymästä kiperiä kysymyksiä”

OECD- Second South Eastern Europe Corporate Governance Roundtable, Toukokuu 2002

Talousasioiden asiantuntemus (financial expertise)

Jokaisella tarkastusvaliokunnan jäsenellä on oltava taloudellisia taitoja – ainakin kyky lukea ja ymmärtää tilinpäätöksen pääkohdat tuloslaskelmasta, taseesta ja rahoituslaskelmasta.

Tehtävänsä hoidossa tarkastusvaliokunnan jäsenten tulee kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

- yleisesti hyväksytyjen tilinpäätöksen laadintaperiaatteiden mukaiset laskelmat (GAAP), muut laskelmat (non-GAAP) sekä näistä lasketut tunnus- ja suhdeluvut
- monimutkaiset ja harkintaa vaativat osa-alueet, kuten rahoitusinstrumentit, eläkejärjestelyjen ja osakeoptioiden kirjaaminen, yrityskaupat ja aineettomien hyödykkeiden arvostaminen
- yhtiöissä, jotka ovat listautuneet useihin eri pörssiin, tulee huomioida eri maiden tilinpäätösnormistojen vaikutus tilinpäätösten laadintaan
- siirtyminen laadintaperiaatteista toisiin (esim. kansallisesta tilinpäätösnormistosta IFRS-standardeihin).

Uusimmaksi käytännöksi (ja vaatimukseksi USA:ssa ja Isonsa-Britanniassa) on muodostumassa, että vähintään yhden tarkastusvaliokunnan jäsenen tulee olla talousasioiden asiantuntija, jolla on kokemusta laskentatoimesta tai tätä vastaavalta alalta. Kokemus voi perustua aikaisempaan työskentelyyn, ammatilliseen pätevyyteen tai muuhun kokemukseen, esimerkiksi toimintaan listatun yhtiön talousjohtajana tai tilintarkastajana.

Puheenjohtajan tehtävä

Tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan asema on tärkeä – hän on keskipisteenä valiokunnan suhteiden hoidossa hallituksen, talousjohtajan, sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajien kanssa. Puheenjohtaja on vastuussa kokousten joustavasta sujumisesta ja hänen tulee varmistaa, että kaikkien jäsenten näkökannat otetaan huomioon ja että kaikista keskusteltavista asioista ehditään keskustella riittävästi. Puheenjohtajan tulee laatia esityslista yhteistyössä valiokunnan sihteerin kanssa.

Hallituksen tulee valita tarkastusvaliokunnan puheenjohtajaksi henkilö, jolla on vahvat ja hyvät johtajan ominaisuudet ja kyky edistää tehokasta yhteistyötä (sekä valiokunnan sisällä, että yhtiön johdon sekä tarkastajien kanssa työskenneltäessä).

Valiokunnan puheenjohtajan ja talousasioiden asiantuntijan tehtävät voivat joissakin tapauksissa olla samalla henkilöllä. Useimmissa yhtiöissä voidaan kuitenkin saavuttaa parempi tasapaino, jos nämä tehtävät ovat eri henkilöillä. Tällöin puheenjohtajalla tulee olla riittävä teknisten asioiden yleistuntemus, jotta hän voi hoitaa raportoinnin hallitukselle ja osakkeenomistajille.

Hallituksen tulee tietyin aikavälein käydä läpi kaikkien valiokunnan jäsenten tietotaito varmistuakseen, että valiokunta on kokoonpanoltaan tasapainoinen.

Sitoutuminen

Täyttääkseen velvollisuutensa tarkastusvaliokunnan jäsenten tulee varata merkittävästi aikaa ja voimavaroja valiokunnan toimintaan. Tähän kuuluu yhtiön toimintaan ja toimialaan tutustuminen sekä kokouksiin valmistautuminen ja osallistuminen.

Valiokunnan jäsenten tulee pyrkiä osallistumaan jokaiseen kokoukseen.

Jäsenten muiden hallituspaikkojen lukumäärä voi vaikuttaa aikaan, joka hänellä on käytettävissä tarkastusvaliokuntatyöskentelyyn. Tämä tulisi ottaa huomioon jo valintavaiheessa.

Valiokunnan koko

Tarkastusvaliokunnan tulisi olla riittävän suuri edustamaan eri näkökulmia ja kokemusta, mutta kuitenkin riittävän pieni toimiakseen tehokkaasti.

USA:ssa ja Isonsa-Britanniassa edellytetään nykyään, että tarkastusvaliokunnassa on vähintään kolme riippumatonta hallituksen jäsentä.

Aikaisemmissa PricewaterhouseCoopersin tutkimuksissa todettiin, että tärkeimmissä Euroopan maissa 70 %:ssa tarkastusvaliokunnista oli kolmesta neljään jäsentä.

Yleisesti ollaan sitä mieltä, että tarkastusvaliokunnan ihanteellinen koko on kolmesta kuuteen jäsentä. Tarkastusvaliokunnan kokoon vaikuttavat kuitenkin yhtiön olosuhteet ja tarkastusvaliokunnan tehtävien laajuus.

Toimikausi

Tarkastusvaliokunnan jäsenten toimikausien pituudet vaihtelevat. Yleinen toimikauden pituus on kolme vuotta ja jäsenillä on mahdollisuus tulla uudelleen valituksi toiselle kaudelle. Pidemmät toimikaudet ovat myös mahdollisia. Valiokunnan jäseniä vaihdetaan harvoin vuosittain. Siksi jäsenten toiminnan säännöllinen arviointi on tärkeää (katso sivu 49).

Määrätessä jäsenen toimikauden pituutta hallituksen pitäisi punnita kahta vastakkaista näkökohtaa: jatkuvuutta ja tuoreutta. Nopea vaihtuvuus voi olla vahingollista valiokunnan tehokkuudelle; jäsenet tarvitsevat aikaa yhtiön liiketoimintaan tutustumiseen ja teknisten asioiden ymmärtämiseen. Toisaalta uudet jäsenet tuovat tuoreen näkökulman valiokuntatyöskentelyyn. Kompromissina hallitus voi päätyä porrastettuihin toimikausiin.

Kokoukset

Kokousten lukumäärä

Tarkastusvaliokunnan tulee kokoontua säännöllisesti ja suunnitella huolellisesti aikataulut, esityslistat ja kokoukseen kulloinkin kutsutut osallistujat.

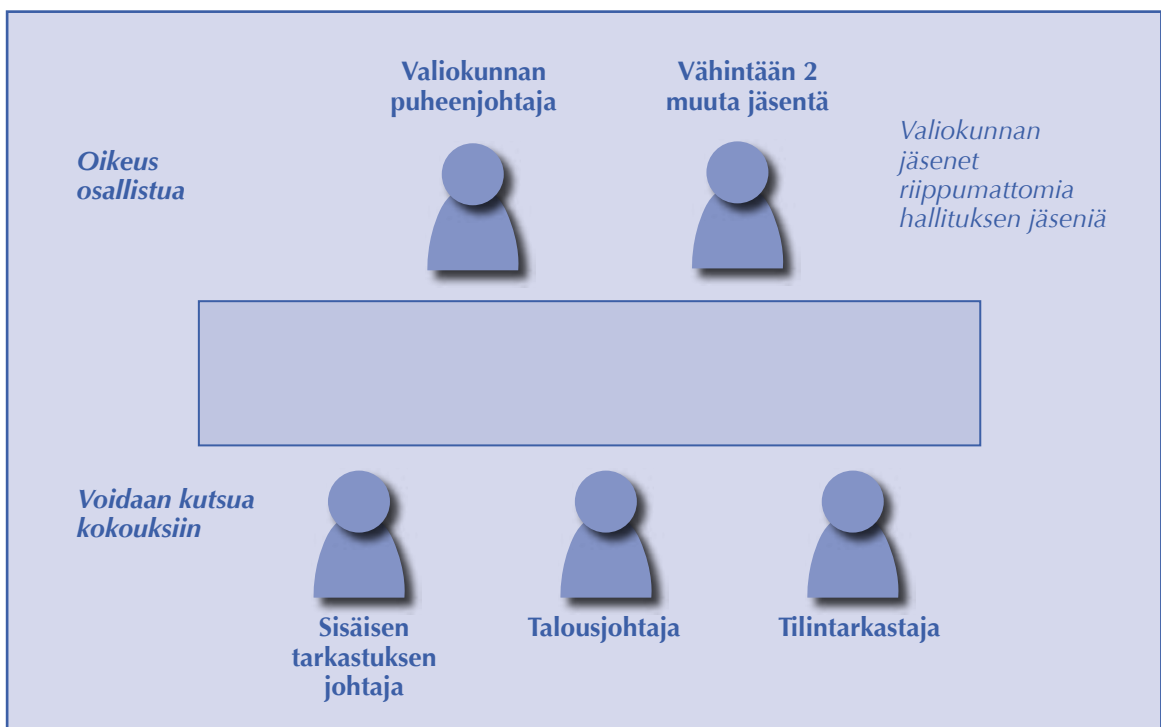
Tarkastusvaliokunnan tehtävien laajuus sekä yhtiön liiketoiminnan luonne ja määrä vaikuttavat kokousten lukumäärään. Säännölliset kokoukset mahdollistavat taloudellisen informaation oikea-aikaisen läpikäynnin ja arvioinnin. Yleensä on suositeltavaa pitää tarkastusvaliokunnan kokoukset (erityisesti ne, joissa käsitellään tilinpäätöstä) riittävän ajoissa ennen vastaavaa hallituksen kokousta, jotta hallitukselle jää riittävästi aikaa valiokunnan esiin tuomien asioiden käsittelyyn. Yleensä kokousaikataulut vastaavat yhtiön taloudellisen raportoinnin rytmiä sekä tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen aikatauluja. Valiokunnan puheenjohtajan tulee päättää kokousten lukumäärä ja kokousaikataulu.

Eurooppalaisista yrityksistä tehty tutkimus osoittaa, että tarkastusvaliokunnat kokoontuvat keskimäärin kolmesta neljään kertaa vuodessa. Tärkeintä kuitenkin on, että kokousten lukumäärä ja niiden kesto ovat riittävät varmistamaan, että valiokunta saavuttaa tavoitteensa.

Osallistujat

Tarkastusvaliokunnan jäsenten tulisi osallistua kaikkiin valiokunnan kokouksiin. Valiokunnan jäsenten lisäksi kokouksiin on usein kutsuttu muitakin osallistujia. Muita osallistujia voivat olla:

- sisäisen tarkastuksen johtaja
- tilintarkastajat
- yhtiön ylintä johtoa, talusjohtaja jne.

Muiden kokoukseen kutsuttujen osanottajien tulee rajoittua niihin, jotka ovat perehtyneitä esityslistalla oleviin aiheisiin tai ovat yhtiössä niistä vastuussa. Tarpeen vaatiessa tarkastusvaliokunta voi myös kutsua kokoukseen yhtiön lakimiehen tai ulkopuolisen lainopillisen neuvonantajan.

Jos on aiheellista, voi tarkastusvaliokunta järjestää erillisen tapaamisen johdon, tilintarkastajien tai sisäisen tarkastuksen kanssa. Aiheina voivat olla esimerkiksi tilintarkastukseen, kirjanpitoon ja sisäiseen tarkastukseen osallistuvien henkilöiden osaamisen arviointi. Keskusteltavana voi myös olla yhtiön toimivan johdon ja henkilökunnan yhteistyö tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien kanssa.

Esityslista ja kokousasiakirjat

Kokemuksemme mukaan tarkastusvaliokunnan jäsenten reaktio kokouspapereiden saapuesssa on yleensä ”liian paljon!” tai ”liian myöhään!”. Tehokkuuden parantamiseksi kokouksiin tulee laatia yksityiskohtainen kirjallinen esityslista, jonka liitteet selvittävät kokouksessa käsiteltäviä asioita. Esityslista tulee jakaa valiokunnan jäsenille hyvissä ajoin etukäteen, jotta asioihin perehtymiseen on riittävästi aikaa. Sopiva aika riittävään asiakirjoihin tutustumiseen on ainakin kolmesta neljään työpäivää.

Vuositilinpäätöksen yhteydessä saattaa olla paikallaan varata aikaa kahteen kokoukseen. Yksi kokous noin kaksi viikkoa ennen tilinpäätöksen julkistamista, jotta merkittävien asioiden käsittelyyn jää riittävästi aikaa ja toinen kokous juuri ennen tilinpäätöksen julkaisua lopullisten tietojen läpikäymistä varten.

Voimavarat

Tarkastusvaliokunnalla on oltava käytettävissä riittävät voimavarat ja tieto, jota se tarvitsee tehtävänsä suorittamiseen. Yleensä siihen tarvitaan jatkuvaa hallinnollista tukea ja apua sihteeritöissä. Joskus tarvitaan resursseja (esimerkiksi, jos tehdään erityisiä selvityksiä), kuten mahdollisuus käyttää lainopillista neuvonantajaa tai muuta ulkopuolista asiantuntijaa. Johdon ja henkilökunnan tulee kaikin tavoin auttaa tarkastusvaliokuntaa ja antaa sille pyydettyt tiedot.

Kokouspöytäkirjat

Kokousten pöytäkirjat tulee laatia ja lähettää valiokunnan jäsenille ja hallituksen jäsenille (sekä tarvittaessa tilintarkastajille ja sisäiselle tarkastukselle) riittävän nopeasti. Tällä varmistetaan, että hallitus saa valiokunnan puheenjohtajan antamien raporttien lisäksi riittävät tiedot valiokunnan toiminnasta.

Suosittellemme, että kokousten lukumäärä ja kokouksiin osallistuneiden jäsenten lukumäärä esitetään vuosikertomuksessa.

”Tarkastusvaliokunnan tulee kokoontua riittävän ajoissa ennen tuloksen julkistamista, jotta tilinpäätösasioista voidaan keskustella yhtiön johdon sekä tilintarkastajien kanssa ja selvitettävät asiat voidaan ratkaista”

CEO of African company,
helmikuu 2003

Uusien jäsenten perehdyttäminen

Yhtiöt voivat käyttää rekrytointirytyksiä etsiessään uusia hallituksen jäseniä. Vastaavasti mahdolliset tarkastusvaliokunnan jäsenet haluavat tehdä oman "due diligence" -selvityksensä yhtiöstä ennen kuin vastaanottavat tehtävän, erityisesti jos he ovat uusia hallituksen jäseniä.

Kysymyksiä, joita uudet hallituksen ja tarkastusvaliokunnan jäsenet voivat esittää ennen tehtävän vastaanottoa:

- Ymmärtävätkö sijoittajat yhtiön hallintorakennetta?
- Ketkä ovat yhtiön tärkeimpiä neuvonantajia?
- Mistä liiketoiminnan tulos syntyy?
- Onko yhtiö avoin, rehellinen ja läpinäkyvä sidosryhmäsuhteissaan?

Lisää kysymyksiä tarkastusvaliokunnan asemasta:

- Pidetäänkö tarkastusvaliokuntaa yhtä tärkeänä yhtiön sisällä kuin ulkopuolella?
- Kuinka laaja tarkastusvaliokunnan toimintakenttä on (liian kapea tai liian laaja)?
- Kuka on tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja ja miten hän ohjaa kokousta?
- Tuovatko muut valiokunnan jäsenet lisäarvoa omalla tietotaidollaan ja miten minä täydennän näitä taitoja ja kokemuksia?

Kun valiokunnan jäsenet on valittu, tulee heille antaa riittävästi taustatietoja. Vaikkakin he ovat hallituksen jäseniä, on tarkastusvaliokunnan jäsenen tehtävässä tarvittavan tiedon määrä ja luonne erilaista kuin mitä hallituksen jäsenen tehtävässä tarvitaan.

Perehdyttämiskoulutuksen tulee kattaa tarkastusvaliokunnan asema, jäseneltä odotettava aikapanostus, yrityksen liiketoiminnan esittely sekä talousosaston henkilökunnan esittely.

Uusien jäsenten tulee varmistua siitä, että heillä on riittävä ymmärrys yhtiön toiminnasta, sen tuotteista ja palveluista, riskialueista sekä sisäisen valvonnan ja taloudellisen raportoinnin järjestelmistä. Heidän tulee myös ymmärtää tarkastusvaliokunnan tehtävät ja velvollisuudet ja siksi tutustua valiokunnan toimenkuvaan, aikaisempien kokousten pöytäkirjoihin ja viimeaikaisiin valiokunnan hallitukselle antamiin raportteihin.

Seuraavalla sivulla on luettelo asioista, joita uuden valiokunnan jäsenen tulisi arvioida tutustuessaan yhtiöön. Sivulla 48 käsitellään valiokunnan koulutautumistarvetta – kohdassa " Tehokkuuden säilyttäminen ja mittaaminen".

Taustatietoa uusille valiokunnan jäsenille

Uudet jäsenet tarvitsevat taustatietoa monilta alueilta:

Yhtiö

- tuotteet ja palvelut
- ulkomaan ja kotimaan toiminnot
- avainriskialueet ja riskienhallinta
- taloudelliset ja toiminnalliset kontrollit ja niihin suunnitellut muutokset
- budjetit ja johdon raportit
- sovellettavat laskentaperiaatteet ja perustelut niiden käytölle
- taloudellinen asema ja tase-erien arvostus
- tilinpäätöksen julkistaminen ja listautumisen aiheuttamat raportointivaatimukset
- riita-asiat ja vastuut
- vuosittainen ja kausittainen tuloksen seuranta
- yhtiön eettiset normit.

Yhtiön johto

- ylimmän johdon ja talousjohdon pätevyys
- organisaatiokaavio, josta käyvät ilmi raportointisuhteet ja vastuut
- ylimmän johdon palkitsemisperusteet.

Tarkastusvaliokunta

- tarkastusvaliokunnan toimenkuva – valiokunnan asema taloudellisen raportoinnin ja muiden osa-alueiden valvonnassa
- johdon valiokunnalle laatimien raporttien luonne ja määrä
- tarkastusvaliokunnan käytössä oleva henkilökunnan tuki
- tarkastusvaliokunnan käytössä oleva yhtiön ulkopuolisten neuvonantajien tuki.

Sisäinen tarkastus

- sisäisen tarkastuksen tehtävät
- sisäisten tarkastajien määrä, pätevyys ja kokemus
- tarkastusvaliokunnan suhde sisäisen tarkastuksen yksikköön
- tarkastusvaliokunnan sisäiseltä tarkastukselta saamien raporttien luonne
- sisäisen tarkastuksen tarkastussuunnitelma.

Tilintarkastajat

- kopio tilintarkastajien toimeksiantokirjeestä (jos laadittu) ¹
- tilintarkastuksen laajuus
- tarkastusvaliokunnan suhde tilintarkastajiin
- tilintarkastajien antamien raporttien laatu ja määrä
- yhtiön käytäntö tilintarkastajien tarjoamien muiden kuin tilintarkastuspalveluiden hankinnassa.

¹ Ei vielä tavanomainen Suomessa kotimaisissa yhtiöissä. Sisältyy kuitenkin KHT-yhdistyksen suosituksiin.

Taloudellisen raportoinnin valvontavastuu

Tarkastusvaliokunnalla on yleensä hallituksen puolesta vastuu taloudellisen raportoinnin oikeellisuudesta. Tätä tehtävää se hoitaa valvomalla sisäistä valvontajärjestelmää, taloudellisen raportoinnin järjestelmiä ja lakien ja määräysten noudattamista.¹

Jokaisen tarkastusvaliokunnan vastualueet määntyvät yhtiön erityispiirteiden mukaisesti. Tavallisesti tarkastusvaliokunta kuitenkin käy läpi:

- taloudelliseen raportointiin vaikuttavien riskienhallintamenetelmien ja yhtiön sisäisen valvontajärjestelmän riittävyttä ja tehokkuutta
- ulkopuolisille raportoitavan taloudellisen tiedon (tilinpäätökset, osavuosisikatsaukset ja muut taloudelliset katsaukset) tuottamisprosessin tehokkuutta ja oikeellisuutta
- menetelmiä, joilla valvotaan lakien ja määräysten noudattamista ja sitä, onko vireillä oikeudellisia prosesseja, joilla olisi merkittävä vaikutus yhtiön taloudelliseen asemaan
- menetelmiä, joilla hallitaan yhtiön eettisten periaatteiden ja sisäisten toimintatapojen noudattamista, kuten henkilökunnan esiintuomien epäilyjen ja/tai yhtiön saamien kirjanpitoa ja tilintarkastusta koskevien valitusten käsittely.

Näitä tehtäviä käsitellään alla tarkemmin.

Riskit ja kontrollit

Riskienhallinta

Riskit ovat epävarmoja tulevia tapahtumia – sekä positiivisia, että negatiivisia – jotka voivat vaikuttaa mm. tuleviin kassavirtoihin, kannattavuuteen, osakkaan yhtiöstä saamaan tuottoon sekä yhtiön maineeseen. Hallituksen vastuulla on määrittää yhtiön riskinotto- ja riskin välttämisen periaatteet. Yhtiön johdon on arvioitava, mille riskeille yhtiö on alttiina ja kehittää niille riskienhallintamenetelmät hallituksen määrittämien toimintaperiaatteiden puitteissa. Tarkastusvaliokunnan vastuulla on yhtiön riskiprofiilin läpikäynti ja varmistuminen siitä, että varsinkin taloudellista raportointia koskevien riskien hallintamenetelmät ovat olemassa.

Sekä ulkoiset, että sisäiset tekijät voivat aiheuttaa riskin. Näitä ovat esimerkiksi kilpailutilanne, markkinoiden monimutkaisuus, taloudelliset olosuhteet, muutokset lainsäädännössä ja heikkoudet yhtiön liiketoimintamallissa tai sisäisessä valvontajärjestelmässä. Tarkastusvaliokunnan tulisi:

- Keskustella hallituksen jäsenten kanssa hallituksen suhtautumisesta riskiin ja toimintaperiaatteista, joilla varmistetaan, että johto toimii annettujen rajojen puitteissa.
- Ymmärtää yhtiön riskin arviointi- ja hallintaperiaatteet sekä vastuunjako.
- Läpikäydä yhtiön suurimmat taloudelliset riskit ja toimenpiteet, joihin on ryhdytty havaittujen riskien seuraamiseksi ja hallitsemiseksi.

¹ Suomessa hallituksen vastuu on työnjaosta riippumatta jakamaton.

”Tarkastusvaliokunnan tulee esimerkiksi varmistua, että yhtiössä on riittävä taloudellisen raportoinnin valvontajärjestelmä ja vastuunjako, mutta valiokunnan ei tule pyrkiä suorittamaan valvontaa itse.”

UK Smith Report - Audit Committees Combined Code Guidance,
Tammikuu 2003

Joillakin toimialoilla, erityisesti säännellyillä (kuten pankit, rahoituspalvelut, lääketeollisuus ja kuljetus), on yhä yleisempää, että yhtiöt perustavat erityisiä riskivaliokuntia. Tarkastusvaliokunnan tulee ymmärtää riskivaliokunnan asema ja tehtävät ja varmistua, että sillä on hallituksen kautta säännölliset yhteydet riskivaliokuntaan.

Johto laatii hyväksytyille riskeille valvontajärjestelmän. Hyvin suunniteltu ja toimeenpantu sisäinen valvontajärjestelmä luo oikean ympäristön tehokalle liiketoiminnalle ja vähentää virheellisen taloudellisen raportoinnin riskiä.

Tarkastusvaliokunnan tehtävät...

- arvioida, onko yhtiön johto luonut riittävän valvontailmapiirin ottamalla käyttöön riskinarviointi ja -hallintamenetelmät
- ymmärtää johdon käyttöön ottamia valvontamenetelmiä, joilla valvotaan liiketoimien hyväksymistä, tapahtumien kirjaamista kirjanpitoon ja säännösten ja määräysten noudattamista tilinpäätöksen laadinnassa
- selvittää, onko johto noudattanut sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen ehdottamia sisäistä valvontaa koskevia suosituksia
- varmistua tilinpäätöksen ja muun taloudellisen informaation läpikäynnin yhteydessä annetun informaation oikeellisuudesta.

Sisäinen valvonta

Yhtiön hallitus laatii toimintaperiaatteet ja valvoo johtoa, jolla on päävastuu sisäisen valvontajärjestelmän suunnittelusta ja toteuttamisesta. Johdon vastuulla on:

- Laatia ja ylläpitää riittävä sisäinen valvontajärjestelmä sekä taloudellisen raportoinnin järjestelmä.
- Arvioida sisäisen valvonnan tehokkuutta vähintään vuosittain.
- Havaita oleelliset heikkoudet sisäisessä valvontajärjestelmässä ja ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin.
- Ilmoittaa tilintarkastajille ja tarkastusvaliokunnalle merkittävistä sisäisen valvontajärjestelmän puutteista ja mahdollisista väärinkäytöksistä.

Tarkastusvaliokunnan tulee ymmärtää johdon laatimat taloudellista raportointia varmentavat sisäiset valvontatoimenpiteet. Niihin kuuluvat kirjanpitojärjestelmän ja sen rekisteröimien tietojen oikeellisuuden kontrollit sekä kontrollit, joilla varmistetaan taloudellisen tiedon oikea esittäminen, sekä se, että tiedot on esitetty sovelletun kirjanpito- ja tilinpidon mukaisesti. Jos yhtiöllä on varainhallintaosasto, tarkastusvaliokunnan tulee ymmärtää myös johdon käyttämät varainhallinnan kontrollit.

Tarkastusvaliokunta muodostaa käsityksensä sisäisestä valvonnasta johdolta saamista raporteista sekä johdon, sisäisten tarkastajien ja tilintarkastajien kanssa käymiensä keskustelujen perusteella. Tarkastusvaliokunnan tulee siksi ymmärtää, missä laajuudessa ulkoinen ja sisäinen tarkastus käy kontrolleja läpi.

Tarkastusvaliokunnan vaikutus on tärkeää ja se auttaa vahvistamaan valvonnalle suotuisaa ilmapiiriä. Jos sisäinen valvonta on heikkoa, tulee tarkastusvaliokunnan tehdä hallitukselle parannusehdotuksia.

Jos johto ulkoistaa tärkeitä informaatio- ja valvontajärjestelmien osia esimerkiksi yhteisen palvelukeskuksen hoidettavaksi, tulee tarkastusvaliokunnan varmistua, että kattava palvelusopimus on olemassa ja palvelukeskuksen toimintaa valvotaan. Sopimuksessa tulisi mainita tarjottujen palvelujen (esimerkiksi myynti- ja ostotoiminnan hoito ja kirjanpitemateriaalin säilyttäminen) lisäksi menetelmät, joilla valvotaan palvelun tarjoajan suoritusasoa.

Joissakin tapauksissa tarkastusvaliokunta tai yrityksen johto voi pyytää riippumattomalta tilintarkastajalta selvitystä yhtiön sisäisestä valvontajärjestelmästä ja riskienhallintamenetelmistä. Näin ollen tarkastusvaliokunnan tulee yksilöidä toimeksiantannon luonne ja valiokunnan tulee läpikäydä selvityksen perusteet yhdessä riippumattoman tilintarkastajan kanssa.

Väärinkäytösten riski

Väärinkäytökset voivat olla yrityksen merkittävä huolenaihe. Tarkastusvaliokunnan tulee kerätä yhtiön johdolta sekä tarkastajilta tietoa, jonka avulla se:

- ymmärtää ja on tietoinen väärinkäytösten riskeistä
- varmistuu, että koko johto on tietoinen väärinkäytösten riskeistä
- arvioi johdon toimenpiteiden riittävyyttä väärinkäytösten ehkäisemiseksi.

Väärinkäytös voi olla johtoon tai henkilökuntaan kuuluvan tai yhtiön ulkopuolisen tekemä. Yrityksen johtoon kuuluvan tekemä väärinkäytös voi olla tarkoituksellisesti virheellisen taloudellisen informaation esittäminen tai yhtiön varojen käyttö väärään tarkoitukseen. Jos yrityksen johto on tarkoituksellisesti esittänyt tilinpäätöksessä virheellistä tietoa, on epätodennäköistä, että vilppi tai virhe tulee esille tavanomaisessa tarkastuksessa.

Harhaanjohtava taloudellinen raportointi on erityinen johdon väärinkäytöksen muoto, joka voi vaikuttaa tilinpäätöksen luotettavuuteen ja vahingoittaa yhtiön mainetta markkinoilla. Tarkastusvaliokunnan tulee ottaa tämä huomioon käydessään läpi taloudellisia raportteja.

Taloudellinen raportointi

Yhtiön johto on vastuussa tilinpäätöksen teknisestä laadimisesta. Tarkastusvaliokunnan tehtävänä on annettavan taloudellisen tiedon läpikäynti ennen sen julkistamista. Kuten sivulla 18 todettiin, on tärkeää, että tarkastusvaliokunnan jäsenillä on hyvä laskentatoimen tuntemus. Tarkastusvaliokunnan tulee arvioida:

- kriittisiä tilinpäätöksen laadintaperiaatteita sekä käytettyjä oletuksia ja arvioita
- vaihtoehtoisia, muiden saman alan yritysten soveltamia laadintaperiaatteita
- poikkeuksellisten ja/tai kertaluonteisten erien vaikutusta
- liiketoimintariskien toteutumista ja vaikutusta
- tulossa olevien laadintaperiaatteiden muutosten vaikutusta
- yhtiön rahoitusrakenteen vaikutusta sekä nykyiseen että myöhempään kannattavuuteen
- tapaa, jolla näitä asioita on käsitelty tilinpäätöksessä.

Tilinpäätösnormistot

Tarkastusvaliokunnan tulee tuntea yhtiön käyttämät tilinpäätösnormistot. Useissa tapauksissa tilinpäätökset laaditaan käyttäen kansallisia kirjanpito-normistoja. Nämä sisältävät ao. maassa hyväksytyt kirjanpito-periaatteet ja niiden tulkinnot. Jos yhtiö hankkii pääomaa muilta pääomamarkkinoilta, voi yhtiö joutua laatimaan tilinpäätöksensä useam-pien tilinpäätösnormistojen mukaisesti tai laatimaan täsmäytyslaskelmat eri tilinpäätösnormistojen vaikutuksista.

Vertailukelpoisuuden parantamiseksi monissa maissa ollaan ottamassa käyttöön kansainvälisiä kirjanpito-normistoja eli IFRS-standardeja (International Financial Reporting Standards). Tuore tutkimus osoitti, että yli 90 % maailman suurimmista talousjärjestelmistä suunnittelee ottavansa käyttöön IFRS-standardit tai lähentyvänsä niitä. Esimerkiksi Euroopan Unionin jäsenvaltioiden listatut yhtiöt ovat velvollisia ottamaan IFRS-standardeit käyttöön vuonna 2005.

Tarkastusvaliokunnan tehtävät...

- läpikäydä merkittävät kirjanpitoa ja raportointia koskevat asiat, kuten ajankohtaiset tilinpäätöksen laatimista koskevat säännöt ja määräykset ja ymmärtää niiden vaikutus tilinpäätökseen
- läpikäydä tilinpäätökseen tehdyt korjaukset ja lista korjaamatta jääneistä eristä (jos laadittu) sekä pyytää tilintarkastajilta ja johdolta selvitykset, miksi tilinpäätöksessä havaittuja virheitä ei ole korjattu
- läpikäydä hallituksen tai johdon tilintarkastajille tilinpäätöksestä antama vahvistuskirje (jos laadittu) sekä arvioida kirjeessä esitettyjä näkökohtia
- arvioida onko tilinpäätöksessä esitetty tarvittavat tiedot, onko tilinpäätös laadittu asianmukaisia laadintaperiaatteita soveltaen, sisältääkö tilinpäätös riittävästi tietoja ja vastaako tilinpäätöksessä esitetty tieto sitä tietoa, mikä tarkastusvaliokunnan jäsenillä on yhtiöstä ja sen toiminnasta
- läpikäydä vuosikertomuksen muut osat – erityisesti johdon katsaus – sekä arvioida onko niissä esitetty tieto riittävää ja vastaako tilinpäätöksessä esitetty tieto sitä tietoa, mikä tarkastusvaliokunnan jäsenillä on yhtiöstä ja sen toiminnasta
- läpikäydä ulkoisen tarkastuksen havainnot.

Siirtymävaiheessa tarkastusvaliokunnan tulee tuntea yhtiön siirtymäprosessi kansallisesta kirjanpitonormistosta IFRS-standardeihin. Tarkastusvaliokunnan jäsenten tulee:

- ymmärtää siirtymävaiheen vaikutukset yhtiön raportoimaan tulokseen
- ymmärtää johdon laatima siirtymäsuunnitelma
- saada raportteja ifrs-projektin ohjausryhmältä ja mahdollisesti osallistua ohjausryhmän kokouksiin
- arvioida, miten johto on valmistautunut käsittelemään vaikeimpia osa-alueita, kuten rahoitusinstrumentit, liikearvo ja laskennallinen verovelka.

Kuten tarkastusvaliokunnan jäsenyyttä koskevassa kappaleessa todettiin, on sovellettavien kirjanpitonormistojen tuntemus suuri etu. Tarkastusvaliokunnan jäsenten, erityisesti talousasiantuntijaksi nimettyjen, tulee olla ajan tasalla säädösten ja kirjanpitonormistojen muutoksista.

Tilinpäätösten läpikäynti

Tarkastusvaliokunta tarkastaa tilinpäätöksen ja arvioi sisältääkö se tarvittavan tiedon ja onko esitetty tieto yhdenmukaista sen tiedon kanssa, mitä tarkastusvaliokunnalla on. Tarkastusvaliokunnalla tulee olla riittävästi aikaa tilinpäätöksen läpikäyntiin ja sitä tukeviin johdon raportteihin. Tarkastusvaliokunnan tulisi saada lopullinen tilinpäätösluonnos vähintään kaksi tai kolme päivää ennen tilinpäätöksen julkaisemista.

Tarkastusvaliokunnan tulisi kokoontua yhtiön johdon ja tilintarkastajien kanssa käymään läpi tilinpäätöstä, vuosikertomusta ja tilintarkastushavainnot.

Tilinpäätöksen läpikäynnin luonteeseen vaikuttaa konsernin rakenne ja toimiala. Läpikäynnin tulee aina sisältää laadintaperiaatteiden valinta ja valittujen periaatteiden soveltaminen, tilinpäätöksen sisältämät arvionvaraiset erät, tietojen esittäminen, mahdolliset toiminnan jatkuvuutta koskevat lisätiedot sekä muut yhtiön taloudellisen raportoinnin kannalta merkittävät asiat.

Tarkastusvaliokunnan tulee selvittää ja ymmärtää merkittävät vuosittaiset tulosvaihtelut sekä toteutuneen ja budjetoidun tuloksen erot. Erityistä huomiota tulee kiinnittää monimutkaisiin ja epätavallisiin liiketoimiin ja arvionvaraisiin eriin – erityisesti, jos niillä on huomattava vaikutus tilinpäätökseen. Huomionarvoisia osa-alueita ovat esimerkiksi uudelleenjärjestelykulut, yritysostot, erityistä tarkoitusta varten perustetut yhtiöt (special purpose entities), taseen ulkopuoliset erät, johdannaiset, varojen arvostus ja arvonalentuminen, vastuusitoumukset, ympäristövastuut ja/tai riita-asioista johtuvat varaukset.

Sivuilla 31 ja 32 on luettelo kysymyksistä, jotka tulisi tehdä johdolle ja tilintarkastajille ennen tilinpäätöksen julkistamista.

Osavuositarkastukset ja muu julkaistava taloudellinen tieto

Sijoittajat tutkivat tarkkaan kaiken yritysten julkaiseman tiedon, ja sijoittajien reaktio yhtiön julkaisemiin tulostietoihin vaikuttaa merkittävästi yhtiön osakkeen arvoon. Siksi on tärkeää, että tarkastusvaliokunta käsittelee myös yhtiön julkaisemat ennakkotiedot ja osavuositarkastukset (vuosineljänneksittäin).

Joillakin alueilla (kuten Euroopan Unioni) lainsäätäjät aikovat julkaista osavuositarkastuksia koskevia säännöksiä ja edellyttää aiempaa nopeampaa julkaisuaikataulua. Vaikka tämä lisääkin tarkastusvaliokuntien työtä, osavuositarkastusten ja ennakkotietojen läpikäymisestä on ainakin seuraavia etuja:

- Tarkastusvaliokunta kykenee havaitsemaan oleelliset asiat ajoissa ja ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin.
- Syntyy säännöllinen, lähes jatkuva tietovirta johdolta tarkastusvaliokuntaan päin ja tarkastusvaliokunnan jäsenten tuntemus yhtiön liiketoiminnasta paranee.
- Tilintarkastajille syntyy mahdollisuus keskustella tarkastusvaliokunnan jäsenten kanssa, erityisesti kirjanpidon hoitoon liittyvistä asioista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Tarkastusvaliokunnan mukanaolosta muun taloudellisen tiedon läpikäynnissä on havaittu syntyvän etuja myös silloin, kun tarkastusvaliokunta on tuonut esiin näkökohtia analyytikoille ja sijoittajille esitettävän tiedon suhteen.

Tarkastusvaliokunnan tulee sopia yrityksen johdon kanssa säännöllisesti tuotettavan taloudellisen tiedon (kuten viranomaisraportit ja velkakirjojen tarjousesitteet) tarkastamisesta ja julkaisussa sovellettavista menettelytavoista. Tarkastusvaliokunnan tulee varmistua, että yrityksellä on asianmukaiset menettelytavat raporttien ja esitteiden laatimisessa, mutta sen ei tarvitse läpikäydä jokaista raporttia erikseen.

Tarkastusvaliokunnan suorittaman valvonnan ansiosta koko taloudellisen raportoinnin järjestelmä vahvistuu ja sijoittajien etua valvotaan näin paremmin.

Tarkastusvaliokunnan tehtävät...

- **varmistua siitä, miten yrityksen johto kerää ja kokoaa osavuositarkastuksissa ja ennakkotiedoissa ilmoitettavat tulostiedot, ja missä määrin tilintarkastajat ja sisäinen tarkastus ovat mukana läpikäymässä esitettäviä tietoja**
- **sopia yrityksen johdon kanssa menettelytavoista muun taloudellisen tiedon, kuten tulosityhteenvedojen, viranomaisraporttien ja lainaesitteiden läpikäymiseksi.**

Kysymyksiä tilinpäätöksen läpikäynnin avuksi

A. Taloudellisen raportoinnin järjestelmä

- Mitkä ovat tämänhetkiset suurimmat taloudelliset riskit ja miten niitä hallitaan?
- Ovatko taloushallinnon järjestelmät (ja annettavien tietojen ja taloudellisen raportoinnin valvontajärjestelmät) riittäviä ja asianmukaisia?
- Mitä merkittäviä suosituksia tilintarkastajat tai sisäiset tarkastajat ovat antaneet johdolle raportointijärjestelmien parantamiseksi? Miten yrityksen johto on vastannut niihin? Onko merkittäviä osa-alueita, jotka vaativat edelleen huomiota?
- Mitkä ovat tulosennusteiden ja kassavirtaennusteiden laatimismenetelmät?
- Millä perusteella yhtiön johto on päättänyt tulokseen, että liiketoiminnan jatkuvuuden periaatteita (going concern) voidaan edelleen soveltaa, eli yhtiön voidaan olettaa jatkavan toimintaansa lähitulevaisuudessa?

B. Tilinpäätöksen laadintaperiaatteet

- Soveltuvatko olennaiset tilinpäätöksen laadintaperiaatteet edelleen? Ovatko niiden perustana olevat oletukset edelleen voimassa?
- Onko tällä tilikaudella tehty muutoksia tilinpäätöksen laadintaperiaatteisiin? Jos on, niin miksi ja mitkä olivat muutosten vaikutukset?
- Mikä vaikutus uudella tilinpäätösnormistolla, uusilla määräyksillä tai tilinpäätösnormistoon ehdotetuilla muutoksilla olisi tilinpäätökseen?
- Onko tilinpäätöksessä kerrottu selvästi ja yksiselitteisesti, minkä tilinpäätösnormiston (kansallinen GAAP tai IFRS) mukaan tilinpäätös on laadittu?
- Jos tilinpäätös on laadittu ensimmäisen kerran uuden tilinpäätösnormiston mukaan, onko asianmukaisia laadintaperiaatteita ja liitetietovaatimuksia noudatettu?
- Oliko yhtiön johdolla ja tilintarkastajilla tulkintaerimielisyyksiä tilinpäätöksen laadintaperiaatteista? Saatiinko tulkintaerimielisyydet tyydyttävästi ratkaistua?
- Vastaavatko yhtiön toimintaperiaatteet ao. toimialan käytäntöä?
- Onko yhtiön tuloutuskäytäntö asianmukainen?
- Ovatko aktivointikäytännöt tilinpäätösnormiston mukaisia?
- Mikä on yleisvaikutelma tilinpäätöksen laadintaperiaatteiden ja tilinpäätöksen laadinnassa käytettyjen arvioiden varovaisuudesta tai aggressiivisuudesta?

C. Tilinpäätös

Yleistä

- Onko tilien saldoissa huomattavia vaihteluita edellisiin vuosiin verrattuna? Mikä niitä aiheuttaa?
- Sisältyykö tilinpäätökseen merkittäviä tilinpäätösvaiheessa tehtyjä jaksotus- tai korjauseriä?
- Onko edellisen vuoden lukujen korjauseriä? Miksi niitä on tehty?
- Oliko merkittäviä liiketoimia, jotka saatiin päätökseen kuluneena vuotena, mutta ne eivät käy ilmi tilinpäätöksestä? Miten ne on kirjattu? Oliko näitä liiketoimia tehty lähipiirin kanssa?
- Onko yhtiön johto, yhtiön lakimies tai ulkopuolinen lainopillinen neuvonantaja tuonut esiin riita-asioihin, tilinpäätökseen tehtäviin kuluvarauksiin, vaateisiin tai tilinpäätösarvioihin liittyviä asioita? Miten nämä asiat on huomioitu tilinpäätöksessä?
- Onko olemassa vaara, että yhtiö ei pysty hoitamaan lainojaan tai sitoumuksia lainaeh-tojen tai sopimusten mukaisesti?

Mittaaminen ja kirjausajankohta

- Miten johto on varmistunut pitkäaikaisten sijoitusten arvosta?
- Onko yhtiöllä sijoituksia epätavallisissa rahoitusinstrumenteissa?
- Onko yhtiön hallussa olevien arvopapereiden tai muiden rahoitusinstrumenttien arvo muuttunut merkittävästi edellisen vuoden loppuun verrattuna?
- Mitä muita seurauksia voisi osakkeiden markkinahintojen laskulla olla (esim. eläkesäätiön vastuuvajeen kasvu)?
- Miten myyntisaamisten ikäjakauma on muuttunut edelliseen vuoteen verrattuna?
- Onko merkittäviä todennäköisiä luottotappioita (esimerkiksi lainasalkussa)?
- Onko merkkejä aineellisten tai aineettomien hyödykkeiden arvonalentumisesta?
- Onko tulot kirjattu oikein? Miten määrälennukset ja muut alennukset on kirjattu?

- Miten on selvitetty epäkurantti varasto? Onko tehty merkittäviä arvonalennuksia?
- Onko olemassa lakeja kuten esim. laki ympäristövelvoitteista, jotka voisivat vaikuttaa tase-erien arvostukseen tai edellyttää kuluvarausta?
- Mitkä ovat avoimet verovuodet? Onko mahdollisia riidanalaisia eriä?
- Onko olemassa tilinpäätökseen merkitsemättä jääneitä sitoumuksia tai vastuita, jotka voisivat aiheuttaa tase-erien arvonalennuksen tai lisäävät taseen velkaa?

Tilinpäätöstiedot

- Onko tilinpäätöksessä esitetty asianmukaiset tiedot toiminnan jatkuvuuden periaatteen noudattamisesta?
- Onko tilinpäätöksessä riittävät tiedot taloudellisista riskistä?
- Onko kaikki olennaiset taseen ulkopuoliset liiketoimet, järjestelyt ja velvoitteet (vastuut mukaan lukien) oikein kirjattu ja esitetty?
- Onko yhtiön liiketoimet konsernitilinpäätökseen yhdistelemättömien yhteisöjen kanssa esitetty asianmukaisesti?
- Onko merkittäviä avoimia, epätavallisia saatavia henkilökunnalta?
- Onko muita merkittäviä liiketoimia yhtiön lähipiirin kanssa, jotka pitää kertoa tilinpäätöksessä?
- Onko tiedot esitetty kaikkien niiden normistojen mukaisesti, joiden mukaisen tilinpäätöksen yhtiö laatii?

D. Läpinäkyvyys

- Ovatko toimintakertomus ja toimitusjohtajan katsaus yhdenmukaisia muiden tilinpäätöstietojen kanssa? Ovatko ne tasapainoisia, kattavia ja ymmärrettäviä?
- Mitä merkittäviä muutoksia on ollut tilikauden aikana markkinoilla, joilla yhtiö toimii? Onko niistä kerrottu toimintakertomuksessa?
- Selostetaanko yhtiön pääomitusta ja likviditeettiä riittävästi?
- Antaako vuosikertomus kokonaisuutena (tilinpäätös, liiketoimintojen esittely ja muut osat) läpinäkyvän kuvan yhtiön toiminnasta?
- Ovatko viittaukset laskentanormistosta poikkeaviin lukuihin tai arvioihin asianmukaisia ja riittävästi perusteltuja?
- Onko tilinpäätöksen läpikäynnin perusteella todettu viitteitä mahdollisista sisäisen kontrollin puutteista, väärinkäytöksistä tai virheistä?
- Onko tapahtumia, joita ei vielä tarvitse kirjata tai kertoa tilinpäätöksessä, mutta jotka saattavat tulla kirjattavaksi seuraavana vuonna, jos tilanne ei parane?

E. Tilintarkastajilta kysyttäviä asioita tilinpäätöksestä

- Poikkesiko tilintarkastuksen laajuus suunnitellusta? Rajoittiko yrityksen johto tarkastuksen laajuutta?
- Oliko johto yhteistyöhaluinen tilintarkastuksen aikana ja saivatko tilintarkastajat vaivatta kaiken tarvitsemansa tiedon ja selvitykset?
- Saatiinko johdon vahvistuskirje vaikeuksitta?
- Tehtiinkö tilintarkastuksen perusteella merkittäviä muutoksia tilinpäätökseen?
- Havaittiinko tilintarkastuksessa virheitä, joita ei ole kirjattu tilinpäätökseen? Mikä olisi näiden erien kokonaisvaikutus tilinpäätökseen?
- Mitkä ovat tilinpäätöksen merkittävimmät arvionvaraiset erät?
- Onko tilinpäätös mielestänne laadittu varovasti vai aggressiivisesti?
- Onko johto vastustanut joidenkin tietojen esittämistä?
- Jos olisitte itse laatineet tilinpäätöksen, mitä olisitte tehneet eri tavalla ja miksi?

Säädökset, toimintaperiaatteiden noudattaminen ja eettiset asiat

Säädökset, verot ja muut lakisääteiset asiat

Tarkastusvaliokunta valvoo sitä, miten yhtiö seuraa sitä koskevien säännösten ja määräysten noudattamista, joilla on taloudellista vaikutusta. Tätä tehtävää varten yhtiön johtoon kuuluva "compliance officer", yhtiön päälakimies tai veroasian-tuntija, antavat selvityksiä tarkastusvaliokunnalle menettelyistä, joilla varmistetaan, että yhtiössä noudatetaan lakeja ja arvioidaan säännösten mahdollisia vaikutuksia yhtiölle ja tilinpäätökselle. Tarkastusvaliokunnan tulee myös läpikäydä asiaa koskevat raportit.

Tarkastusvaliokunnan tulee säännöllisin väliajoin tavata yhtiön päälakimies (ja tarvittaessa ulkoinen lainopillinen neuvonantaja) ja arvioida, onko asioita, joilla on vaikutusta yhtiöön ja tilinpäätökseen.

Yritysetiikka

Yhä yleisemmin ollaan sitä mieltä, että yhtiön maine on yhtiön arvoon vaikuttava kriittinen tekijä. Koska tiedotusvälineiden, yleisön ja sijoittajayhteisöjen kiinnostus eettisiin asioihin on lisääntynyt, yhä useampien yritysten hallitukset uhraavat merkittävästi voimavaroja eettisten ohjelmien laatimiseen.

Monissa yrityksissä käyttöönotetut menettelyohjeet, joissa esitetään johdon asettamat hyväksyttävän liiketoiminnan pelisäännöt, ovat merkki kasvavasta kiinnostuksesta yritysetiikkaa kohtaan. Eettisten periaatteiden tavoitteena on edistää:

- rehellistä ja nuhteetonta käyttäytymistä sisältäen todellisten ja mahdollisten eturistiriitojen käsittelysäännöt
- täydellisen, totuudenmukaisen ja ymmärrettävän tiedon esittämistä raporteissa ja julkisissa tiedotteissa
- lakien ja määräysten noudattamista
- nopeaa sisäistä raportointia toimintaperiaatteita laiminlyöväille henkilölle
- tilivelvollisuutta siitä, että yhtiön eettisiä periaatteita noudatetaan.

Jotkut yritykset julkaisevat eettiset periaatteensa, jotta sidosryhmät, kuten asiakkaat, tavarantoimittajat ja paikalliset muut yhteisöt, näkevät minkä kriteerien perusteella yhtiö arvioi toimintaansa.

Asianmukaiset eettiset periaatteet ja kirjallisessa muodossa esitetyt toimintaohjeet auttavat luomaan ympäristön, joka kannustaa hyvään taloudelliseen raportointiin sekä lisää henkilökunnan vastuuntuntoa. Tarkastusvaliokunnan tehtävänä ei yleensä ole määrittellä eettisiä periaatteita, tämä tehtävä kuuluu yrityksen hallitukselle. Hallitus ja johto voivat kuitenkin kysyä tarkastusvaliokunnan mielipidettä eettisiä periaatteita tai liiketoiminnan toimintaohjeita määritellessään.

Tarkastusvaliokunnan mielenkiinnon kohteena on se, missä määrin eettiset periaatteet sisältyvät yhtiön sisäiseen valvontajärjestelmään ja raportointiin. Tarkastusvaliokunta arvioi, onko johdolla riittävä valvontamenetelmä, jonka avulla seurataan eettisten periaatteiden noudattamista ja niiden voimaan saattamista, silloin kun niitä on laiminlyöty.

Epäkohtien paljastaminen

Tarkastusvaliokunnan odotetaan varmistavan, että yhtiön johto on luonut toimintatavan, jolla voidaan paljastaa havaitut taloudellisia asioita koskevat epäkohdat. Johtoon tai henkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä, joka havaitsee väärinkäytöksen tai virheellisen menettelytavan taloudellisten asioiden hoidossa, tulee olla turvallinen kanava tiedon raportoimiseksi edelleen. Tarkastusvaliokunnan tulee varmistua, että kaikki havainnot selvitetään kunnolla ja että riittäviin toimenpiteisiin ryhdytään.

Havaittujen epäkohtien käsittelytoimintoa tulisi laajentaa sisältämään myös viranomaisten, sijoittajien tai yleisön taloudellista raportointia koskevat valitukset. Tarkastusvaliokunnan tulee varmistua siitä, että nämä valitukset käsitellään asianmukaisesti.

Tarkastusvaliokunnan tehtävät...

- käydä läpi johdon luomat menetelmät, joilla valvotaan, että lakeja ja määräyksiä on noudatettu
- saada johdolta ajankohtaista tietoa lakien ja määräysten noudattamisesta sekä johdon teettämien selvitysten tuloksista ja seuraamuksista, mikäli toimintaperiaatteiden noudattamista on laiminlyöty
- arvioida, onko säännösten ja määräysten noudattamiseen liittyvät asiat huomioitu tilinpäätöstä laadittaessa
- käytävä läpi toimintaperiaatteiden noudattamisen valvontaa ja pyydettyä johdolta ajankohtaista tietoa siitä, onko yhtiössä toimittu hyväksytyjen toimintaperiaatteiden mukaisesti
- varmistua, että yhtiöllä on asianmukaiset toimintatavat henkilöstön, sijoittajien, yleisön ja muiden sidosryhmien taloudellista raportointia koskevien valitusten käsittelemiseksi.

Yhteistyö tarkastajien kanssa

Tilintarkastajilla ja sisäisillä tarkastajilla on tietoa ja kokemusta, joista voi olla hyötyä tarkastusvaliokunnalle. Tehtävässään tarkastusvaliokunnan tulee keskustella sekä tilintarkastajien, että sisäisten tarkastajien kanssa.

Tilintarkastajat

Tilintarkastuksen tavoitteena on selvittää, antaako tilinpäätös tilintarkastajan näkemyksen mukaan oikeat ja riittävät tiedot yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta ja onko tilinpäätös laadittu sovellettavien säännösten ja määräysten mukaisesti.

Koska tarkastusvaliokunnan tehtävänä on varmistua luotettavasta taloudellisesta raportoinnista, on säännöllinen keskustelu tilintarkastajien kanssa tärkeää. Keskusteluissa tulisi käsitellä seuraavaa neljää avainaluetta:

- tilintarkastuspalveluiden hankkiminen (tilintarkastajien pätevyys, riippumattomuus ja tarkastustapa)
- riskit ja sisäinen valvontajärjestelmä (tilintarkastajien havaitsemat tilinpäätökseen ja sisäiseen valvontajärjestelmään liittyvät avainriskit, sekä niiden vaikutus tarkastussuunnitelmaan ja tarkastuksen laajuuteen)
- taloudellinen raportointi (tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, annetut tiedot ja havainnot taloudellisen raportoinnin laadusta)
- hallintoon liittyvät asiat (tilintarkastajien havainnot, jotka heidän mielestään tulisi saattaa tarkastusvaliokunnan tietoon).

Tarkastusvaliokunnan odotetaan keskustelevan tilintarkastajien kanssa sopivin väliajoin tilikauden aikana, eikä ainoastaan tilikauden tarkastuksen päätyttyä. Ihannetapauksessa tapaamisia on aina-

kin kolmesta neljään kertaa vuodessa yhtiön osavuositarkastusrytmin ja tilintarkastusaikataulujen mukaisesti.

Tarkastusvaliokunnan ja tilintarkastajien tulisi olla yhteydessä seuraavien tarkastusvaiheiden aikana:

- ennen toimeksiannon alkua – hyväksyä tarkastuksen laajuus, keskustella tilintarkastajien riippumattomuudesta ja hyväksyä tilintarkastusta koskeva toimeksiantokirje (jos laadittu)
- suunnitteluvaiheessa – siten, että tarkastusvaliokunta ymmärtää suunnitellun tarkastustavan
- tarkastuksen aikana – esimerkiksi puolivuositain, siten että tarkastusvaliokunta pysyy ajan tasalla olennaisissa tilintarkastukseen liittyvissä asioissa
- tarkastuksen päätyttyä – keskustella tilintarkastajien havainnoista.

Joissakin maissa tilintarkastusalan suosituksissa edellytetään tilintarkastajien ja tarkastusvaliokunnan tapaamisia. IAASB (The International Auditing and Assurance Standards Board) on myös laatinut asiasta ohjeistusta: ISA-standardi 260, "Tilintarkastusta koskevien asioiden käsittely hallintoelinten jäsenten kanssa". Standardissa on esitetty asiat, joista tilintarkastajien tulee tavallisesti raportoida tai keskustella tilintarkastusvaliokunnan kanssa. Nämä asiat on esitetty sivulla 41, kohdassa "Mitä voit odottaa tilintarkastajaltasi". Olennaiset havainnot tulee kertoa valiokunnalle välittömästi.

Yllä esitetty kaavio osoittaa, miten tarkastusvaliokunnan kokemus siitä, miten tilintarkastus suoritettiin, auttaa suunniteltaessa sitä miten yhteydet tilintarkastajiin hoidetaan seuraavana vuonna.

Tarkastusvaliokunnan tulee tavata tilintarkastajat kahden kesken ainakin kerran vuodessa, jotta voidaan varmistua vapaasta ja avoimesta tiedonkulus-

ta. Tarkastusvaliokunta voi myös käyttää hyväksi tilintarkastajien tietoa ja kokemusta järjestämällä säännöllisiä tapaamisia, joissa tilintarkastajat kertovat ajankohtaisia taloudelliseen raportointiin liittyviä asioita.

Tilintarkastuspalveluiden hankkiminen

Tilintarkastajien työn arviointi

Arvioidessaan nykyisten tilintarkastajien toimintaa ennen heidän uudelleen nimitystään tai arvioidessaan uusia tilintarkastajia tarkastusvaliokunnan tulisi pohtia:

- tilintarkastusyhteisön ammatillista pätevyyttä, voimavaroja ja tarkastusta hoitavia henkilöitä
- tilintarkastustapaa
- tarkastustiimin tietoja yhtiön toimialasta
- tarkastuksen maantieteellistä kattavuutta.

Tilintarkastustoimeksiannon jatkamisella sellaisen tarkastusyhteisön kanssa, jonka tarjoamat palvelut on todettu hyväksi, on monia etuja. Jos kuitenkin harkitaan uuden tarkastusyhteisön valitsemista, tarkastusvaliokunnan tulisi arvioida valintaa yhtiön johdon kanssa ja tehdä esitys yhtiön hallitukselle. Hallitus yleensä esittää valittavan tilintarkastusyhteisön osakkeenomistajille.

Tarkastusvaliokunnan tulisi olla mukana myös mahdollisessa tilintarkastajien vaihtamispäätöksessä. Tällaisissa tapauksissa valiokunnan tulisi varmistua vaihdon syistä, esimerkiksi siitä, että syynä eivät ole yksinomaan tilintarkastajien ja johdon väliset tilinpäätöksen laadintaan liittyvät tulkintaerimielisyydet sovelletuista laadintaperiaatteista.

Jos tarkastusvaliokunnalla on tilintarkastuksen laatua koskevia epäilyjä, tulee valiokunnan keskustella niistä tarkastuksesta vastuullisen tilintarkastajan kanssa. Avoimet ja suorat keskustelut osapuolten välillä auttavat ratkaisemaan asiat rakentavasti.

Tarkastusvaliokunnan tulee arvioida vuosittain tilintarkastajien uudelleen valinnan yhteydessä tilintarkastuspalkkioiden suuruutta. Tarkastusvaliokunta arvioi, onko palkkio kohtuullinen korvaus kattavasta ja ammattitaitoisesta tilintarkastuksesta. Arviointi voi sisältää myös tilintarkastajien tarjoamien muiden palveluiden palkkiot.

Joissakin maissa edellytetään, että tilintarkastajille maksetut palkkiot esitetään liitetiedoissa eriteltynä palveluiden mukaisesti. Esimerkiksi USA:ssa SEC edellyttää, että liitetiedoissa eritellään varsinaisen tilintarkastuksen palkkiot, tilintarkastukseen liittyvät muut palkkiot, veroneuvonnan palkkiot sekä tilintarkastajien tarjoamien muiden palvelujen palkkiot.

Tilintarkastajien riippumattomuus

Voidakseen työskennellä tehokkaasti tilintarkastajien tulee toimia objektiivisesti. Tilintarkastajien ammattikunnassa on ymmärretty riippumattomuuden merkitys ja tilintarkastajilta edellytetään riippumattomuuden turvaamiseksi laadittujen tilintarkastusalan suositusten noudattamista. Tilintarkastajien kansainvälinen järjestö, IFAC (The International Federation of Accountants) on antanut tilintarkastajan riippumattomuutta koskevat eettiset ohjeet, joissa on esitetty riippumattomuutta vaarantavat tekijät ja miten ne vältetään.

Koska tarkastusvaliokunta keskittyy ensisijaisesti tilintarkastustyön tehokkuuden varmistamiseen, sen tulee arvioida tilintarkastajien yhtiölle tai sen johdolle tarjoamien palveluiden vaikutusta tilintarkastajien riippumattomuuteen. Tarkastusvaliokunnan tulee vakuuttua, että yhtiön tilintarkastajien riippumattomuus ei ole vaarantunut.

Joissakin maissa edellytetään, että tarkastusvaliokunta läpikäy ja kommentoi yhtiölle tilintarkastajien tarjoamien muiden palveluiden hankkimisessa noudatettavat periaatteet. SEC-yrityksiltä edellytetään lisäksi, että tarkastusvaliokunnan tulee ennakoon hyväksyä kaikki tilintarkastajien suorittamat palvelut.

Laatiessaan tilintarkastajien valinnassa noudatettavia periaatteita tarkastusvaliokunnan tulee ottaa huomioon monia asioita. Tarkastusvaliokunnan tulee olla mukana keskusteluissa tilintarkastajien riippumattomuuteen liittyvistä asioista ja auttaa yhtiötä varmistumaan, ettei tilintarkastajien riippumattomuus vaarannu. Tarkastusvaliokunnan tulee kiinnittää huomiota varokeinoin, joita tilintarkastajat/tilintarkastusyhteisö käyttävät riippumattomuutensa varmistamiseksi, kuten toimeksiannon johtajan tehtävänkierto, toisen osakkaan suorittama työn läpikäynti (review partner) sekä sisäinen laadunvalvonta. Samanaikaisesti tarkastusvaliokunnan tulee toimia yhtiön edun mukaisesti ja varmistua, että käytetyt palvelut tuottavat yhtiölle lisäarvoa.

Mikäli tilintarkastajien riippumattomuutta koskevia säännöksiä ei rikota, eivätkä palvelut vaaranna riippumattomuutta, yhtiö voi pyytää tilintarkastajiltaan monia muita erityispalveluja. On hyödyllistä käyttää muissa palveluissa henkilöitä, jotka tuntevat yhtiön ja sen organisaation ja jotka voivat käyttää tätä tietoa hyväksi tarjotessaan palveluja. Toisaalta, kun tilintarkastajat antavat näitä palveluita, heidän tietonsa yhtiöstä kasvaa ja he kykenevät tekemään tilintarkastustyönsä paremmin.

Mikäli tarkastusvaliokunnalla ei ole syytä vastustaa nimitystä, yhtiö voi nimittää sen tilintarkastajan/tilintarkastusyhteisön, jota yhtiö pitää parhaana ottaen huomioon tehtävässä vaadittavat tiedot ja taidot sekä tarkastusvaliokunnan käsityksen tilintarkastajien osaamisesta.

Riski ja sisäinen valvontajärjestelmä

Analyysi avainriskeistä

Tarkastusvaliokunnan tulee keskustella tilintarkastajien kanssa yhtiön liiketoimintaan liittyvistä riskeistä. Keskusteluissa tulisi keskittyä niihin avainriskeihin, jotka tilintarkastajien mielestä ovat merkittäviä tilinpäätöksen oikeellisuutta vaarantavia riskejä. Keskustelut ovat hyödyllisiä, koska niiden avulla tarkastusvaliokunta voi varmistua:

- Riskeistä, joihin tulee kiinnittää huomiota.
- Miten johto suhtautuu riskeihin ja niiden esittämiseen?
- Mikä on tilintarkastajien tapakäsitellä riskejä?

Tilintarkastuksen laajuus

Tilintarkastajat laativat yksityiskohtaisen tilintarkastussuunnitelman sen perusteella, miten he tuntevat yhtiön liiketoiminnan ja millaisten riskien he arvioivat vaikuttavan yhtiön taloudelliseen raportointiin. Ehdotetun tarkastussuunnitelman ja tarkastustavan läpikäynti auttaa tarkastusvaliokuntaa ymmärtämään, mitä se voi odottaa tilintarkastukselta. Tarkastusvaliokunta voi kysyä tilintarkastajilta tarkastussuunnitelmasta mm.:

- Mitkä ovat tarkastuksen tavoitteet?
- Mitkä ovat yhtiön taloudellisen raportoinnin aikataulut ja mikä on tarkastuksen aikataulu?
- Mitkä riskialueet ovat tarkastuksen kohteena ja miksi?
- Missä määrin tarkastuksessa arvioidaan yhtiön sisäisen valvontajärjestelmän toimintaa?
- Miten viimeaikaiset tapahtumat, kuten fuusiot, yritysostot, uudelleenjärjestelyt, yhtiön toimintastrategian muutokset ja rahoitusjärjestelyjen muutokset, vaikuttavat tilintarkastukseen?
- Miten yhteistyö sisäisen tarkastuksen kanssa on järjestetty?
- Mitkä yhtiön toimipaikat ovat tänä vuonna tilintarkastuksen kohteena? Millä perusteella päätetään, mitä toimipaikkoja tarkastetaan ja milloin?
- Mitkä tytäryhtiöt ovat tarkastuksen kohteena? Miten niiden tytäryhtiöiden osalta menetellään, jotka eivät ole tarkastuksen kohteena?
- Jos tarkastuksessa on mukana muita tilintarkastajia, miten varmistutaan, että näiden työ on hyväksyttävää ja että he ovat riippumattomia? Viitataan tarkastuskertomuksessa toisten tilintarkastajien työhön?

Tarkastusvaliokunnan tulee pyytää tilintarkastajia kertomaan kaikista tarkastuksen aikana havaituista merkittävistä selvittämättä jääneistä asioista.

Taloudellinen raportointi

Yleensä tarkastusvaliokunta, yhtiön johto ja tilintarkastajat kokountuvat läpikäymään tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen havainnot. (Esimerkkiluettelo kysymyksistä, joita tarkastusvaliokunta voi kysyä tilinpäätöksestä on esitetty sivuilla 30–32)

Joissakin maissa tilintarkastajat keskustelevat tarkastusvaliokunnan kanssa sekä yhtiön soveltamien tilinpäätöksen laadintaperiaatteiden laadusta, että niiden hyväksyttävyydestä. Keskustelussa voidaan käsitellä esimerkiksi tilinpäätöksen tietojen läpinäkyvyyttä sekä laadintaperiaatteissa ja laadinnassa käytetyissä oletuksissa noudatettua varovaisuutta tai aggressiivisuutta.

Tarkoituksena on saada avoin ja suora keskusteluyhteys tarkastusvaliokunnan ja tilintarkastajien välille, mikä on tällaisten keskustelujen onnistumisen edellytys ja perusta.

Tarkastusvaliokunnan tehtävät...

- arvioida tilintarkastajien pätevyyttä, tarkastustyötä ja palkkioita sekä tehdä esitys hallitukselle tilintarkastajien valinnasta
- arvioida tilintarkastajien riippumattomuutta
- läpikäydä ehdotettu tilintarkastussuunnitelma ja tarkastuksen laajuus
- arvioida tilinpäätöstarkastuksen havaintoja ja varmistaa, että yrityksen johdolta on saatu vastine havaintoihin
- kysyä tilintarkastajien mielipiteitä yhtiön hallinnon tehokkuudesta.

Hallintoon liittyvät asiat

Tarkastusvaliokunnan ja tilintarkastajien välillä tulee olla jatkuva keskusteluyhteys. Tarkastusvaliokunta arvioi ja kommentoi tilintarkastuksen tehokkuutta. Samalla tarkastusvaliokunnan tulee saada tilintarkastajilta uusia näkökulmia yhtiön hallinto- ja valvontajärjestelmistä.

Tilinpäätöstarkastuksen perusteella tilintarkastajat tekevät usein ehdotuksia yhtiön toimintatapojen tai sisäisen valvontajärjestelmän parantamiseksi. Tarkastusvaliokunnan tulee pyytää yhtiön johdolta luettelo saaduista parannusehdotuksista ja johdon vastauksista niihin. Tarkastusvaliokunnan tulee myös selvittää, onko edellisen vuoden toimenpidesuosituksia alettu noudattaa.

Tilintarkastajilla voi myös olla ajatuksia yhtiön hallintorakenteesta ja -tavasta. Tarkastusvaliokunta voi kysyä tilintarkastajien mielipiteitä:

- tavasta, millä tarkastusvaliokunta on toiminut ja reagoinut merkittäviin asioihin
- tarkastusvaliokunnan kokoonpanosta sekä valiokunnan ja hallituksen jäsenten kokemuksesta
- yhtiön ja hallituksen reagoitavalmiudesta suosituksiin ja pyyntöihin
- hallinnon tehokkuudesta tilintarkastajan näkökulmasta katsottuna.

”Läpikäytäväksi saadun tilinpäätöksen ohella tarkastusvaliokunnan tulee saada tilintarkastajilta raportti, missä on esitetty tilinpäätöksen avainkohdat ja lopputulosten lisäksi myös arvio sovellettujen laadintaperiaatteiden soveltuvuudesta.”

Bouton Report (Ranska) – Syyskuu 2002

Mitä sinun tulisi odottaa tilintarkastajiltasi?

Yleensä tilintarkastajat antavat tarkastusvaliokunnalle raportteja tilikauden tarkastuksesta. Raportteja voidaan antaa vuoden aikana työn edetessä. Raportit voidaan antaa eri muodoissa – yksityiskohtaisena kirjallisena raporttina, raporttina kokouksen keskustelun pohjaksi, esitysaineistona tai suullisena raportointina. Raportoinnin sisältö vaihtelee olosuhteiden mukaan. Seuraava luettelo asioista, joista tilintarkastajien tavallisesti tulee raportoida, on ISA 260-standardista ”Tilintarkastusta koskevien kysymysten kommunikaatio hallintoelinten jäsenten kanssa ja hallinnon tarkastus.”

- tilintarkastustapa ja tilintarkastuksen laajuus, mukaan lukien tiedossa olevat tilintarkastusta rajoittavat asiat, tai mahdolliset lisätehtävät
- tilinpäätökseen merkittävästi vaikuttavien laadintaperiaatteiden valinta tai niiden muutokset
- merkittävien tilinpäätöksessä esitettävien tietojen, kuten riskien, vastuiden ja avoimien riita-asioiden mahdollinen vaikutus tilinpäätökseen.
- tarkastuksessa havaitut tilinpäätöksen korjaukset (jotka yhtiö on korjannut tai ei ole korjannut tilinpäätökseen), joilla on tai voi olla merkittävä vaikutus tilinpäätökseen
- merkittävät yhtiön toiminnan jatkuvuuteen vaikuttavat tekijät
- tulkintaerimielisyydet yhtiön johdon kanssa asioista, jotka yksin tai yhdessä voisivat vaikuttaa merkittävästi yhtiön tilinpäätökseen tai tilintarkastajan raporttiin. nämä asiat ja niiden merkitys tulee raportoida tarkastusvaliokunnalle, vaikka ne olisivat jo ratkaistuja.
- mahdolliset tilintarkastuskertomukseen tulevat maininnat
- muut yhtiön hallinnosta vastaavien huomiota vaativat asiat, kuten olennaiset sisäisen valvontajärjestelmän puutteet, johdon rehellisyyteen liittyvät asiat, mahdolliset väärinkäytökset
- muut asiat, joista on sovittu tilintarkastajien toimeksiantokirjeessä.

Tilintarkastajat voivat myös virallisesti raportoida tarkastusvaliokunnalle useista muista asioista, esimerkiksi paikallisten lakien tai määräysten sitä edellyttäessä.

Sisäiset tarkastajat

PricewaterhouseCoopersin tutkimus Euroopan suurimmista yhtiöistä osoitti, että 88 %:ssa yrityksistä oli sisäinen tarkastus ja useimmissa tapauksissa tarkastusvaliokunta kävi läpi ja hyväksyi sisäisen tarkastuksen työn ja tarkastuksen laajuuden.

Sisäinen tarkastus auttaa tarkastusvaliokuntaa hoitamaan velvollisuutensa, erityisesti sisäiseen valvontajärjestelmään ja väärinkäytöksiin liittyvissä asioissa sekä sisäisissä selvityksissä. Sisäisen tarkastuksen tehokkaan toiminnan varmistamiseksi sillä tulee olla sekä yhtiön johdon että hallituksen tuki. Sisäisellä tarkastuksella tulee olla avoin ja rajoittamaton yhteys tarkastusvaliokuntaan.

Jos yhtiössä ei ole sisäisen tarkastuksen toimintoa, tarkastusvaliokunnan tulisi arvioida yhtiön hallituksen tai johtoryhmän kanssa, olisiko sisäisestä tarkastuksesta hyötyä yhtiölle.

Sisäisen tarkastuksen johtaja voi osallistua kutsuttaessa tarkastusvaliokunnan kokouksiin ja hänen tulee tavata tarkastusvaliokunta kahden kesken vähintään kerran vuodessa.

Toiminta ja organisatorinen rakenne

Tarkastusvaliokunnalla tulee olla selkeä käsitys sisäisen tarkastuksen toiminnasta, tehtävästä ja organisatorisesta rakenteesta. Tarvittava tieto voidaan koota useista lähteistä, kuten:

- osaston toimenkuvasta, osaston organisaatiokaaviosta ja sisäisen tarkastuksen tarkastussuunnitelmasta (jonka tulisi sisältää arvio yrityksen riskiprofiilista)
- sisäisten tarkastajien ao. kauden raporteista, jotka sisältävät luettelot valmiista töistä, keskeneräisistä töistä sekä sisäisen tarkastuksen havainnoista
- kuvauksesta jossa selostetaan menettely, jolla varmistetaan, että yhtiön johto ryhtyy asianmukaisesti, sisäisen tarkastuksen raporteissaan ehdottamiin korjaaviin toimenpiteisiin
- osaston henkilökuntaa koskevista tiedoista
- henkilökunnan nimitysperiaatteista ja koulutusohjelmasta.

Sisäisen tarkastuksen pätevyys ja käytössä olevat voimavarat

Tarkastusvaliokunnan tulee kiinnittää huomiota sisäisen tarkastusosaston henkilökunnan pätevyyteen ja henkilökunnan riittävään määrään. Tarkastusvaliokunta voi parantaa sisäisen tarkastuksen työn laatua selvittämällä, ovatko sisäiset tarkastajat:

- pysyneet objektiivisina
- riittävästi koulutettuja – yhtiön tulee tarjota kannustava ilmapiiri, jossa sisäiset tarkastajat voivat saada jatkuvaa ammatillista koulutusta
- ajan tasalla ajankohtaisissa asioissa ja teknologian kehityksessä – esim. yhtiössä, jossa on paljon tietokoneella hoidettavia toimintoja tai elektronista kaupankäyntiä, sisäisen tarkastuksen henkilökunnalla tulisi olla riittävän hyvä käsitys sisäisen kontrollin merkityksestä
- päteviä sekä ammatillisen koulutuksen, että käytännön kokemuksen suhteen. Yhtiön tulisi rohkaista sisäisiä tarkastajia liittymään ammatillisiin yhdistyksiin ja suorittamaan ammattitutkinnon
- saaneet yhtiöltä toiminnan edellyttämän määrärahan.

”Sisäisen tarkastuksen johtajan tulisi raportoida suoraan tarkastusvaliokunnalle, jotta voidaan varmistaa yhtiön hallinnon läpinäkyvyys”.

Anand Panyarachun, former Thai Prime Minister, Marraskuu 2002

Tarkastusvaliokunnan tulisi säännöllisesti arvioida sisäisen tarkastuksen yksikön koon ja sen henkilökunnan taitojen riittävyyttä suhteessa yhtiön toimintaympäristöön. Tärkeitä ominaisuuksia ovat mm. IT-järjestelmäosaaminen, rahoitustoiminnan tuntemus sekä kielitaito.

Tarkastusvaliokunnan tulee olla mukana arvioimassa tai hyväksymässä sisäisen tarkastuksen johtajan nimittämistä, vaihtamista tai erottamista.

Sisäisen tarkastuksen tehokkuus

Tarkastusvaliokunnan tulee arvioida, käyttääkö yhtiö tehokkaasti hyväkseen sisäisen tarkastuksen taitoja ja tukeeko yhtiö riittävästi sisäisen tarkastuksen toimintaa. Arvioinnissa voidaan käyttää apuna seuraavia kysymyksiä:

- Onko sisäisen tarkastuksen toimeksianto sopiva? Onko sisäinen tarkastus pysynyt ajan tasalla yhtiön toiminnan sekä tieto- ja valvontajärjestelmien kehityksessä?
- Onko sisäisellä tarkastuksella käytössään riittävästi pätevää henkilökuntaa ja onko sen määräraha riittävä?
- Olisiko toiminnolla käytössään paremmat voimavarat ja hoidettaisiinko se paremmin, jos toiminto olisi ulkoistettu ulkoiselle palvelun tarjoajalle?
- Miten sisäisen tarkastuksen tarkastusohjelmasta päätetään?
- Tutkiiko sisäinen tarkastus yhtiön liiketoiminnan operationaalisen riskin tai rahoitusriskin kannalta merkittäviä alueita?
- Toimiiko yhtiö sisäisen tarkastuksen suositusten mukaisesti ja seurataanko, että tarvittavat muutokset on tehty?
- Toimiiko sisäinen tarkastus tehokkaasti yhteistyössä tilintarkastajien sekä yhtiön riskinhallintaprosessista vastaavan henkilökunnan kanssa?

Palvelujen ulkoistamisesta on tullut suosittu vaihtoehto monissa yhtiöissä. Sen avulla on mahdollista saada käyttöön laaja-alaisempaa ammattitaitoa, mitä ei aina ole monilla perinteisillä pienillä sisäisen tarkastuksen yksiköillä. Ulkoistaminen voi olla ratkaisu myös monien eri kokoisten yritysten kohtaamaan ongelmaan saada esimerkiksi tietotekniikan ja varainhallinnan asiantuntijoita. Etuna on myös se, että joissakin yhtiöissä ulkoistamisen avulla voidaan lisätä sisäisen tarkastuksen riippumattomuutta yhtiön operatiivisesta johdosta.

Tarkastusvaliokunta voi harkita vertailun (benchmarking) teettämistä sisäisen tarkastuksen toiminnosta. Selvityksessä läpikäydään sisäisen tarkastuksen yksikön toiminnat ja verrataan niitä vertailuaineistona olevien muiden sisäisen tarkastuksen yksiköiden toimintaan. Selvityksen avulla voidaan parantaa sisäisen tarkastuksen toiminnan tehokkuutta, koska siinä voi tulla esille välttämättömiä toimintoja, joilla varmistetaan, että tuleviin tarpeisiin vastataan.

Tarkastusvaliokunnan tehtävät...

- läpikäydä sisäisen tarkastuksen toiminta, käytössä olevat voimavarat ja organisatorinen rakenne
- arvioida sisäisen tarkastuksen havainnot ja suosituksia sekä, miten johto on niihin reagoinut
- arvioida sisäisen tarkastuksen tehokkuutta.

Tiedonkulku ja raportointi

Taloudellisen raportointiprosessin tehokas valvonta vaatii tarkastusvaliokunnan ja yhtiön johdon yhteistyötä, vaikeita kysymyksiä ja hyväksyttäviä vastauksia.

Tarkastusvaliokunnalla on myös velvollisuus raportoida toiminnastaan yhtiön koko hallitukselle.

Yhteistyö yhtiön toimivan johdon kanssa

Voidakseen myötävaikuttaa rakentavasti yhtiön toimintaan, tulee tarkastusvaliokunnan jäsenillä olla selkeä käsitys yhtiön toiminnasta. Säännöllinen, mielekäs keskustelu yhtiön johdon kanssa auttaa ylläpitämään tarkastusvaliokunnan ymmärrystä yhtiön toiminnasta. Tarkastusvaliokunnan tulee saada johdolta säännöllisiä selvityksiä mm. seuraavista asioista:

- johdon arvioista liiketoimintariskeistä ja suunnitelmista riskien hallitsemiseksi
- ajankohtaisista yhtiön toimialaan vaikuttavista asioista (esimerkiksi lainsäädännölliset asiat ja kilpailutilanne)
- uusien verolakien tai muiden säännösten vaikutuksesta yhtiölle
- lakiasioista, kuten mahdolliset keskeneräiset oikeudenkäynnit tai prosessit, tuote- ja ympäristövastuut sekä takuuasiat
- varainhallintatoiminnoista, kuten kassahallinto, suojaukset, valuuttaoperaatiot ja uusien tai epätavallisten rahoitusinstrumenttien käyttö
- yhtiön ulkomaan toiminnoista, mukaan lukien eri toimipaikat ja niiden taloudellista raportointia koskevat kontrollit
- henkilökunnan palkitsemispolitiikasta, toimihenkilöiden kulujen ja etujen tarkistusmenettelystä sekä tilapäishenkilöiden palkkaamisen ja urakkasopimusten valvonnasta
- johdon ja ylempien toimihenkilöiden vakuusturvasta.

Parantunut päätöksenteko

Saamamme kokemuksen mukaan useissa yhtiöissä on todettu, että tarkastusvaliokunta auttaa parantamaan hallituksen saaman taloudellisen raportoinnin sekä johdon raportoinnin laatua, minkä puolestaan tulisi johtaa parempaan päätöksentekoon yhtiössä.

Joissakin, erityisesti pienehköissä listatuissa yhtiöissä, pelätään, että tarkastusvaliokunta aiheuttaa lisävaatimuksia tarvittaville hallintoresursseille ja siten siitä aiheutuu lisäkuluja. Joissakin yrityksissä puolestaan pelätään, että tarkastusvaliokunta voi lisätä tarpeettomia tasoja yhtiön hallintorakenteeseen tai lisätä byrokratiaa.

Mielestämme pienissä yhtiöissä tarkastusvaliokunnan kokoonpanoa koskevia vaatimuksia tulee voida soveltaa joustavasti. Voi olla hyväksyttävää, että tarkastusvaliokunnissa on hallituksen jäseniä, jotka eivät ole täysin riippumattomia, edellyttäen kuitenkin, että asia on selvästi esitetty osakkeenomistajille. Pienehköjä listattuja yhtiöitä ei mielestämme kuitenkaan tulisi vapauttaa tarkastusvaliokunnan perustamisvelvollisuudesta. Pikemminkin uudet nopeasti kasvavat yritykset tarvitsevat enemmän tarkastusvaliokunnan antamaa kokemusta ja neuvoja kuin suuremmat ja kehittyneemmät yhtiöt. Uusilla yhtiöillä on usein vähemmän kehittyneet riskienhallintamenetelmät ja puutteellisemmat sisäisen valvonnan järjestelmät, mutta aggressiivisemmat tilinpäätöksen laadintaperiaatteet.

Yleisesti ollaan sitä mieltä, että hyvin järjestäytyneen tarkastusvaliokunnan tuomat hyödyt ylittävät selvästi niiden aiheuttamat mahdolliset lisäkulut ja lisääntyneen hallinnollisen työn.

Raportointi koko hallitukselle ja osakkeenomistajille

Tarkastusvaliokunnilla – jotka toimivat niille myönnettyjen valtuutusten perusteella – on velvollisuus raportoida toiminnastaan koko hallitukselle. Joissakin maissa tarkastusvaliokunnat ovat myös velvollisia raportimaan osakkeenomistajille.

Hallitus

Hallitukselle annettavien raporttien muoto, yksityiskohdat ja lukumäärä vaihtelevat. Hallitus voi esimerkiksi pyytää tarkastusvaliokunnalta laajempaa selvitystä ja raporttia sisäisen valvontajärjestelmän toiminnasta. Raporteissa tulisi kuitenkin olla yhteenveto tarkastusvaliokunnan toiminnasta tietyn ajanjaksona sekä toimenpidesuositukset. On suositeltavaa antaa raportti kirjallisessa muodossa.

Tarkastusvaliokunnan toimenkuva on ohjeena raporttia laadittaessa. Jos tarkastusvaliokunta aikoo esittää suosituksia, jotka vaativat hallitukselta toimenpiteitä, sen tulee varmistaa, että hallituksen jäsenillä on riittävästi aikaa arvioida suosituksia ja ryhtyä niiden mukaisiin toimenpiteisiin.

Osakkeenomistajat

Yhä useammissa maissa edellytetään, että tarkastusvaliokunta raportoi hallituksen puolesta osakkeenomistajille. Esimerkiksi tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja voi raportoida valiokunnan toiminnasta varsinaisessa yhtiökokouksessa tai vuosikertomukseen voidaan liittää yhteenvetoraportti tarkastusvaliokunnan toiminnasta. USA:ssa edellytetään, että vuosikertomukseen liitetään tarkastusvaliokunnan lausunto. Euroopan Unioni ehdottaa, että julkisesti noteeratut yhtiöt olisi velvoitettava antamaan vuosikertomuksissaan hallintoa koskeva selvitys osakkeenomistajilleen.

On suositeltavaa liittää vuosikertomukseen tiedot tarkastusvaliokunnan jäsenistä, sen toimenkuvasta ja tehtävistä sekä olennaisesta toiminnasta vuoden aikana. Esimerkkiluettelo raportin sisällöstä on esitetty seuraavalla sivulla. Nämä tiedot voidaan sisäl-

lyttää yhtiön vuosikertomukseen osana laajempaa kokonaisuutta, jossa kerrotaan yhtiön hallintoon liittyvistä asioista.

Osakkeenomistajille annettavan tiedon lisääminen korostaa kasvavaa uskoa siihen, että tarkastusvaliokuntien tulee olla yhä aktiivisemmassa osassa liittäessään markkinoille annettavan tiedon läpinäkyvyyttä.

“Parempi läpinäkyvyys tarkastusvaliokunnan työskentelystä lisää osakkeenomistajien ja muiden sidosryhmien luottamusta”.

Deputy President of UK Institute of Chartered Accountantsin, huhtikuu 2002

Vuosikertomuksessa esitettävän valiokunnan raportin runko

Alla on havainnollinen luettelo raportin sisällöstä.

Tarkastusvaliokunnan organisaatio ja tehtävä

1. Tarkastusvaliokunnan kokoonpano

- jäsenet ja sihteeri – nimi ja ammatti (voidaan esittää lyhyet henkilötiedot)
- vahvistus, että tarkastusvaliokunnan jäsenet täyttävät vaaditut riippumattomuusedellytykset (SEC:n tai kansallisen lainsäädännön edellyttämät)
- valintaprosessi
- oleelliset tiedot jokaisen jäsenen pätevyydestä, erikoisosaamisesta ja kokemuksesta

2. Tarkastusvaliokunnan tehtävät

- tarkastusvaliokunnan tärkeimmät tehtävät
- tarkastusvaliokunnan toimenkuva (kopio voidaan esittää liitteenä) ja siihen mahdollisesti tehdyt muutokset

3. Resurssit

- valiokunnan käyttöön varattu henkilökunta, yhtiön sisältä tai ulkopuolelta ostettu palvelu

4. Tarkastusvaliokunnan jäsenten palkitseminen

- tarkastusvaliokunnan jäsenten palkitseminen (tai mahdollisesti viittaus yhtiön johdon palkitsemiseen yhtiön johtoon kuuluvien jäsenten osalta)

Tarkastusvaliokunnan tärkeimmät tehtävät tilikauden aikana

5. Kokoukset

- kokousten lukumäärä ja osanottajat
- kokousten esityslista

6. Taloudelliset raportit

- kuvaus toimista, joiden avulla on valvottu taloudellisten raporttien oikeellisuutta
- vahvistus, että tarkastusvaliokunta on läpikäynyt taloudelliset raportit ja niihin liittyvät johdon katsaukset ja keskustellut niistä yhtiön johdon ja tilintarkastajien kanssa
- vahvistus, että tarkastusvaliokunta on keskustellut tilintarkastajien kanssa mahdollisista muista lakien tai määräysten edellyttämistä asioista
- tarkastusvaliokunnan ehdotus hallitukselle tilinpäätöksen käsittelystä

7. Riskienhallinta ja sisäinen valvonta

- kuvaus tarkastusvaliokunnan suorittamista riskienhallintamenetelmien ja sisäisen valvontajärjestelmän läpikäynnistä

8. Tilintarkastajat

- menettelytavat, joiden avulla valvotaan tilintarkastajien riippumattomuutta, kuten tilintarkastuspalvelujen ja muiden palvelujen tarjoamisessa noudatettavat toimintatavat
- vahvistus siitä, että tarkastusvaliokunta on saanut tilintarkastajilta vahvistuksen heidän riippumattomuudestaan (mikäli tarpeen) ja että tarkastusvaliokunta on keskustellut tilintarkastajien kanssa heidän riippumattomuudestaan
- kuvaus tarkastusvaliokunnan tekemästä tilintarkastusprosessin valvonnasta ja vahvistus, että tilintarkastajien työ on läpikäyty
- tarkastusvaliokunnan ehdotus hallitukselle tilintarkastajien nimittämiseksi tai tarvittaessa ehdotus uusien tilintarkastajien valitsemiseksi

9. Sisäisen tarkastuksen toiminto

- selvitys sisäisen tarkastuksen toimintasuunnitelmista ja tarkastustyön läpikäynnistä. Mikäli yhtiöllä ei ole sisäistä tarkastusta, tarkastusvaliokunnan selvitys siitä, olisiko se tarpeellinen
- kuvaus tarkastusvaliokunnan tekemästä sisäisen tarkastuksen valvonnasta sekä sisäisen tarkastuksen toiminnasta tehdystä selvityksestä

Tehokkuuden säilyttäminen ja mittaaminen

Tarkastusvaliokunnan harkintakyvyn ja taloudellisten asioiden tehokkaan valvonnan säilyttäminen vaatii valiokuntaa kiinnittämään jatkuvasti huomiota seuraaviin asioihin:

- liiketoiminnan ymmärtäminen
- säännöllinen keskustelu yhtiön johdon ja tilintarkastajien kanssa
- tarkastusvaliokunnan jäsenten jatkuvat kouluttautumistarpeet
- oman toiminnan arviointi.

Vaativuudesta ymmärtää liiketoimintaa, tehdä yhteistyötä ja keskustella yhtiön johdon ja tarkastajien kanssa käsiteltiin tämän kirjasen aikaisemmissa jaksossa. Tässä jaksossa käsitellään kouluttautumista ja oman toiminnan arviointia.

Kouluttautumistarve

Tarkastusvaliokunnan jäsenten tulee jatkuvasti ylläpitää tietojaan ja taitojaan. Tarkastusvaliokuntaan nimitetyn uuden jäsenen tulee lisäksi saada perehdyttämiskoulutusta toimikautensa alkaessa. Jatkuvan kouluttautumisen aiheita voivat olla:

- taloushallinto ja riskienhallinta
- rahoitustoiminta ja sen kontrollit
- kirjanpidon ja raportoinnin kehitys
- yhtiötä koskevat lainsäädännölliset vaatimukset, mm. yhteisölainsäädäntö
- yleiset toimialan kehityssuunnat, politiikka ja corporate governance.

Mikäli yrityksen johto ei ole käsitellyt em. aiheita, tilintarkastajat voivat antaa opastusta kirjanpidon ja tilintarkastuksen kehityssuunnista. Muiden alueiden koulutusta voidaan hankkia osallistumalla ulkopuolisille kursseille tai seminaareihin.

Yritysjohtajilta saamiemme vastausten mukaan taloudelliset riskit (erityisesti rahoitukseen ja rahoitusinstrumenttien käyttöön liittyvät) ja siirtyminen uusiin kirjanpitoonormistoihin (erityisesti silloin, kun kaikki normistot tai suuri osa muuttuvat samanaikaisesti) ovat aihealueita, joista tieto ja koulutus ovat erittäin tarpeellisia.

“Tarkastusvaliokuntien pitää tiedostaa, että ammattipätevyys säilyttäminen edellyttää jatkuvaa, asianmukaista käsitystä kirjanpidon kehityssuunnista ja kirjanpitoikäytännöistä, tilintarkastuksesta ja sisäisestä valvonnasta sekä kansallisista ja kansainvälisistä asioita koskevista suosituksista”

European Investment Bank,
Helmikuu 2002

Toiminnan arviointi

Viimeaikaiset corporate governancea koskevat lausunnot ovat korostaneet hallitusten ja tarkastusvaliokuntien jäsenten korkean ammattitaidon merkitystä. Tämä näkyy pyrkimyksenä lisätä koulutusta sekä valiokunnan toiminnan säännöllistä arviointia.

Arviointia voidaan tehdä yksilötasolla yksittäisen tarkastusvaliokunnan jäsenen toiminnasta ja arvioimalla tarkastusvaliokunnan tehokkuutta kokonaisuudessaan.

Suoritusten arviointi voidaan tehdä itsearviointina tai sen voi tehdä, tai siinä voi avustaa ulkopuolinen, riippumaton taho. Koko tarkastusvaliokunnan toiminnan arvioinnissa ulkopuolinen apu on todennäköisesti hyödyllisin vaihtoehto. Tilintarkastajien näkemys voi auttaa tarkastusvaliokuntaa toimintansa arvioinnissa.

Toiminnan arviointiprosessi ei tuota tulosta, ellei havaittujen parannusta vaativien alueiden korjaamiseksi laadita toimintasuunnitelmaa.

Yksittäiset jäsenet

Tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja voisi arvioida säännöllisin väliajoin jokaisen valiokunnan jäsenen toimintaa. Arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota jäsenen:

- liiketoiminnan tuntemukseen
- erityisosaamisen alueisiin
- objektiivisuuteen ja riippumattomuuteen
- ymmärrykseen tarkastusvaliokunnan velvollisuuksista ja vastuusta
- haluun varata aikaa kokouksiin valmistautumiseen
- kokouksiin osallistumiseen.

Kokonaissuoritus – saavuttaako tarkastusvaliokunta tavoitteensa

Arvioidessaan toimintansa tehokkuutta tarkastusvaliokunnan tulee säännöllisin väliajoin (esimerkiksi vuosittain) arvioida aikaansaannoksiaan ja sitä, onko asetetut tavoitteet saavutettu. Yksi tapa arvioida oman toimintansa tuloksia on verrata niitä toimenkuvaan. Arvioinnin tuloksista tulee keskustella hallituksen kanssa. Keskusteltavia asioita ovat mm. tarkastusvaliokunnan kokoonpano, kokousten kulku, toiminta, sekä yhteydet tarkastajiin ja yhtiön johtoon.

Tarkastusvaliokuntien tulee käyttää hyväksi mahdollisuuksia verrata toimintatapojaan muiden samanlaisten yhtiöiden tarkastusvaliokuntien toimintatapoihin. Konferenssit ja seminaarit antavat mahdollisuuden verkostoitua ja oppia toisten kokemuksista.

Tarkastusvaliokunnan toiminnan arviointia varten on olemassa hyödyllistä ohjeistusta. Seuraavilla sivuilla on esitetty tarkastusvaliokunnan työohjelma- ja itsearvioinnin opas. Samanlainen opas sisältyi myös US Institute of Internal Auditors Research Foundationille tekemäämme raporttiin "Improving Audit Committee Performance: What Works Best" 2. painokseen.

Työohjelma ja itsearvioinnin opas: Saavuttaako tarkastusvaliokuntasi tavoitteensa?

Tarkastusvaliokunnat voivat käyttää tätä lomaketta apunaan arvioidessaan toimintansa tehokkuutta. Siinä kerrataan hyvän valiokuntatyöskentelyn edellytykset, joita on käsitelty tässä julkaisussa, ja osoitetaan vastuuhenkilö eri vaiheille.

Oppaassa on myös ohjelma, joka voidaan täyttää

vuosittain. Taulukossa on viittaukset asianomaiseen sivuilla 13 – 16 esitetyn esimerkkitoimenkuvan kohtaan.

Käyttäessäsi lomaketta merkitse jokaiseen kohtaan, onko tehtävä suoritettu (kyllä/ei). Merkitse myös mahdolliset seurantatoimenpiteet.

Viittaus esi-merkki-toimenkuvaan	Tehtävä	Myös mukana	Onko tehtävä suoritettu? Kyllä/Ei/NA	Tarvittavat seuranta-toimenpiteet
	Toimivalta			
2.1	Saatu hallituksen valtuutus tarkastusvaliokunnan toimenkuvan mukaisten tehtävien hoitamiseen	Hallitus		
2.4	On keskusteluyhteys yhtiön johdon ja toimihenkilöiden kanssa sekä oikeus saada tarvittavat tiedot	Johto		
2.5, 2.6	On valtuudet luoda menettelytavat henkilökunnan esittämien tai yhtiön saamien kirjanpitoa, sisäistä valvontaa ja tilintarkastusta koskevien epäilyjen tutkintaan	Hallitus		
2.7, 2.8	Saatu hallituksen valtuutus vastata tilintarkastajien valinnasta, palkkioista, uudelleen valinnasta ja työn seurannasta sekä hyväksyä tilintarkastajien tarjomat muut kuin tilintarkastuspalvelut			
	Organisoituminen – Jäsenyys			
-	Hallitus tarkistaa määräajoin tarkastusvaliokunnan jäsenten kokemuksen ja taidot, jotta kokonaisuus olisi tasapainossa	Hallitus/ tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja		
3.1	Hallitus tai hallituksen nimitysvaliokunta nimittää tarkastusvaliokunnan jäsenet	Hallitus		
3.2	Tarkastusvaliokunnan koko on yhtiölle sopiva	Hallitus		
3.2	[Enemmistö] [Kaikki] tarkastusvaliokunnan jäsenet ovat riippumattomia, yhtiön ulkopuolisia hallituksen jäseniä ao. säännösten/arvopaperipörssin määräysten ja muiden vaatimusten mukaisesti	Hallitus		

Viittaus esi-merkki-toimenkuvaan	Tehtävä	Myös mukana	Onko tehtävä suoritettu? Kyllä/Ei/NA	Tarvittavat seuranta-toimenpiteet
3.4,3.5	Tarkastusvaliokunnan jäsenten kokemus ja pätevyys soveltuvat tarkastusvaliokunnan jäsenen tehtävien hoitoon, kuten kyky ymmärtää tilinpäätöksiä Vähintään yhdellä tarkastusvaliokunnan jäsenellä on laskentatoimen asiantuntemusta	Hallitus/ tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja		
3.6	Valiokunnan jäsenen toimikauden pituus on asianmukainen	Hallitus		
	Organisoituminen – Kokoukset			
3.8, 3.9	Vain valiokunnan jäsenillä on oikeus osallistua kokouksiin. Yhtiön ylintä johtoa, sisäisiä tarkastajia tai tilintarkastajia kutsutaan kokouksiin tarpeen mukaan			
3.10, 3.11	Valiokunta kokoontuu säännöllisesti. Tarpeen vaatiessa järjestetään ylimääräisiä kokouksia. (Suositeltavaa on kokoontua vähintään 3 – 4 kertaa vuodessa)			
3.12	Kirjalliset esityslistat ja tarvittavat muut asiakirjat laaditaan ja jaetaan etukäteen, jotta valiokunnan jäsenet voivat valmistautua kokoukseen	Tarkastusvaliokunnan sihteeri		
3.13	Kokouksista laaditaan pöytäkirjat ja ne jaetaan riittävän nopeasti hallituksen ja tarkastusvaliokunnan jäsenille, (tilintarkastajille ja sisäisen tarkastuksen johtajalle tarvittaessa)	Tarkastusvaliokunnan sihteeri		
3.14	Tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja tai muu jäsen osallistuu hallituksen kokoukseen, jossa käsitellään tilinpäätös	Hallitus/ tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja		
3.15	Tarkastusvaliokunnan jäsenet osallistuvat jokaiseen kokoukseen			
3.16	Tarkastusvaliokunta tapaa yhtiön päälakimiehen säännöllisesti	Yhtiön päälakimies		
-	Uusille tarkastusvaliokunnan jäsenille annetaan riittävästi taustatietoa ja koulutusta, jotta he voivat hoitaa tehtävänsä tehokkaasti	Tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja / tarkastusvaliokunnan sihteeri		
-	Tarkastusvaliokunnalla on riittävät, velvollisuuksiensa hoitamiseen tarvittavat resurssit	Tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja		

Seuraavaa tämän oppaan osaa voidaan käyttää vuosittaisena työohjelmana

Viittaus esimerkkitoimenkuvaan	Tehtävä	Myös mukana	Onko tehtävä suoritettu ? Kyllä/Ei/NA	Tarvittavat seuranta-toimenpiteet
	Sisäinen valvonta			
4.1	Arvioida yhtiön johdon luomaa valvontaympäristöä			
4.2, 4.3	Ymmärtää johdon luomat liiketapah- tumien hyväksymisen ja kirjaamisen kontrollit sekä tilinpäätöksen sään- nösten ja määräysten mukaisuutta varmentavat kontrollit	Johto		
4.4	Tarkastaa, onko tilintarkastajien ja si- säisen tarkastuksen sisäistä valvon- taa koskevat suositukset otettu käyt- töön	Johto		
4.5	Arvioida, miten johto on valvonut tietojärjestelmien kontrollien riittä- vyyttä	Johto/ tietohal- linto-osasto		
	Taloudellinen raportointi			
4.6	Läpikäydä yhtiön merkittävät talou- dellisen riskin alueet ja selvittää, mi- ten johto käsittelee niitä	Johto/ varainhal- linta		
4.7	Läpikäydä merkittävät kirjanpitoon ja raportointiin liittyvät asiat ja ymmär- tää niiden todennäköinen vaikutus ti- linpäätökseen	Johto/ tilintar- kastajat		
4.8	Valvoa tilikauden aikaista raportoin- tiprosessia ja läpikäydä osavuosisat- sukset, tilinpäätökset, ja ennakko- tiedot ennen niiden julkistamista			
4.9	Läpikäydä, miten johto tarkistaa, että analyytikoille ja lehdistölle pidetyis- sä tiedotustilaisuuksissa esitetty tieto vastaa aiemmin julkistettua tietoa	Johto		
4.10	Läpikäydä johdon ja tilintarkastaji- en kanssa tilinpäätös ja tilintarkastus- havainnot	Johto/ tilintar- kastajat		
4.11	Varmistaa, että merkittävät korjau- serät, kirjaamattomat erot, tulkinnal- liset erimielisyydet sekä olennaiset laadintaperiaatteet on keskusteltu ti- lintarkastajien kanssa	Tilintarkastajat		
4.12	Arvioida, onko sanallisessa muodos- sa esitetty vuosikertomus-tieto ym- märrettävää ja yhdenmukaista tilin- päätösosassa esitetyn tiedon kanssa			
	Lukea johdon tilintarkastajille anta- ma johdon vahvistuskirje (jos laadit- tu) ja arvioida sisältääkö se erityisiä varauksia	Varainhallinta		

Viittaus esimerk- kitoimen- kuvaan	Tehtävä	Myös mukana	Onko tehtävä suoritettu ? Kyllä/Ei/NA	Tarvittavat seuranta- toimenpiteet
	Lakien ja määräysten noudattaminen			
4.13	Selvittää, miten johto valvoo, että yhtiössä toimitaan lakien ja määräys- ten mukaisesti	Johto		
4.14	Läpikäydä johdon ja päälakimiehen kanssa mahdolliset säännösten ja määräysten noudattamista koskevat havainnot, jotka voivat vaikuttaa ti- linpäätökseen	Johto/yhtiön päälakimies		
4.16	Läpikäydä viranomaistarkastuksissa mahdollisesti tehdyt havainnot			
	Tilintarkastus			
4.17, 4.19	Arvioida tilintarkastajien pätevyyttä, työn laatua ja tilintarkastuspalkkiota sekä tehdä yhtiön johdolle esitys ti- lintarkastajien valitsemisesta	Tilintarkastajat		
4.18	Arvioida tilintarkastajien riippumat- tomuutta ja mahdollisia eturistiriitoja			
4.20	Läpikäydä tilintarkastajien ehdot- tama tarkastuksen laajuus ja tar- kastustapa. Selvittää syyt tilintar- kastussuunnitelmaan myöhemmin tehtyihin muutoksiin	Tilintarkastajat		
4.21	Keskustella mahdollisista tarkastus- ta vaikeuttaneista asioista, kuten tar- kastuksen laajuutta rajoittavista teki- jöstä tai tiedonsaanti-vaikeuksista	Tilintarkastajat		
4.22	Läpikäydä tilintarkastajien antamat raportit ja varmistua, että johto on ottanut kantaa raportoituihin havain- toihin	Tilintarkastajat/ johto		
4.24	Tavata säännöllisesti tilintarkastajia kahden kesken	Tilintarkastajat		
4.25	Läpikäydä toimintaperiaatteet, joi- ta noudatetaan tilintarkastajien tarjo- amien muiden kuin tilintarkastuspal- velujen hyväksymisessä	Tilintarkastajat		
-	Selvittää, missä määrin tilintarkastaji- en on tarkoitus tukeutua sisäisen tar- kastuksen työhön	Tilintarkastajat/ sisäinen tarkas- tus		
-	Selvittää, missä määrin käytetään muuta tilintarkastustoimistoja kuin yhtiön varsinaista tilintarkastajaa, se- kä ymmärtää syyt siihen	Management		

Viittaus esim. toimenkuvaan	Tehtävä	Myös mukana	Onko tehtävä suoritettu ? Kyllä/Ei/NA	Tarvittavat seuranta-toimenpiteet
	Sisäinen tarkastus			
4.27	Läpikäydä sisäisen tarkastuksen organisatorista asemaa ja toimintaa ja hyväksyä sisäisen tarkastuksen toimenkuva	Sisäinen tarkastus		
4.28	Osallistua sisäisen tarkastuksen johtajan nimittämiseen, palkitsemiseen tai erottamiseen	Johto		
4.30	Tavata säännöllisesti sisäisen tarkastuksen johtaja kahden kesken	Sisäinen tarkastus		
4.31	Läpikäydä sisäisen tarkastuksen tekemät tarkastushavainnot ja varmistua, että yhtiön johto ottaa niihin kantaa riittävän ajoissa	Sisäinen tarkastus/johto		
4.32	Läpikäydä sisäisen tarkastuksen suunnitelma sisäisen tarkastuksen johtajan kanssa, erityisesti ottaen huomioon, missä määrin sisäisen valvonnan menetelmät ja taloudellinen raportointijärjestelmä on huomioitu suunnitelmassa	Sisäinen tarkastus		
-	Läpikäydä sisäisen tarkastuksen henkilökuntatilanne, koulutus ja määräraha	Sisäinen tarkastus/johto		
	Tarkastusvaliokunnan raportointi			
4.33, 4.34	Tarkastusvaliokunta raportoi toiminnastaan hallitukselle säännöllisesti	Hallitus		
4.35	Varmistua, että lakien ja listautusmääräysten edellyttämät raportit tarkastusvaliokunnan toiminnasta on annettu			
	Toiminnan arviointi			
4.36	Säännöllisin väliajoin arvioidaan tarkastusvaliokunnan toimintaa kokonaisuudessaan sekä yksittäisen valiokunnan jäsenen toimintaa	Tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja		
4.37	Toimenkuvassa esitettyjen tarkastusvaliokunnan tavoitteiden saavuttamista arvioidaan ja raportoidaan hallitukselle	Hallitus		
	Toimenkuva			
4.38	Tarkastusvaliokunnan toimenkuva läpikäydään vuosittain ja hallituksen kanssa keskustellaan toimenkuvaan ehdotetuista muutoksista	Hallitus		
4.39	Varmistua, että tarkastusvaliokunnan toimenkuva on hallituksen hyväksymä myös mahdollisten muutosten osalta	Hallitus		

Liitteet

Liite 1 – Selvitys: Tarkastusvaliokunnan pakollisuus tai vapaaehtoisuus 41 keskeisessä maassa¹

Alankomaat

Vapaaehtoinen menettelyohje – The Peters Committee report – julkaistiin 1997, ja se sisältää 40 Corporate Governancea koskevaa suositusta Alankomaissa noteeratuille yhtiöille. Ohjeessa suositellaan, että hallintoneuvosto (monissa alankomaissa suurissa yhtiössä on kaksiportainen hallintomalli) nimittäisi riippumattoman tarkastusvaliokunnan, joka koostuisi hallintoneuvoston jäsenistä.

Peters-raportin suositusten noudattaminen ei ole pakollista, mutta useimmat suuryrityksistä ovat ottaneet suositukset käyttöönsä.

Äskettäin perustettiin uusi Corporate Governance -komitea (the Tabaksblat Committee). Sen raporttiluonnoksessa, joka julkaistiin heinäkuussa 2003, suositellaan, että listatut yhtiöt perustaisivat tarkastusvaliokunnan hallintoneuvoston alaisuuteen. Raportissa suositellaan myös, että yhtiölakiin lisättäisiin vaatimus, jonka mukaan noteeratut yhtiöt olisivat velvollisia ilmoittamaan noudattavatko ne Tabaksblat Codea vai eivät.

Argentiina

Uusien määräysten mukaan (Asetus 677/01) tarkastusvaliokunnat tulevat pakollisiksi tietyissä listautuneissa yhtiöissä. Määräyksissä on esitetty tarkastusvaliokunnan tehtävät. Niissä edellytetään, että enemmistö tarkastusvaliokunnan jäsenistä on riippumattomia hallituksen jäseniä. Määräykset tulivat voimaan maaliskuussa 2002, ja niiden mukaan tarkastusvaliokunta tulee perustaa 28.5.2004 mennessä.

Australia

Tarkastusvaliokunta on pakollinen Australian arvopaperipörssissä (Australian Stock Exchange, ASX) noteeratuilla 500 suurimmalla yrityksellä (ASX All Ordinaries Index) ensimmäisenä tilikautena, joka alkaa 1.1.2003 tai sen jälkeen. Tarkastusvaliokunnan kokoonpanon, tehtävien ja toiminnan tulee olla Australian arvopaperipörssin Corporate Governance -neuvoston (ASX Corporate Governance Council) suositusten mukaisia. Noteerattujen yhtiöiden tulee selostaa vuosikertomuksissaan mahdolliset poikkeamat suosituksista ja niiden syyt.

Arvopaperipörssin suositusten mukaan tarkastusvaliokunnassa on vähintään 3 jäsentä ja kaikki ovat yhtiön ulkopuolisia hallituksen jäseniä – enemmistön jäsenistä tulee olla riippumattomia, valiokunnan puheenjohtajan tulee olla riippumaton, eikä hän saa olla hallituksen puheenjohtaja.

Belgia

Belgiassa ei ole noteerattuja yhtiöitä koskevia määräyksiä, jotka velvoittavat perustamaan tarkastusvaliokunnan. Brysselin arvopaperipörssi on antanut ei-pakottavia suosituksia, jotka Belgian corporate governance -neuvosto (the Belgian Commission on corporate governance) on laatinut siitä, miten tarkastusvaliokuntien tulisi toimia. Suositusten mukaan tarkastusvaliokuntien jäseniksi tulee valita toimivaan johtoon kuulumattomia johtajia, joista enemmistön tulisi olla riippumattomia.

Uusi Corporate Governance -laki sallii hallituksen jäsenistä muodostuvan tarkastusvaliokunnan perustamisen. Jos tarkastusvaliokunta on perustettu, sen asema ja tehtävät tulee olla virallisesti yhtiöjärjestyksessä määritelty.

¹ Alkuperäisjulkaisussa tässä liitteessä käytetty termi »public company« on tässä käännetty julkiseksi yhtiöksi, vaikka sen sisältö saattaa olla eri maissa erilainen.

Brasilia

Vaikka tarkastusvaliokunnat eivät olekaan pakollisia, Brasilian yhtiölaki edellyttää kaikkia julkisia yhtiöitä perustamaan »Conselho fiscalin«. Osakkeenomistajat nimittävät tämän valiokunnan arvioimaan hallituksen toimintaa, käymään läpi yhtiön tilinpäätöksen ja vuosikertomuksen sekä arvioimaan toimenpiteitä, joihin on ryhdyttävä mahdollisten väärinkäytösten tai virheiden sattuessa.

Syyskuussa 2002 Brasilian Corporate Governance Instituutti (IBGC) julkaisi uudistetun Corporate Governancea koskevan suositussarjan, »Code of Corporate Governance Best Practises«. Ohjeistuksessa suositellaan tarkastusvaliokuntien perustamista kaikkiin yhtiöihin. Suosituksen käyttöönotto on vapaaehtoista, eikä siinä ole yksityiskohtaisesti määritelty tarkastusvaliokunnan tehtäviä, kokoonpanoa tai raportointia.

Chile

Tarkastusvaliokunnat ovat pakollisia vain pankeissa Chilen pankkilainsäädännön ja Chilen pankkiluvontaviranomaisen (Chilean Superintendence of Banks) määräysten mukaan.

Tarkastusvaliokunnat eivät ole pakollisia muissa noteeratuissa yhtiöissä. Laki edellyttää kuitenkin, että suurissa noteeratuissa yhtiöissä perustetaan erityinen 'johtajien komitea', jolla on valtuudet tarkastaa tilinpäätös ennen sen julkistamista, tutustua tilintarkastajien raportteihin, arvioida yhtiön liiketoimia lähipiirin kanssa sekä yhtiön johdon palkitsemisperiaatteita. 'Johtajien komitean' pääasiallinen tarkoitus on valvoa vähemmistön etua, eikä se käytännössä suorita tavanomaisen tarkastusvaliokunnan tehtäviä.

Espanja

Laki taloudellisen järjestelmän uudistamistoimenpiteistä (The Law on Measures relating to the Reform of the Financial System, laki 44/2002, joka tuli voimaan marraskuussa 2002), edellyttää, että yhtiöissä, jonka osakkeita tai velkakirjoja on julkisen kaupankäynnin kohteena, tulee olla tarkastusvaliokunta. Hallituksen nimittämässä tarkastusvaliokunnassa jäsenten enemmistön on oltava toimivaan johtoon kuulumattomia jäseniä.

Tarkastusvaliokunnan tehtävät tulee olla yksityiskohtaisesti määrätty yhtiöjärjestyksessä. Niihin kuuluvat vähintään: yhtiön raportointijärjestelmän ja sisäisen kontrollijärjestelmän valvonta; sisäisen

tarkastuksen valvonta; yhteydenpito tilintarkastajien kanssa; tilintarkastajan valintapäätösuositusten esittäminen hallitukselle ja tarkastusvaliokunnan tehtäviä koskevien asioiden raportointi yhtiökokoukselle.

Kansallinen arvopaperimarkkinaneuvosto (The National Securities Market Commission, CNMV) on myös julkaissut noteerattujen yhtiöiden corporate governance -käytäntöjä koskevan raportointimallin niille yhtiöille, jotka noudattavat vapaaehtoista corporate governance -ohjetta (Olivencia report).

Etelä-Afrikka

King-raportin (King Code 2002) sisältämässä ohjeistuksessa liiketoimintavasta (The Code of Corporate Practices and Conduct) suositellaan perustamaan tarkastusvaliokunta, jonka jäsenten enemmistö on riippumattomia, toimivaan johtoon kuulumattomia jäseniä. Tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan tulee olla riippumaton toimivaan johtoon kuulumaan (eikä hallituksen puheenjohtaja) jäsen ja hänen tulee olla läsnä yhtiökokouksessa vastaamassa osakkeenomistajien tarkastusvaliokunnan toimintaa koskeviin kysymyksiin. Tarkastusvaliokunnan jäsenten enemmistöllä tulee olla laskentatoimen asiantuntemusta .

Kaikkien Etelä-Afrikan arvopaperipörssissä (Securities Exchange South Africa, JSE) noteerattujen yhtiöiden sekä muutamiin muun tyyppisten yhteisöjen odotetaan noudattavan vuoden 2002 'King-raportin' ohjeistusta. Yhtiöiden tulee antaa kirjallinen selvitys siitä, miten yhtiössä on sovellettu ohjeistuksen periaatteita sekä siitä, onko ohjeistusta noudatettu vai ei. Myös muut viranomaiset, kuten pankkirekisteriviranomainen (the Registrar of Banks), edellyttävät tietyt kriteerit täyttyviä tarkastusvaliokuntia.

Hong Kong

Hong Kongin arvopaperipörssi toimii kaksilla markkinoilla: Päämarkkinoilla (Main Board, MB), ja kasvavien yritysten markkinoilla (the Growth Enterprise Market, GEM). Tarkastusvaliokunnat eivät ole tällä hetkellä pakollisia MB-listan yrityksissä, mutta niitä edellytetään GEM-listalla noteeratuisissa yrityksissä. GEM-yritysten tarkastusvaliokunnan jäsenistä enemmistön tulee olla riippumattomia, toimivaan johtoon kuulumattomia jäseniä (tai kaikkien jäsenten tulee täyttää em. edellytykset, jos jäseniä on vain kaksi). Arvopaperipörssin

julkaiseman corporate governance -suositussarjan mukaan myös MB-listan yritysten tulisi perustaa tarkastusvaliokunta. Siinä edellytetään myös, että noteeratut yhtiöt ilmoittavat tilinpäätöksessään ja välitilinpäätöksessään noudattavatko ne suosituksia vai ei.

Tammikuussa 2002 Hong Kongin arvopaperipörssi päätti muuttaa MB-listan yhtiöitä koskevia sääntöjä siten, että tarkastusvaliokunnat olisivat pakollisia myös MB-listanyhtiöissä. Sääntömuutosehdotuksen mukaan tarkastusvaliokunnassa tulee olla ainakin kolme toimivaan johtoon kuulumatonta jäsentä ja enemmistön jäsenistä (puheenjohtaja mukaan lukien) tulee olla riippumattomia, toimivaan johtoon kuulumattomia jäseniä. Ainakin yhdellä jäsenellä tulee olla asiaan kuuluva pätevyys ja kokemus taloudellisesta raportoinnista. Yhtiöiden tulee myös esittää tilinpäätöksissään tarkastusvaliokuntaansa koskevaa tietoa. Nämä muutosehdotukset on tarkoitus saattaa voimaan vuonna 2003.

Indonesia

Jakartan arvopaperipörssin listautumissääntöjen mukaan tarkastusvaliokunnat ovat pakollisia noteeratuissa yhtiöissä. Myös suurissa tai strategisesti merkittävissä valtionyhtiöissä tulee olla tarkastusvaliokunta. Lisäksi Indonesian Corporate Governance -ohjeissa suositellaan, että kaikilla yrityksillä olisi tarkastusvaliokunta. Indonesiassa on kaksiportainen hallintomalli, joka koostuu hallituksesta (board of directors) ja hallintoneuvostosta (board of commissioners). Hallintoneuvosto nimitää tarkastusvaliokunnan. Noteerattujen yhtiöiden tarkastusvaliokunnissa tulee olla yksi riippumaton hallintoneuvoston jäsen, joka toimii samalla tarkastusvaliokunnan puheenjohtajana, ja ainakin kaksi muuta ulkopuolista jäsentä.

Tarkastusvaliokunta raportoi suoraan hallintoneuvostolle. Myös vuosikertomuksessa tulee esittää raportti tarkastusvaliokunnan toiminnasta.

Intia

Helmikuussa 2000 Intian arvopaperipörssi (Security and Exchange Board of India, SEBI) lisäsi uuden pykälän n:o 49 listautumissääntöihinsä. Pykälän mukaan noteeratuissa yhtiöissä on oltava tarkastusvaliokunta, jossa on vähintään kolme riippumatonta toimivaan johtoon kuulumatonta jäsentä, joista ainakin yhdellä on riittävä taloudellisten asioiden ja laskentatoimen tuntemus. SEBI:n säännöissä on myös tarkastusvaliokunnan kokoon-

panoa, asemaa, tehtäviä, sekä kokousten määrää koskevia ohjeita.

Vuoden 2003 yhtiölaissa, joka odottaa voimaantuloa, säädetään, että jokaisessa julkisessa yhtiössä, jonka osakepääoma on 50 miljoonaa rupiaa, tulee olla hallituksen tarkastusvaliokunta. Tarkastusvaliokunnassa tulee olla vähintään kaksi riippumatonta jäsentä.

Irlanti

Irlannin arvopaperipörssin nykyiset listautumissäännöt edellyttävät irlantilaisilta noteeratuilta yrityksiltä saman Combined Code -suosituksen noudattamista, jota Isoissa-Britanniassa noteeratut yrityksetkin noudattavat. Sääntöjen mukaan yhtiön tulee ilmoittaa, noudattaako se Combined Codea ja perustelut sille, jos se ei noudata. Combined Codessa suositellaan tarkastusvaliokunnan perustamista.

Vuoden 2003 alussa annettiin uusi yhtiölakiehdotus (Companies Bill). Sen säännösten mukaan kaikilla julkisilla osakeyhtiöillä pitää olla hallituksen tarkastusvaliokunta, jonka kaikki jäsenet ovat riippumattomia toimivaan johtoon kuulumattomia henkilöitä. Myös kaikkien suurten yksityisten yhtiöiden tulee joko perustaa tarkastusvaliokunta tai selvittää tilinpäätöksessään, miksi sitä ei ole perustettu.

Iso-Britannia

Rahoituspalveluja valvova viranomainen (The Financial Services Authority) edellyttää, että noteeratut yhtiöt ilmoittavat vuosikertomuksessaan, noudattavatko ne corporate governance -suositusta (Combined Code). Uudistettu Combined Code julkaistiin heinäkuussa 2003. Siihen sisältyvät tammikuussa 2003 julkaistun ns. Smith Reportin tarkastusvaliokuntia koskevat keskeiset suositukset.

Combined Code suosittelee perustamaan tarkastusvaliokunnan, jossa on vähintään kolme, tai pienissä yhtiöissä vähintään kaksi, jäsentä. Kaikkien valiokunnan jäsenten tulee olla riippumattomia hallituksen jäseniä. Hallituksen tulee varmistua, että ainakin yhdellä valiokunnan jäsenellä on tuore ja asianmukainen talousasioiden kokemus (financial experience).

Vaikka tarkkaan ottaen Combined Coden soveltaminen on vapaaehtoista, yleiset raportointivaatimukset kuitenkin edellyttävät, että listatut yhtiöt perustelevat tilinpäätöksissään, miksi heillä ei ole

tarkastusvaliokuntaa. Uusittua Combined Codea sovelletaan 1.11.2003 tai sen jälkeen alkaviin tilikausiin.

Italia

Italian arvopaperipörssi suosittelee, että yhtiöt nimittävät hallitukseen sisäisen kontrollin valiokunnan (samanlainen kuin tarkastusvaliokunta). Enemmistön valiokunnan jäsenistä tulee olla riippumattomia, ja sen tehtävänä on valvoa tilintarkastustyön ja sisäisen tarkastuksen työn laajuutta sekä raportoida koko hallitukselle sisäisen kontrollin riittävydestä.

Italiassa hallintorakenteeseen kuuluu useimmissa yhtiöissä myös 'sindaci' tai lakisääteinen tarkastaja. Tämän henkilön tehtävänä on hoitaa tiettyjä laissa määrättyjä valvontatehtäviä ja hallinnollisia tehtäviä.

Hallituksen esittämän uuden lain (Vietti-laki) mukaan yrityksillä on jatkossa mahdollisuus valita yksi seuraavista kolmesta hallintomallista: yhtenäinen hallitus, jossa on valiokuntia, kuten tarkastusvaliokunta; kaksiportainen hallintomalli, jossa on hallitus ja hallituneuvosto; sekä perinteinen rakenne, jossa on hallitus ja 'sindaci'.

Itävalta

Tarkastusvaliokunnat eivät ole pakollisia noteeratuissa yhtiöissä. Itävallan yhtiölainsäädäntö edellyttää hallituneuvoston valiokuntaa («Bilanzausschuss») pitämään kokouksia, joissa käsitellään taloudelliseen raportointiin liittyviä asioita. Valiokunnan kaikkien jäsenten tulee olla riippumattomia, toimivaan johtoon kuulumattomia jäseniä.

Yhtiöt voivat vaihtoehtoisesti perustaa tarkastusvaliokuntia vapaaehtoisen Itävallan corporate governance -suosituksen (Austrian Corporate Governance Code) mukaisesti.

Japani

Japanin kauppalakia (The Japanese Commercial Code) muutettiin vuonna 2002 ja muutos tuli voimaan 1.4.2003 alkaen. Lakimuutoksella annettiin suurille yrityksille mahdollisuus perustaa tarkastusvaliokuntia. Yhtiöt, jotka eivät käytä tätä mahdollisuutta, nimittävät aikaisemman käytännön mukaisesti 'lakimääräisen tarkastajan' hallituksen lisäksi. Lakimääräisen tarkastajan tehtävänä on valvoa hal-

lituksen toimintaa ja menettelytapoja. Suurissa yhtiöissä (oma pääoma 500 milj. JPY tai enemmän tai velat 20 mrd. JPY tai enemmän) pitää olla kolme lakimääräistä tarkastajaa, joista yhden tulee olla riippumaton.

Yhtiöiden, jotka aikovat ottaa käyttöön uuden lain mahdollisuuden, tulee perustaa tarkastusvaliokunta ja vapauttaa lakisääteiset tarkastajat tehtävästään. Hallitus valitsee tarkastusvaliokunnan ja siinä pitää olla ainakin kolme jäsentä, joista enemmistön tulee olla riippumattomia. Tarkastusvaliokunta valvoo hallituksen ja toimivan johdon toimintaa ja sillä on valta tehdä tilintarkastajan valintaa tai erottamista koskeva esitys yhtiökokoukselle.

Kanada

Kanadassa julkisissa yhtiöissä on lain mukaan pääsääntöisesti oltava tarkastusvaliokunta, jossa on ainakin kolme jäsentä, joista enemmistö on riippumattomia jäseniä. Sekä Toronton että Montrealin arvopaperipörssien säännöt edellyttävät, että noteeratut yhtiöt antavat corporate governancea koskevan selvityksen vuosikertomuksessaan tai esitteissään. Selvityksessä tulee yleensä esitellä hallituksen valiokunnat, tarkastusvaliokunta mukaan lukien sekä valiokuntien tehtävät ja toiminta.

Ontarion arvopaperimarkkinavalvojan (The Ontario Securities Commission) odotetaan julkaisevan vuonna 2003 säännöt tarkastusvaliokuntien kokoonpanosta ja tehtävistä. Näiden sääntöjen odotetaan noudattavan Yhdysvaltojen arvopaperipörssien sääntöjä ja vuoden 2002 Sarbanes Oxley -lainsäännöksiä.

Kiina

Kiinalaisissa yhtiöissä on kaksiportainen hallintomalli, joka koostuu hallituneuvostosta ja hallituksesta. Uusimpien Kiinan arvopaperikauppaa sääntelevän neuvoston (CSRC, China Security Regulatory Commission) vaatimusten mukaan hallituksessa tulee olla tietty määrä riippumattomia jäseniä. Lisäksi kiinalaiset yhtiöt voivat valintansa mukaan nimittää tarkastusvaliokunnan.

Jos tarkastusvaliokunta on perustettu, enemmistön sen jäsenistä tulee olla riippumattomia jäseniä. Yhden riippumattoman jäsenen tulee olla laskenta-toimen ammattihenkilö. Tarkastusvaliokunnan tärkeimpiä tehtäviä ovat mm. suosituksen tekeminen tilintarkastajan valinnasta tai erottamisesta, sisäisen tarkastuksen toiminnon valvominen sekä tilinpäätöksen ja sen liitetietojen läpikäyminen.

Korea

Korean kauppalain (The Commercial Code of Korea) tarkastusvaliokunta voidaan vapaaehtoisesti perustaa hallituksen päätöksellä. Kuitenkin arvopaperimarkkinalain (The Securities and Exchange Act) pykälän 191-7 mukaan KOSDAQissa noteerattujen yhtiöiden (joiden taseen loppusumma ylittää 2 biljoonaa Korean Wonia) pitää perustaa tarkastusvaliokunta. Tarkastusvaliokunnassa tulee em. lain mukaan olla ainakin kolme jäsentä, joista kahden kolmasosan tulee olla riippumattomia toimivaan johtoon kuulumattomia jäseniä.

Arvopaperimarkkinalaissa on tarkemmat määräykset tarkastusvaliokunnan toiminnasta. Korean kauppalain mukaan lisäksi tarkastusvaliokunnan tulee pitää pöytäkirjaa toiminnastaan ja raportoida merkittävät asiat yhtiökokouksessa.

Kreikka

Kreikassa ei ole noteerattuja yhtiöitä koskevia määräyksiä perustaa tarkastusvaliokuntia. Uusi marraskuussa 2002 voimaan tullut corporate governancea koskeva laki edellyttää, että hallituksessa on riippumattomia jäseniä, mutta laissa ei ole erityisiä tarkastusvaliokuntia koskevia säännöksiä.

Pääomamarkkinaneuvosto (The Capital Market Commission) julkaisi vuonna 1999 noteeratuille yhtiöille tarkoitetut 'hyvän corporate governance periaatteet Kreikassa' (Principles on Corporate Governance in Greece), joka kannustaa yhtiöitä perustamaan tarkastusvaliokuntia. Periaatteiden mukaan tarkastusvaliokunnilla tulee olla selkeä hallitukselta saatu toimeksianto ja valiokunnan jäsenenä tulee olla ainakin kolme toimivaan johtoon kuulumatonta hallituksen jäsentä.

Luxemburg

Tarkastusvaliokunnat eivät ole pakollisia noteeratuissa yhtiöissä. Luxemburgin kauppalaissa ei ole nimenomaista sääntelyä tarkastusvaliokunnasta yhtiön toimielimenä.

Pankkivalvontaviranomainen on kuitenkin antanut ohjeen (98/143), jossa suositellaan tarkastusvaliokunnan perustamista pankkeihin. Tarkastusvaliokunnassa on vähintään kolme yhtiön hallituksen jäsentä, jotka eivät ole mukana yhtiön liiketoiminnan johtamisessa. Tarkastusvaliokunta käsittelee pääasiassa sisäistä tarkastusta koskevia asioita – tilintarkastajat ja sisäiset tarkastajat voivat osallistua tarkastusvaliokunnan kokouksiin.

Malesia

Kuala Lumpurin arvopaperipörssi (KLSE) on edellyttänyt vuodesta 1993 lähtien, että listatuilla yhtiöillä on tarkastusvaliokunta. Vuonna 2001 uudistettujen listautumissääntöjen mukaan tarkastusvaliokunnissa tulee olla ainakin kolme jäsentä, joista enemmistön on oltava riippumattomia jäseniä. Tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan tulee olla riippumaton ja ainakin yhdellä tarkastusvaliokunnan jäsenellä tulee olla laskentatoimen tai taloudellisten asioiden kokemusta. Yhtiöiden tulee sisällyttää vuosikertomuksiinsa kirjallinen selvitys, miten yrityksessä on sovellettu Malesian corporate governance -suositusta sekä lausunto siitä, onko yhtiössä noudatettu ohjeistuksen säännöksiä. Jos niitä ei ole noudatettu vuosikertomuksessa tulee kertoa myös syyt siihen.

KLSE:n listautumissäännöt edellyttävät myös, että vuosikertomuksessa tulee olla tarkastusvaliokunnan raportti, jossa on esitetty tarkastusvaliokunnan kokoonpano, toimenkuva, vuoden aikana pidettyjen kokousten lukumäärä, yhteenveto valiokunnan toiminnasta, sekä selvitys menetelmistä (sisäinen tarkastus mukaan lukien), joiden avulla tarkastusvaliokunta on kyennyt hoitamaan tehtävänsä tehokkaasti. Jos tarkastusvaliokunnan käsityksen mukaan jotakin hallitukselle raportoitua asiaa ei ole ratkaistu tyydyttävästi ja se johtaa listautumissääntöjen rikkomiseen, tarkastusvaliokunnan on raportoitava tällaiset asiat välittömästi KLSE:lle.

Meksiko

Meksikon Arvopaperineuvosto (Mexican Securities Commission) antoi vuonna 2001 arvopaperimarkkinalain (Ley Del Mercado De Valores). Sen mukaan noteeratuilla yhtiöillä pitää olla tarkastusvaliokunta, jonka enemmistö on riippumattomia jäseniä. Pääsääntö on, että tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan on oltava riippumaton.

Lain yhteydessä julkaistiin suositussarja (The Code of Best Practices), jonka mukaan tarkastusvaliokunnassa tulisi olla kolmesta seitsemään jäsentä. Laissa ja suosituksissa on esitetty tarkastusvaliokunnan tehtävät, joita ovat muun muassa: esittää hallitukselle ehdotukset tilintarkastajan valitsemisesta ja toimeksiannon ehdoista, auttaa hallitusta julkaistavan taloudellisen tiedon läpikäynnissä, auttaa sisäisen kontrollijärjestelmän valvonnassa ja sen tehokkuuden arvioinnissa.

Norja

Laissa tai listautumissäännöissä ei ole tarkastusvaliokuntia koskevia määräyksiä. Vapaaehtoista corporate governance -ohjeistusta on kuitenkin odotettavissa vuoden 2003 aikana.

Portugali

Noteeratuissa yhtiöissä ei tarvitse olla tarkastusvaliokuntaa. Lain mukaan yhtiöiden tulee noudattaa toimintamallia, jonka mukaan osakkeenomistajat perustavat verokomitean (Fiscal Board), joka muodostuu hyväksytyistä tilintarkastajista, sekä hallituksen (management board). Yhtiöt voivat myös vapaaehtoisesti perustaa tarkastusvaliokunnan hallituksen alaisuuteen.

Arvopaperikauppaa sääntelevä viranomainen (Comissão do Mercado de Valores Mobiliários) edellyttää, että noteeratut yhtiöt kertovat vuosikertomuksissaan hallintonsa järjestämisestä.

Puola

Lain mukaan yhtiöillä pitää olla kaksiportainen hallintorakenne, jossa on hallitus ja hallintoneuvosto. Varsovan arvopaperipörssi (The Warsaw Stock Exchange) julkaisi vuonna 2002 vapaaehtoisen, noteerattuja yhtiöitä koskevan Corporate Governance -suosituksen 'Best Practices in Public Companies'. Suosituksessa ei ole erikseen mainittu tarkastusvaliokuntia, mutta siinä määritellään hallintoneuvoston tehtävät, jotka vastaavat tarkastusvaliokunnan tehtäviä. Vähintään puolet hallintoneuvoston jäsenistä tulee olla riippumattomia jäseniä. Hallituksen tulee ilmoittaa, noudattaako yhtiö vapaaehtoista corporate governance -suositusta.

Käytännössä joissakin suurissa edistyksellisissä yrityksissä hallintoneuvostoon on perustettu alakomitea hoitamaan tarkastusvaliokunnan tehtäviä vastaavia tehtäviä (perustuen työjärjestykseen, jossa on yhdistettynä paikallisen lain vaatimukset sekä puolalainen ja kansainvälinen hyvä hallintotapa).

Ranska

Ranskassa on useissa corporate governancea koskevissa raporteissa suositeltu tarkastusvaliokunnan perustamista vapaaehtoisesti. Vuosina 1995 ja 1999 annetut Viénot-raportit ja tuorein syyskuussa 2002 annettu Bouton raportti (Rapport Bouton) esittävät, että jokaisen yhtiön hallituksen tulee perustaa tarkastusvaliokunta, jonka jäsenistä sopiva

osuus on riippumattomia jäseniä. Bouton-raportissa suositellaan, että ainakin kaksi kolmasosaa tarkastusvaliokunnan jäsenistä olisi riippumattomia hallituksen jäseniä, eikä toimivaan johtoon kuuluva saisi olla jäsenenä. Raportissa suositellaan myös, että tarkastusvaliokunnan jäsenillä on soveltuva taloudellisten asioiden kokemus.

Tällä hetkellä näiden suositusten noudattaminen on vapaaehtoista eikä niitä ole sisällytetty lakiin eikä Pariisin pörssin (EuroNext Paris) listautumissääntöihin. Kuitenkin arvopaperikauppaa sääntelevä viranomainen (Commission des Opérations de Bourse, COB) suosittelee, että yhtiöt ilmoittaisivat vuosikertomuksissaan miltä osin ne noudattavat em. suosituksia ja mikäli suosituksia ei noudateta, syyt siihen.

Ruotsi

Ruotsin noteeratuilla yhtiöillä ei ole lakisääteistä velvollisuutta perustaa tarkastusvaliokuntaa eikä Tukholman arvopaperipörssikään sitä edellytä. Ruotsin osakkeenomistajien yhdistys (The Swedish Shareholders' Association) on laatinut vapaaehtoisen corporate governance -suosituksen (Corporate Governance Policy – Guidelines for Better Control and Transparency for Owners). Suosituksen mukaan tarkastusvaliokunnan jäsenet tulee valita toimivaan johtoon kuulumattomista hallituksen jäsenistä. Valiokunnassa tulee olla vähintään kolme jäsentä. Suosituksessa annetaan myös neuvoja tarkastusvaliokunnan tehtävistä ja erityisesti suhteesta tilintarkastajiin.

Vuoden 2002 lopussa hallitus asetti komitean (Trust Commission), jonka tehtävänä oli raportoida useista, mm. corporate governancea koskevista asioista. Komitean raportissa, jonka on määrä valmistua lokakuussa 2003, voi olla suosituksia tarkastusvaliokunnista, mutta on epätodennäköistä, että niitä otetaan lakiin.

Saksa

Saksassa yhtiölaki (Stock Corporation Act) edellyttää, että julkisilla yhtiöillä on kaksiportainen hallintomalli. Vuonna 1998 säädetyn yhtiön valvontaa ja toiminnan läpinäkyvyyttä koskevan lain (Corporate Control and Transparency Act, KonTraG) mukaan hallintoneuvosto (Aufsichtsrat) vastaa tilintarkastajien nimittämisestä ja valiokuntien, kuten tarkastusvaliokunnan, asettamisesta.

Oikeusministeriön nimittämä hallintovaliokunta

hyväksyi 'German Corporate Governance Coden (Kodex) helmikuussa 2002. Sen seurauksena säädettiin heinäkuussa 2002 yhtiön toiminnan läpinäkyvyyttä ja julkistettavaa tietoa koskeva laki (Transparency and Disclosure Act, TransPuG), jonka mukaan yhtiöt ovat velvollisia ilmoittamaan vuosittain noudattavatko ne 'Corporate Governance Codea vai eivät.

Corporate Governance Coden mukaan on suositeltavaa hallintoneuvoston jäsenistä muodostuva tarkastusvaliokunta, joka käsittelee kirjanpitoon, tilintarkastukseen (valitseminen, riippumattomuus, merkittävät havainnot sekä tilintarkastajien palkkiot) sekä riskienhallintaan liittyviä asioita. Tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan ei tulisi olla entinen hallituksen jäsen. Tarkastusvaliokunnan tulee raportoida hallintoneuvostolle.

Singapore

Singaporen yhtiölain (the Singapore Companies Act) mukaan tarkastusvaliokunnat ovat pakollisia. Lisäksi Corporate Governance –suosituksessa (Code of Corporate Governance, CCG) on menettelyohjeita, miten tarkastusvaliokunnan tulisi toimia. Vaikka suositusten noudattaminen on Singaporen arvopaperipörssissä (SGX) noteeratuille yrityksille vapaaehtoista, SGX kuitenkin edellyttää, että 1.1.2003 alkaen yhtiöt ilmoittavat, missä määrin ohjeistusta on noudatettu. Yhtiöiden tulee myös kertoa vuosikertomuksissaan corporate governance- menettelytavoistaan suhteessa em. ohjeistukseen.

Suosituksen mukaan tarkastusvaliokunnassa tulisi olla ainakin kolme toimivaan johtoon kuulumatonta jäsentä, joista enemmistön, puheenjohtaja mukaan lukien tulee olla riippumattomia. Kahdella jäsenellä tulee olla laskentatoimen tai siihen liittyvien taloudellisten asioiden tuntemusta tai kokemusta.

Suomi

Tarkastusvaliokuntien perustamista ei edellytetä laissa. Joillakin suomalaisilla yhtiöillä on kaksiportainen hallintomalli ja hallintoneuvostolla on tällöin lain mukaan taloudellisiin asioihin liittyviä valvontavastuita. Kuitenkin yhä useammat suuret yhtiöt perustavat vapaaehtoisesti tarkastusvaliokuntia. Suomessa ei ole yleisiä tarkastusvaliokunnan jäsenyyttä tai jäsenten riippumattomuutta koskevia säännöksiä. Helsingin arvopaperipörssi ei edellytä, että noteeratuilla yhtiöillä tulee olla tar-

kastusvaliokunta, mutta jos sellainen on, suositellaan, että se koostuu riippumattomista jäsenistä. Tarkastusvaliokunta raportoi tavallisesti hallitukselle, kun taas hallintoneuvosto raportoi osakkeenomistajille.

Sveitsi

Tarkastusvaliokunnat eivät ole lakisääteisiä. Kuitenkin heinäkuussa 2002 Sveitsin arvopaperipörssi (the Swiss Exchange, SWX) julkaisi määräyksen, jonka mukaan noteerattujen yhtiöiden tulee kertoa vuosikertomuksissaan corporate governance -käytännöistään hallituksen valiokuntien toiminta mukaan lukien.

Lisäksi on julkaistu Sveitsin corporate governance -suositukset (Swiss Code of Best Practise for Corporate Governance). Niiden mukaan noteerattujen yhtiöiden tulee perustaa tarkastusvaliokunta. Tarkastusvaliokunnan jäsenten tulee olla toimivaan johtoon kuulumattomia, mieluiten riippumattomia hallituksen jäseniä. Jäsenten enemmistöllä, puheenjohtaja mukaan luettuna, tulee olla talousasioiden tuntemusta.

Taiwan

Tarkastusvaliokunnat eivät ole pakollisia noteeratuissa yhtiöissä. Taiwanin arvopaperimarkkinakomitea (the Taiwan Security and Exchange Committee, SEC) kuitenkin kehottaa noteerattuja yhtiöitä valitsemaan hallituksiinsa riippumattomia toimivaan johtoon kuulumattomia jäseniä, joilla on taloudellinen tai juridinen tausta.

Taiwanissa yhtiön organisaatioon kuuluu myös ns. valvoja (supervisor). Valvoja tekee tiettyjä valvontatehtäviä hallituksen ja tilintarkastajan ohella, mutta näitä tehtäviä ei ole selvästi määritelty yhtiölaissa tai SEC:n säännöissä.

Tanska

Tarkastusvaliokunnat eivät ole pakollisia noteeratuissa yhtiöissä. Hallintoneuvostoilla on laissa määrätty taloudellisten asioiden valvontavastuu, ja jotkut noteeratut yhtiöt ovat perustaneet hallintoneuvoston jäsenistä tarkastusvaliokunnan. Näiden vapaaehtoisesti perustettujen tarkastusvaliokuntien toiminnan raportoinnista ei ole muodostunut yhtenäistä käytäntöä.

Kööpenhaminan arvopaperipörssi on asettanut erityisen komitean pohtimaan corporate governance

-asioita ja komitealta odotetaan kannanottoja tarkastusvaliokunnista ensi vuonna.

Thaimaa

Thaimaan arvopaperipörssin (The Stock Exchange of Thailand, SET) antamien ohjeiden mukaan listattujen yhtiöiden hallituksissa on oltava tarkastusvaliokunta. Tarkastusvaliokunnassa tulee olla vähintään kolme riippumatonta jäsentä, joista ainakin yhden tulee olla taloudellisten asioiden tai laskentatoimen asiantuntija.

SET:n antamassa tiedonannossa määrätään tarkastusvaliokunnan tehtävät, joihin kuuluu velvollisuus kertoa valvontatoiminnastaan yhtiön vuosikertomuksessa.

Tšekki

Vuonna 2001 hyväksytyssä Corporate Governance -suosituksessa suositellaan, että noteeratut yhtiöt perustavat tarkastusvaliokunnan. Suositukset eivät ole sitovia. Tšekin arvopaperikaupan komitea (The Czech Securities and Exchange Commission) suosittelee, että kaikki Prahan arvopaperipörssissä noteeratut yhtiöt noudattaisivat suositusta ja sisällyttäisivät vuosikertomuksiinsa maininnan sen noudattamisesta. Suosituksen mukaan tarkastusvaliokunnassa tulisi olla kolmesta viiteen jäsentä, joista enemmistön tai kaikkien tulisi olla riippumattomia jäseniä.

Turkki

Pääomamarkkinakomitean (Capital Markets Board, CMB) tiedonantoon perustuen tarkastusvaliokunta tulivat 1.1.2003 alkaen pakollisiksi noteeratuissa yhtiöissä. CMB edellyttää, että tarkastusvaliokunnassa on vähintään kaksi jäsentä, joista enemmistö on riippumattomia (jos vain kaksi jäsentä, molempien on oltava riippumattomia). Tarkastusvaliokunnan havainnot ja suositukset raportoidaan hallitukselle.

TUSIADin (Turkish Society of Industrialists) corporate governance -työryhmä on laatinut corporate governance -suositukset, joiden on määrä tulla lähiaikoina voimaan. Suositusluonnoksen mukaan tarkastusvaliokunnassa tulee olla kolme jäsentä ja kaikkien tulee olla riippumattomia jäseniä. Tarkastusvaliokunnan jäsenillä tulee olla riittävä rahoituksen, laskentatoimen ja yhteisöainsäädännön tuntemus.

Unkari

Unkarissa ei ole suositusta eikä pörssisääntöjä, jotka määräisivät noteerattuja yhtiöitä perustamaan tarkastusvaliokuntia. Yhtiölain (CXLIV/1997) mukaan julkisilla osakeyhtiöillä tulee olla hallintoneuvosto, joka vastaa yhtiön johdon valvonnasta ja jolla on oikeus tarkastaa yhtiön kirjanpitoa. Hallintoneuvoston tulee antaa yhtiökokoukselle kirjallinen lausunto tilinpäätöksestä.

USA

New Yorkin arvopaperipörssi (the New York Stock Exchange) ja arvopaperikauppioiden liitto (the National Association of Securities dealers, NASD) edellyttävät, että noteeratut yhtiöt perustavat tarkastusvaliokunnan. Myös pankkeja ja rahoituslaitoksia koskeva laki (Federal Deposit Insurance Corporation Improvement Act) määrää perustamaan tarkastusvaliokunnan.

SEC:n (Securities Exchange Commission) vuoden 2002 Sarbanes Oxley -lain perusteella antamat säännöt edellyttävät tarkastusvaliokunnan jäseniltä määrättyjä riippumattomuusvaatimuksia ja tiettyjen velvollisuuksien hoitamista. Tarkastusvaliokuntien on täytettävä uusien sääntöjen vaatimukset ensimmäisessä yhtiökokouksessa, joka pidetään 15.1.2004 jälkeen kuitenkin viimeistään 31.10.2004.

Säännöt koskevat tietyn varauksin myös ulkomaisia USA:ssa noteerattuja yrityksiä 31.7.2005 alkaen.

Uusi Seelanti

Tällä hetkellä tarkastusvaliokunnat eivät ole pakollisia noteeratuissa yhtiöissä. Vuonna 2002 Uuden Seelannin arvopaperipörssi kuitenkin julkaisi corporate governancea koskevien sääntöjensä muutosehdotuksen. Sääntöluonnos sisältää corporate governance-suositussarjan (Corporate Governance Best Practice Code), jonka mukaan kaikissa noteeratuissa yhtiöissä tulee olla tarkastusvaliokunta, jossa on vähintään kolme jäsentä, joista enemmistö on riippumattomia. Ainakin yhdellä tarkastusvaliokunnan jäsenellä tulee olla laskentatoimen tai taloudellisten asioiden kokemusta. Sääntöluonnoksen voimaantuloajankohtaa ei ole vielä ilmoitettu.

Venäjä

Viranomaiset, elinkeinoelämä ja ammattimaiset neuvonantajat laativat yhdessä liiketoiminnan käyttäytymisohjeet (A Corporate Behaviour Code), joita hallitus myös suositteli vuonna 2001. Ohjeiden noudattaminen on vapaaehtoista. Ohjeissa suositellaan, että hallitukset perustaisivat tarkastusvaliokuntia, joiden tarkoituksena on ottaa käyttöön ja valvoa yhtiön liiketoimintaan liittyviä kontrolleja.

Ohjeiden mukaan tarkastusvaliokunnan kaikkien jäsenten tulee olla riippumattomia. Mikäli tämä ei ole mahdollista, tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan on oltava riippumaton. Tarkastusvaliokunnan jäsenten tulee hallita perustiedot laskentatoimesta ja taloudellisesta raportoinnista.

Liite 2

Arvopaperipörssien nykyiset tarkastusvaliokuntia koskevat vaatimukset

Alla olevaan taulukkoon on koottu tärkeimpien arvopaperipörssien nykyiset tarkastusvaliokuntia koskevat vaatimukset. Joissain tapauksissa vaatimukset eivät kaikilta osin ole vielä tulleet voimaan.

Listautumissääntöjen edellytykset	USA	USA	Britannia ²	Hong Kong		Saksa	Ranska	Japani
	New York Stock Exchange NYSE	NASDAQ	London Stock Exchange	MB Market	GEM Market	Deutsche Börse ³	EuroNext Paris ⁴	TSE ⁵
Tarkastusvaliokunta	Kyllä	Kyllä	Oltava tai selvitetty, miksi ei ole	Kyllä ²	Kyllä	Oltava tai selvitetty, miksi ei ole	Vapaaehtoinen	Vapaaehtoinen
Riippumattomat jäsenet	Kaikki jäsenet	Kaikki jäsenet ⁶	Kaikki jäsenet	Enemmistö ²	Enemmistö	-	-	-
Jäsenten määrä	Vähintään kolme	Vähintään kolme ⁶	Vähintään kolme ⁷	Vähintään kolme ²	Vähintään kolme ²	-	-	-
Taloudellinen asiantuntemus	Vähintään yksi	Vähintään yksi	Vähintään yksi	Vähintään yksi ²	Vähintään yksi ²	-	-	-
Valiokunnan julkinen raportointi	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei määritelty	Ei määritelty	-	-	-

² FSA (The Financial Services Authority) on vastuussa Lontoon arvopaperipörssin listautumissäännöistä. FSA edellyttää, että noteeratut yhtiöt ilmoittavat tilinpäätöksissään noudattavanko ne Combined Codea, joka suosittaa tarkastusvaliokunnan perustamista. Taulukon tiedot perustuvat heinäkuussa 2003 uudistettuun Combined Codeen. Uudistettua Combined Codea noudatetaan tilikausilta, jotka alkavat 1.11.2003 tai sen jälkeen.

² Tieto perustuu listautumissääntöjen uudistamista koskevaan luonnokseen. Muutokset on tarkoitus saattaa voimaan vuonna 2003.

³ Saksan Pörssi ei edellytä tarkastusvaliokuntia, mutta noteerattujen yhtiöiden on lain mukaan ilmoitettava, noudattavanko ne Kodexia (jossa suositellaan tarkastusvaliokuntien perustamista).

⁴ EuroNext Paris ei edellytä tarkastusvaliokuntien perustamista, mutta arvopaperimarkkinoita valvova viranomainen (COB) suosittelee, että noteeratut yhtiöt ilmoittavat vuosikertomuksissaan tarkastusvaliokuntatilanteensa.

⁵ Tokion arvopaperipörssin säännöissä ei edellytetä tarkastusvaliokunnan perustamista, mutta kauppalaain (Commercial Code) mukaan niitä voidaan valinnaisesti perustaa.

⁶ Poikkeuksena pienet listautujat (small business filers).

⁷ Pienissä yhtiöissä jäsenten vähimmäismäärä on kaksi.

Liite 3

UK Combined Coden sisältämät tarkastusvaliokuntaa koskevat vaatimukset

Taloudellisen raportoinnin neuvosto (The Financial Reporting Council) julkaisi uudistetun, corporate governancea koskevan Combined Code –suosituksen 23.7.2003. Suosituksissa on tarkastusvaliokuntaa koskevaa ohjeistusta (the Smith Guidance), jonka on laatinut Sir Robert Smithin johdolla toiminut työryhmä. Uutta ohjeistusta sovelletaan 1.11.2003 tai sen jälkeen alkaviin raportointijaksoihin. Suositusten tarkastusvaliokuntaa koskevat vaatimukset on esitetty alla. Noteerattujen yhtiöiden on listautumissääntöjen mukaan ilmoitettava, mikäli ne eivät ole noudattaneet em. vaatimuksia ja myös syyt noudattamatta jättämiselle.

Pääperiaate

Hallituksen tulee laatia viralliset menettelytavat ja esittää läpinäkyvästi, miten taloudellisen raportoinnin ja sisäisen kontrollin periaatteita sovelletaan ja miten pidetään asianmukaiset suhteet yhtiön tilintarkastajiin.

Suosituksen sisältö¹

Perustaminen ja asema

- Hallituksen tulisi perustaa tarkastusvaliokunta, jossa on vähintään kolme tai, jos kyseessä on pieni yritys², kaksi riippumatonta, toimivaan johtoon kuulumatonta jäsentä. Hallituksen tulee varmistua, että ainakin yhdellä tarkastusvaliokunnan jäsenellä on tuore ja asiaankuuluva taloudellinen kokemus.

- Tarkastusvaliokunnan asema ja tärkeimmät tehtävät tulee olla määritelty kirjallisessa toimenkuvassa. Näitä ovat:
  - valvoa yhtiön taloudellisen raportoinnin ja julkistettavien tulostietojen luotettavuutta ja käydä läpi niihin sisältyvät merkittävät arviot
  - käydä läpi yhtiön taloudellisten asioiden sisäiset kontrollit sekä, ellei se kuulu erityisesti hallituksen erityiselle riskivaliokunnalle, joka koostuu riippumattomista jäsenistä tai koko hallituksesta, käydä läpi yhtiön sisäisen kontrollin ja riskinhallinnan järjestelmät
  - valvoa ja arvioida yhtiön sisäisen tarkastuksen tehokkuutta
  - tehdä esitykset hallitukselle vietäviksi edelleen yhtiökokouksen päätettäväksi, tilintarkastajan valinnasta, uudelleen valinnasta tai vaihtamisesta sekä hyväksyä tilintarkastajien palkkiot sekä toimeksianton ehdot
  - valvoa tilintarkastajan riippumattomuutta ja objektiivisuutta sekä tilintarkastuksen tehokkuutta ottaen huomioon asianomaiset ammatilliset ja lakisäätöiset määräykset britanniassa
  - kehittää ja ottaa käyttöön menettelytavat, joita sovelletaan tilintarkastajan tarjoamien muiden kuin tilintarkastuspalveluiden ostamiseen, ottaen huomioon asiaankuuluvat tilintarkastajan neuvontapalveluja koskevat eettiset ohjeet
  - raportoida hallitukselle havaitsemansa toimenpiteitä tai parannusta vaativat asiat, ja tehdä tarvittavat toimenpidesuosituksukset.

¹ Combined Coden yhteydessä julkaistussa 'Smith-ohjeistuksessa' (The Smith guidance) on esitetty Combined Coden soveltamisohjeita.

² Pienellä yhtiöllä tarkoitetaan yhtiötä, joka ei kuulu FTSE 350 –yhtiöihin koko raportoitavaa vuotta edeltävän vuoden aikana.

Suhde yhtiön hallitukseen

- Tarkastusvaliokunnan toimenkuva, jossa on määritelty sen asema ja hallituksen sille delegeima toimivalta, tulisi olla saatavilla. Yhtiön vuosikertomuksessa tulisi olla oma luku, jossa kerrotaan, miten tarkastusvaliokunta on hoitanut toimenkuvassa määritellyt tehtävänsä.

Epäkohtien paljastaminen

- Tarkastusvaliokunnan tulisi selvittää, miten on varmistettu, että yhtiön henkilökunta voi luottamuksellisesti tuoda esille havaitseman taloudellista raportointia tai muita asioita koskevat epäkohdat. Tarkastusvaliokunnan tavoitteena on varmistua, että yhtiössä on olemassa menetelmä, jolla turvataan esille tuotujen epäkohtien riippumaton käsittely asian vaatimassa laajuudessa sekä asianmukaiset seuranta-toimenpiteet.

Sisäisen tarkastuksen toiminto

- Tarkastusvaliokunnan tulee valvoa ja arvioida sisäisen tarkastuksen toiminnan tehokkuutta. Jos yhtiössä ei ole sisäistä tarkastusta, tarkastusvaliokunnan tulee arvioida vuosittain, olisiko se tarpeen, ja tehdä asiaa ehdotus hallitukselle. Vuosikertomuksen asianomaisessa luvussa tulee olla perustelut, mikäli yhtiössä ei ole sisäisen tarkastuksen toimintoa.

Tilintarkastus

Valinta

- Tarkastusvaliokunnalle tulee ensisijaisesti kuulua suositusten tekeminen tilintarkastajan valinnasta, uudelleen valinnasta tai vaihtamisesta esittämisestä. Jos hallitus ei hyväksy tarkastusvaliokunnan suositusta, sen tulee liittää vuosikertomukseen ja mahdollisiin muihin asiakirjoihin, joissa käsitellään tilintarkastajan valintaa, tarkastusvaliokunnan lausunto esityksen perusteluista sekä selvitys, miksi hallitus on ottanut asiaan eri kannan.

Riippumattomuus mukaan lukien neuvontapalvelujen tarjoaminen

- Mikäli käytetään tilintarkastajan tarjoamia muita kuin tilintarkastuspalveluja, vuosikertomuksessa tulee kertoa osakkeenomistajille, miten tilintarkastajien objektiivisuus ja riippumattomuus on turvattu.

Liite 4

Valittuja kohtia US Sarbanes-Oxley – laista ja NYSE:n säännöistä

The Sarbanes-Oxley -laki tuli voimaan 30.7.2003. Laki sisältää uudet yrityksen raportointivelvollisuuksia koskevat määräykset, joilla on merkittävä vaikutus tarkastusvaliokunnan tehtäviin. Monissa kohdin laissa valtuutetaan SEC (Securities Exchange Commission) antamaan tarkemmat säännöt.

Seuraavassa on esitetty keskeisimmät tarkastusvaliokuntien asemaan ja tehtäviin vaikuttavat lain säännökset ottaen huomioon SEC:n antama tarkempi normitus.

Pykälä 202- Ennakkohyväksymisen vaatimukset

- 6.5.2003 alkaen liikkeeseenlaskijan tarkastusvaliokunnan tulee hyväksyä ennakkoon liikkeeseenlaskijan tilintarkastajan tarjoamat tilintarkastuspalvelut ja muut kuin tilintarkastuspalvelut
- Liikkeeseenlaskija voidaan vapauttaa tilintarkastajan tarjoamien muiden kuin tilintarkastuspalvelujen ennakkohyväksymisen vaatimuksesta, jos
  - liikkeeseenlaskijan muiden kuin tilintarkastuspalvelujen palkkioiden yhteismäärä ei ylitä viittä prosenttia liikkeeseenlaskijan tilintarkastajalle maksamien kaikkien palkkioiden yhteismäärästä sillä tilikaudella, jolloin muut palvelut on tehty
  - näitä palveluita ei tunnistettu toimeksiannosta sovittaessa muuksi kuin tilintarkastuspalveluiksi; ja
  - kyseiset palvelut annetaan välittömästi liikkeeseenlaskijan tarkastusvaliokunnan tietoon ja tarkastusvaliokunta tai yksi tai useampi valiokunnan jäsen, jolle tarkastusvaliokunta on antanut siihen valtuudet, hyväksyy toimeksiannon ennen sen valmistumista.
- Tarkastusvaliokunnan hyväksymät tilintar-

kastajan suorittamat muut kuin tilintarkastuspalvelut tulee esittää sijoittajille osavuosisat-
sautuksissa samoin kuin tarkastusvaliokunnan
ennakkohyväksymistä koskevat toimintaperi-
aatteet ja menettelytavat.

Pykälä 204- Tilintarkastajan raportointi tarkastusvaliokunnalle

- 6.5.2003 alkaen jokaisen rekisteröidyn tilintarkastusyhteisön, joka tarjoaa liikkeeseenlaskijalle mitä tahansa pyydettyjä tilintarkastuspalveluja, tulee raportoida oikea-aikaisesti liikkeeseenlaskijan tarkastusvaliokunnalle:
  - liikkeeseenlaskijan käyttämät merkittävät tilinpäätöksen laadintaperiaatteet ja -käytännöt
  - tilinpäätösnormiston sallimat vaihtoehtoiset menettelytavat, joista on keskusteltu yhtiön johdon kanssa, vaihtoehtoisten menettelytapojen ja esitystapojen vaikutukset sekä tilintarkastusyhteisön suosittelema menettelytapa ja
  - muu olennainen kirjeenvaihto tilintarkastusyhteisön ja liikkeeseenlaskijan toimivan johdon välillä, kuten tilintarkastajan johdolle antamat raportit ja korjaamattomien virheiden luettelo.

Pykälä 205- Yhdenmukaistamismuutokset

- Termi 'tarkastusvaliokunta' tarkoittaa:
  - liikkeeseenlaskijan hallituksen perustamaa valiokuntaa (tai vastaavaa kokoonpanoa), joka on muodostettu liikkeeseenlaskijan hallituksen jäsenistä, tarkoituksenaan liikkeeseenlaskijan kirjanpidon ja taloudellisen raportoinnin prosessien sekä tilinpäätöstarkastuksen valvonta
  - jos liikkeeseenlaskijalla ei ole tällaista valiokuntaa, termi tarkoittaa liikkeeseenlaskijan koko hallitusta.

Pykälä 301- Julkisen yhtiön tarkastusvaliokunta

Tarkastusvaliokuntien tulee noudattaa näitä sääntöjä ensimmäisessä varsinaisessa yhtiökokouksessa, joka pidetään 15.1.2004 tai sen jälkeen, mutta kuitenkin viimeistään 31.10.2004.

Tehtävät

- Hallituksen valiokuntana tarkastusvaliokunnan nimenomaisena tehtävänä on huolehtia tilintarkastuksen tai siihen liittyviä tehtäviä suorittavan rekisteröidyn tilintarkastusyhteisön valitsemisesta, palkkioista ja työn seurannasta (mukaan lukien toimivan johdon ja tilintarkastajien välisten taloudellista raportointia koskevien erimielisyyksien ratkaiseminen). Jokainen tällainen rekisteröity tilintarkastusyhteisö raportoi suoraan tarkastusvaliokunnalle.

Riippumattomuus

- Tarkastusvaliokunnan jäsenten on oltava hallituksen jäseniä ja sen lisäksi riippumattomia.
- Jotta tarkastusvaliokunnan jäsentä voidaan pitää riippumattomana, tarkastusvaliokunnan jäsen ei voi muutoin kuin tarkastusvaliokunnan, hallituksen tai muun hallituksen valiokunnan jäsenen ominaisuudessa:
  - saada palkkiota konsultoinnista, neuvontapalveluista tai saada muuta palkkiota liikkeeseenlaskijalta
  - olla liikkeeseenlaskijan tai minkään sen tytäryhtiön lähipiiriin kuuluva henkilö.

Valitukset

- Jokaisen tarkastusvaliokunnan tulee luoda menettelytavat, joilla hoidetaan:
  - liikkeeseenlaskijan saamien kirjanpitoa, siihen liittyviä sisäisiä kontroleja tai tilintarkastusta koskevien valitusten vastaanotto, käsittely ja säilyttäminen
  - luottamuksellinen liikkeeseenlaskijan kirjanpitoa tai tilintarkastusta koskevien henkilökunnan havaitsemien epäkohtien välittäminen nimettömänä eteenpäin

Oikeus palkata neuvonantaja

- Jokaisella tarkastusvaliokunnalla on oikeus palkata riippumaton neuvonantaja tai muu avustaja, kun tehtävien hoito sitä edellyttää.

Rahoitus

- Jokainen liikkeeseenlaskija huolehtii tarkastusvaliokunnalle hallituksen valiokunnan ominaisuudessa aiheutuneiden seuraavien kulujen rahoituksesta:
  - liikkeeseenlaskijan tilintarkastuskertomuksen laadintaan käyttämän tilintarkastusyhteisön palkkio
  - tarkastusvaliokunnan käyttämän neuvonantajan palkkio.

Pykälä 302- Yrityksen vastuu taloudellisista raporteista

Yhtiön toimitusjohtajalta ja talousjohtajalta vaaditaan 29.8.2002 alkaen vuosineljänneksittäin ja vuosittain vahvistukset, joissa todetaan, että:

- Allekirjoittaneet henkilöt ovat kertoneet liikkeeseenlaskijan tilintarkastajalle ja tarkastusvaliokunnalle
  - kaikki merkittävät puutteet sisäisten kontrollien (erityisesti taloudelliseen raportointiin vaikuttavien) suunnittelussa tai toiminnassa, jotka voisivat vaikuttaa haitallisesti yhtiön taloudellisen tiedon rekisteröintiin, käsittelyyn, yhdistelyyn ja raportointiin sekä ovat ilmoittaneet tilintarkastajalle merkittävät sisäisen kontrollin heikkoudet
  - kaikki yrityksen johtoa tai henkilöitä, jotka ovat vastuussa yhtiön sisäisistä kontroleista, koskevat väärinkäytökset niiden olennaisuudesta riippumatta.

Pykälä 407- Tiedot tarkastusvaliokunnan taloudellisesta asiantuntijasta

- Jokaisen liikkeeseenlaskijan tulee ilmoittaa 15.7.2003 tai sen jälkeen päättyvän tilikauden vuosikertomuksessa, onko liikkeeseenlaskijan tarkastusvaliokunnassa vähintään yksi SEC:n (US Securities and Exchange Commission) määritelmän mukainen taloudellinen asiantuntija ja jos tällaista ei ole, syyt siihen.

Yhteenveto New Yorkin arvopaperipörssin listautumissäännöistä

Elokuussa 2002 New Yorkin arvopaperipörssi (NYSE) antoi listautumissääntömuutoksensa SEC:lle hyväksyttäväksi. Lukuisien muutosten seurauksena uusi sääntöehdotus annettiin SEC:lle huhtikuussa 2003. SEC ei ole vielä hyväksynyt sääntöjä. Listautumissääntöluonnos sisältää myös hallitusta ja tarkastusvaliokuntaa koskevia asioita. Siinä on lisävaatimuksia tarkastusvaliokunnan jäsenten riippumattomuudesta ja tarkastusvaliokunnan tehtäväluetta on laajennettu.

Jäsenyys

- Jokaisella yhtiöllä tulee olla tarkastusvaliokunta, jossa on vähintään kolme jäsentä, ja jonka kaikki jäsenet ovat riippumattomia.

Toimenkuva

Jokaisella tarkastusvaliokunnalla tulee olla kirjallinen toimenkuva, jossa esitetään:

- tarkastusvaliokunnan tavoite, johon kuuluu ainakin:
  - avustaa johtoa valvomaan:
    - yhtiön tilinpäätösten oikeellisuutta
    - lakien ja määräysten noudattamista
    - tilintarkastajan pätevyyttä ja riippumattomuutta
    - yhtiön sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajien työtä
  - laatia SEC:n edellyttämä raportti, joka liitetään yhtiön SEC:n määräysten mukaiseen SEC:lle toimitettavaan valtakirjalmakkeeseen (annual proxy statement) tai, jos yhtiö ei anna "proxy statementia", yhtiön SEC:lle toimittamaan lomakkeeseen 10-K liitettävään vuosikertomukseen.
- tarkastusvaliokunnan tehtävät
- tarkastusvaliokunnan työn vuosittainen arviointi.

Tehtävät

Tarkastusvaliokunnan tulee:

- nimenomaisesti huolehtia yhtiön tilintarkastajien nimittämisestä, palkkiosta, toiminnan arvioinnista, toimeksiannon jatkamisesta ja toimeksiannon päättämisestä
- luoda kirjanpitoa, sisäisiä kontrolleja tai tilintarkastusta koskevien valitusten vastaanotto- ja käsittelytavat sekä menettelytavat, joilla yhtiön henkilöstö voi välittää nimettömänä eteenpäin havaitsemiaan kirjanpitoa tai tilintarkastusta koskevia epäkohtia
- saada neuvoa ja apua ulkopuoliselta lainopilliselta, taloudelliselta tai muulta neuvonantajalta, kun tarkastusvaliokunta katsoo tehtäviensä hoitamisen sitä edellyttävän ja
- saada liikkeeseenlaskijalta ulkopuolisen lainopillisen, taloudellisen tai muun neuvonantajan palkkaamiseen tarvitsemansa varat.

Muut tehtävät

Tarkastusvaliokunnan tehtävänä on ainakin:

- saada ja läpikäydä ainakin vuosittain tilintarkastajan raportti, jossa kuvataan tilintarkastusyhteisön sisäistä laadunvalvontajärjestelmää, viimeisessä laaduntarkastuksessa havaitut olennaiset asiat tai viranomaisten tai ammatillisen yhdistyksen havainnot viimeisiltä viideltä vuodelta tilintarkastusyhteisön suorittamista tarkastuksista, ja toimenpiteet tällaisten havaintojen käsittelemiseksi, sekä (tilintarkastajien riippumattomuuden arvioimiseksi) kaikki riippumattoman tilintarkastajan ja yhtiön väliset suhteet
- keskustella tarkastetusta tilinpäätöksestä ja osavuosikatsauksista johdon ja tilintarkastajan kanssa, samoin johdon katsauksesta, yhtiön taloudellisesta asemasta ja toiminnan tuloksesta
- keskustella julkaistavista tulostiedoista sekä analyytikoille ja luottoluokituslaitoksille annettavista taloudellisista tiedoista

- keskustella riskien arviointia ja riskienhallintaa koskevasta politiikasta
- tavata säännöllisesti erikseen yhtiön johtoa ja sisäisiä tarkastajia (tai muita sisäistä tarkastusta hoitavia henkilöitä) sekä tilintarkastajia
- läpikäydä tilintarkastajan kanssa tilintarkastuksessa havaitut ongelmat ja yhtiön johdon vastine niihin
- laatia tilintarkastusyhteisön henkilökunnan tai entisen henkilökunnan palkkaamista koskevat selkeät periaatteet
- raportoida säännöllisesti hallitukselle.

Sisäinen tarkastus

- Jokaisella noteeratulla yhtiöllä tulee olla sisäisen tarkastuksen toiminto.

Käytännön ohjeita tehokkaasti toimivan tarkastusvaliokunnan muodostamiseksi -julkaisu on tarkoitettu tiedonlähteeksi lukijoille. Vaikka tämän julkaisun virheettömyys on pyritty varmistamaan, esitetyt tiedot eivät välttämättä ole tyhjentäviä tai yksiselitteisiä – myös yksittäiselle lukijalle olennaista tietoa saattaa puuttua. Tätä julkaisua ei ole tarkoitettu korvaamaan varsinaista lainsäädäntöä tai ohjesääntöjä saati korvaamaan varsinaisten lakien ja ohjesääntöjen lukemista. PricewaterhouseCoopers ei vastaa mahdollisesta vahingosta, joka aiheutuu tässä julkaisussa esitetyn aineiston mukaisesta toiminnasta tai toimimatta jättämisestä. Lukijoiden ei tulisi toimia tämän julkaisun perustella ilman asiantuntijoiden apua.

Muita julkaisuja

Hyvä hallitustyöskentely

Ahti Hirvonen, Heikki Niskakangas, Juha Walhroos
WSOY 1997

Corporate Governance – Hyvä omistajaohjaus ja hallitustyöskentely

Ahti Hirvonen, Heikki Niskakangas, Maj-Lis Steiner
WSOY 2003

Yhtiöoikeuskäytäntö

Kim Karhu, Kari Miettinen, Mikko Reinikainen, Juha Wahlroos
WSOY 1998

Hallituksen Agenda – Käytännön ohjeita tehokkaaseen hallitustyöskentelyyn

PricewaterhouseCoopers 2002

Adopting IFRS – IFRS 1 – First-Time Adoption of International Financial Reporting Standards

A step-by-step illustration of the transition to IFRS
PricewaterhouseCoopers 2003

International Financial Reporting Standards

– Illustrative Corporate Financial Statements 2002, Guiding disclosure through IFRS
PricewaterhouseCoopers 2003

Money for Growth – The European Technology Investment Report 2002

PricewaterhouseCoopers 2003

The ValueReporting Revolution

Robert Eccles, Robert Hertz, Mary Keegan, David Phillips
Copyright PricewaterhouseCoopers LLP 2001
John Wiley & Sons, Inc.

ValueReporting Forecast 2003

PricewaterhouseCoopers 2002

Trends in Corporate Reporting 2004

Towards ValueReporting
PricewaterhouseCoopers 2003

Building Public Trust

Samuel A. DiPiazza Jr., Robert G. Eccles
Copyright PricewaterhouseCoopers 2002
John Wiley & Sons, Inc.

